

בעזרת השם יתברך

ספר

שאלות ותשובות

מגד יהודה

27708/2018/10

חלק ראשון

כולל

שאלות ותשובות וחקרי הלכות ובירור
שיטות הפוסקים לעומקה של הלכה

בארבעה חלקי שולחן ערוך

★

אשר חנן ה' אותי

הצעיר באלפי ישראל

יהודה משולם דוב פאלאטשעק

★

ברוקלין נ.י. יצ"ו

שנת השמיטה תשנ"ד

על ידי
הרב
הגאון
המפורסם
הרב
הגאון
המפורסם
הרב
הגאון
המפורסם

ענין
הרב
הגאון
המפורסם
הרב
הגאון
המפורסם
הרב
הגאון
המפורסם

סימן י

דין נהג עכו"ם להצלת חולה בשבת

בס"ד, יום ב' לסדר שבת לה' תשמ"ב לס"ק.

אודות מה שנשאלתי אי נכון בדינא לפדר שעבדים ינהגו את האמבולאנס לצורך החברה שמטרתם להציל נפשות ישראל בשבת.

א.

7

א) ידוע ומפורסם בשערים המאזיניים בהלכה מה שכתב המחבר (סי' שכ"ח סי"ב) כשמחללין שנה על ידי חולה שיש בו סכנה משחלוקן שלא לעשות על ידי אינו יהודי וקטנים ונשים חלה על ידי ישראל גדולים ובני דעת. וכתב הרמ"א וי"א דאם אפשר לעשות בלא דיתוי ובלא איחור על ידי שינוי עושב על ידי שינוי, ואם אפשר לעשות על ידי אינו יהודי בלא איחור כלל עושין על ידי אינו יהודי, וכן נוהגים, אבל במקום דיש לחוש שיתעלל האינו יהודי אין לעשות על ידי אי"י, ע"כ. ומקור הדברים נובעים מהא דהוספתא (שנה פט"ו ה"י י"ב) וברייתא ביומא (פ"ד ע"ב) דאין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים חלה על ידי גדולי ישראל, ואין אומרים יטשו דברים הללו לא על פי נשים ולא על פי כותיים אבל מנערפין לדעת אחרת. וברא"ש (שם סי' י"ד) ובר"ן ורמב"ן (שם) וצחורה האדם (שעריהסוכה) מצואר דאפילו אם יש שם גוי וקטן לעשות מיד אין עושין. והטעם כי שמא יאמרו הרואים בקושי החירו פיקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחילה על ידי המחוייבים במנות, ושמא יבוא הדבר שכשלא ימלאו נכרי או קטן לא ילא לחלל שנה על ידי גדולים. וכ"כ האור ארבע (ח"ב סי' ק"ה) והאשכול (בלכות מילה יולדת עמוד קט"ז). והחוס' (שם ד"ה חלה) כתבו דחיישין שמא יתעלל בגוי ולא יעשה ויבוא לדי סכנה. והנפק"מ בין בני טעמים הוא, כיצד דידעין צדורו שהעכו"ם יזרו בזה כמו בישראל, דלפעם הא' גם כן אסור דברי חיישין לפתיד, ולפי טעם בני שרי.

ב) והנה הרמב"ם (הל' שנה פ"ב ה"ג) כתב: כשעושין דברים הללו אין עושין אותם לא על ידי גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים, כדי שלא תהא השנה קלה בעיניהם, חלה על ידי גדולי ישראל ותכתיבם, ע"כ. וביאר התנוד משנה (שם) דמה שכתב הרמב"ם "כדי שלא תהא שנה קלה בעיניהם" הוא פירוש למה שאמרו "לא על ידי נשים ולא על ידי עבדים", ואפי"פ שכלל עמהם "קטנים וגוים" אין הטעם הוא חלה לנשים ועבדים. ולפי דבריו יש לומר דהטעם שאסור לעשות על ידי "גוים וקטנים" הוא כמ"ש החוס' דחיישין שמא יתעלל, ואף דהחוס' כתבו כן רק גבי עכו"ם מ"מ קטן וגוי שיש

בעטמם כמו שגראה מלשון הבריוחה דחלקם נחרי צנא, כמו שכתב רמ"א (סי' שכ"ח) וככסף משנה (שם). חולם הכסף משנה כתב דלכתי און עושין "ע"י גוים וקטנים" משום דהרמב"ם סובר בעטמא דבר"ן דשמא יאמרו הרואים בקושי החירו פיקוי"י וכו', ובעקנים לא שייך זה דברי כשיגדלו ילמדו וידעו חומר השנה, ולכתי העיר על הר"ן (יומא שם) שהבין בדברי הרמב"ם דהטעם "שלא תהא השנה קלה בעיניהם" קאי גם לקטנים, וזה אינו, דאם כן יקשה אמאי פלגינבו חנא דברייתא נחרי ונקט קטנים צהדי גוים. וכן העיר צביה יוסף (שם) על הר"ן. חולם בצמח בר"ן שלפנינו איתא "והרמב"ם ז"ל כתב דמשום הכי אין עושין ע"י נשים ולא ע"י עבדים כדי שלא תהא השנה קלה", ומצואר דלא כלל קטנים עמהם. וכגראה דלפני רמ"א היה נוסחא אחרת בר"ן. וגם בע"ז (סי' שכ"ח סק"ה) הבין בדברי הרמב"ם דלכתי אין לעשות על ידי עכו"ם משום דחיישין לשמא יאמרו הרואים בקושי החירו פיקוי"י וכו', וכמו שיראה המעיין שם. וכן נראה מדברי החשב"ן (ה"א סי' י"ד). חלה דלריך ביאור מתיכן לקח הכסף משנה דעטמא דהרמב"ם שאין לעשות ע"י עכו"ם הוא כמו שכתב בר"ן דחיישין לרואים ואינו סובר כהחוס' משום עללות, הלא הרמב"ם פתס בזה ואם כן כמו שביארו החוס' בדברי הגמ' כן יש לצאר בדברי הרמב"ם. וצמח בר"ן יוסף (שם) לא דן בדברי הרמב"ם לענין עכו"ם דסובר כהר"ן, חלה דין לענין קטנים כמו שיראה המעיין. וחולי משוכ דכיון דהרמב"ם פתס ופסק דאין עושין על ידי עכו"ם, נראה דכל אופן אין לעשות על ידו, וזהו רק לשי' הר"ן, דלהחוס' ביצה דלא חיישין שיתעלל יש לומר דברי.

ג) ודברי המרכבה המשנה (שם) שכתב לדיק מדברי הרמב"ם שהשמיט לשון הגמרא וכללינכו כולם בחד צנא, דהרמב"ם חידש מדנפשיה פתס חדש דלכתי אין לעשות בכל הכך משום דהרואים שעושין דברים הללו על ידי הכך לא ידכו שמשוב פיקוח נפש בותרה, חלה יהיו סצורים שמוחר אמורה לכך ויבואו לעשות בעלמאן במקום דליכא פיקוח נפש, ומיישב בזה קושיית הרמ"ך (בכס"מ שם) שהבין גם כן דהטעם שלא תהא השנה קלה בעיניהם קאי גם כן על עכו"ם, ויקשה דכי אין שנה קלה להעכו"ם, חמנס לפי זה יובן דלא קאי על העכו"ם חלה על הרואים שהם ישראלים שיראו שמושים בפיקוח נפש ע"י העכו"ם יקל בעיניהם החילול ע"י עכו"ם פ"י"ש. ל"ש מוצא לעני"ד חלה זכיתי להבינם, דברי לפי דבריו גם בנשים איכא חששא א דיבואו המוני עם לחשוב דמותר לעשות מלאכה ע"י נשים, וסברא א אינו מזבן דאין יעלה על הדעת שיבואו לחשוב דבר כזה, דכי באנשים מלואים יוחר על שמירת שנה מכניס. ואדריכה הרי בר"ן (יומא שם) וכתב"ן (שם) וכת"ו (שם)

3

(סי' שכ"ח הגבות צ"ו). ונראה שכן פסק המג"א (סי' שכ"ח סק"ט) שכתב דברי הגמ"ר (שנת פ"ז) שיהא כעכו"ם ולא הישראל. וכמו שנאמר להלן (לוח סי'ח). וכ"כ בש"ח אמונת שמואל (סי' כ"ז), והאזני זקק (חא"ח סי' ל"ח), והתורה שנת (סי' שכ"ח סק"ט), והחיי אדם (כלל סי' ס"ב), והגב"ק מצוטטשטשטש בשאל אברהם (מכ"ח סי' שכ"ח). (אלא דל"כ קתא מש"כ הא"ח: שם דגם כשהחולב. והרופאים אומרים לריק מי"מ אולי יש החבולה אחרת שיוכל להיות הפיקוח נפש בלא פעולה זו וכו'. דברי א"ח. החולב. והרופאים. אומרים לריק לחלל און לך פיקוח נפש יותר מזה, ואם כן לא מסתבר שיכיו לריבין לחשוב דאולי אפשר שהפיקוח נפש ייעשה באופן אחר וכדומה). וכן נראה ממה שכתב הגר"ש קלוגער בשו"ת האלק לך שלמה (חא"ח סי' רל"ז).

ב.

ו. והנה איחא בסוכהדרין (פ"ד ע"ב) איבער: לכו בן מכו שיקח דם לאזיו, רב מחנה אחר והבנת לרשך כמון (ופירש רש"י, לא החכרו ישראל מעשות לחבריהם. אלא דבר שאינו ספן לעשות לעצמו), רב דימי בר חיינא אחר מכה אדם ומכה כמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור. רב לא שציק לבריה למישקל ליה סילוח (קין ישב לו בצפרו), מר צריב דרבינא לא שציק לבריה למיפתח ליה כוחא דילמא חביל והוב ליה שגגת איסור. או הכי אחר נמי, אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק, והתן מחט ליעול בה את הקין ליחוש דילמא חביל והוב לה שגגת סקילה, בהם מקלקל הוא, הניחא למאן דאמר מקלקל פטור אלא למאן דאמר חייב מאי חיובא למימר וכו', ורבי שמעון האמר כל מלאכה שאינה צריכה לבופה פטור עליה, ע"כ. והמחבר צו"ד (סי' רמ"א ס"ג) פסק: דאם היה קוץ תחוב לאזיו לא יניחנו שמה יבא לעשות חבורה, וכן אם הוא מקוץ דם או רופא לא יקח דם לאזיו ולא יחתוך לו אבר אע"פ שמכוין לרפואה, הבה, כמה דברים אמורים כשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מלמעט: כרי הוא מקוץ וחותר כפי מה שירשבו לעשות, ע"כ. ומבואר החילוק בין ש"י המחבר לרמ"א, דהמחבר סובר דהכל אסור אף בדליכא אחר, והרמ"א סובר דהכל שרי בדליכא אחר, ואף שהדגיש "הקזה וחיתוך" ואם כן יש לחלק בין הקזה וחיתוך דהחבלה גופא לרפואה הוא משא"כ הולאח הקוץ אפשר בלא חבלה ואם יעשה חבלה הוב: שלא ללורך רפואה ואסור וכמו שכתב הרמב"ן בתורת האדם (שער הסכנה), מכל מקום זה אינו דהרמ"א התיר כל המלאכות בדליכא אחר דסובר כשי' רב מתנא ורב דימי דפטור ומותר קאמרי, אלא דמכל מקום לכתחילה לא יעשה כמי"ש הרמב"ן במסקנתו (שם) צביאור דברי הר"ף (שם). וכ"כ הגר"ח (שם סק"ה) צביאור דברי הרמ"א, וכ"כ הב"ח צביאור ש"י הטור עו"ש.

ז. ולכאורה היה נראה דהמחלוקת בין המחבר והרמ"א מיידי היבא דליכא סכנה כגון חולה: שאין בו סכנה

צוארו דלגבי נשים לא שייך הטעם שיאמרו שקל פיקוח נפש ואין עושין כי אם נשים ופעמים לא יהיו נשים, דלגבי יודכו "או אפשר שיאמרו הרואים כך שכרי מחוייבין הן במלת שנה כאנשים" וכ"כ הרב ז"ל (שם סי'ג). הרי דלא שייך החשש שיאמרו דנשים קיל מאלפים. וטעמ"ז ל"כ גם מה שכתב בחיורנו הכי שם, ונע"ג. [ועיין חו"ס רי"ד (יומא פ"ד ע"ב) ופסקאיו (שם) שכתב החשש נשים דשמה יקלו הנשים דדבר ויבואו לחלל שנה במקום אחר שלא במקום סכנה. וכ"כ המ"צ (סי' שכ"ח סק"ג) עו"ש. והכו חששא אחרת כמוצ"ן].

ד. וכן לריק לומר גם צביאור דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (שנת סוף פ"ח) שכתב: והעיקר אלגינו כי חולה שיש בו סכנה מחללין עליו את הבשנת, ואין עושין חילול שנת על ידי קטנים ולא נכרים ולא עם הארץ כדי שלא יעבדו עמם בחילול שנת ויקל עליהם כי לא ידעו שזה החילול לא התירו לעשותו אלא משני הדרך הגדול וההכרחי, אבל עושין אותו ע"י גדולי ישראל, ע"כ. והטעם שלא תהא השנת קלה צעתיכם קאי רק לעמי הארץ, וגם נשים נכללו בכלל עם הארץ. (אלא דמדברי פיהמ"ש מוכח להדיא דכוונתו לגדולי ישראל ממש, ודלא כמי"ש הב"י. (סי' שכ"ח) וצ"כ"מ (שם) דר"ל גדולים למעט קטנים וישראל למעט נכרים וחכמים למעט נשים שדעתן קלה. וכן העיר הגאון מצערמאן בדעת חורב (סי' שכ"ח ס"ב), וכבר קדמו החיד"א ז"ל בספרו טוב עין (סי' י"ח). וכ"כ החשב"ן (ח"א סי' נ"ד) והט"ז (שם סק"ה) והרב ז"ל (שם סי'ג) והערות השלחן (שם ס"ז) והמשנה ברורה (שם סק"ד). והאיפור לעשות על ידי עכו"ם וקטנים לפי השיעור הכ"ל הוא אפילו אם נאמר דשנת דחוייה היא, דהרמב"ם והרב סוברים דשנת דחוייה וכמו שיחזאר להלן באריכות.

ה. אולם השלטי גבורים בשם רי"ז (שנת פ"ח ה"ג, ויומא פ"ח ה"ע) והרי"ד (שם בפסקאיו וכתוב פ"ד ע"ב) והראש"ח (סי' תקל"ח) סוברים שאם אפשר לעשות על ידי גוי בלא חיחור כלל עושים על ידם. ולהלן (לוח כ"ו) יבואר שכן סובר הראש"ח המוצא צאר זרע (ח"ב סי' ק"ח) ובהגות מרדכי (שנת סי' ה"ג). והרב ז"ל (שם סי'ג) צואר שיעה זו צב"ל: ויש אומרים שכיון דהשנת דחוייה היא ולא הותרה כלל מה שאפשר לעשות שלא יהא חילול מן החורה לריק לעשות שלא יהא חילול במלאכה מן החורה, ולכן אם אפשר לעשות בלא דחיו ואיחור על ידי שינוי עושה על ידי שינוי שאז אין איסור מן החורה, ואם אפשר לעשות על ידי נכרי בלא איחור כלל לריק לעשותו על ידי נכרי מן החורה, ולא אסרו לעשות על ידי נכרי אלא במקום שיש לחוש שמה יתעלל הנכרי ויבוא לידי דחיו ועיכוב אבל לא כשישראל עומד עליו ומחרוז צננין שאין לחוש לנלוס, ע"כ. ומבואר מדבריו דהיבא דאפשר לעשות על ידי עכו"ם בלא איחור ועשה החילול על ידי ישראל עבר על איסור דאורייתא וה"ה באפשר על ידי שינוי. ולהלן (לוח כ"ה) יבואר ביאך צוארו דברי הגמרא יומא (פ"ד ע"ב). ועל שיעה זו סיים הרמ"א ז"ל "דכן נהגים". וכן פסקו הכנסת הגדולה

שטרים (חיו"ד סי' רע"ד). וי"ע בלמח דוק (פסקי דינים סוף סי' קנ"ב) מה שכתב לחלק בזה.

ט) ונראה דהו וכלל גם במה שכתב הרמ"א חיו"ד (סי' קנ"ב סי"ג) "ואין מתירין שום דבר איסור לחולה אם יכול לעשות רפואה ביהודי כמו באיסורי" כלומר דאף איסור דרבנן אסור לעשות לחולה שיצ"ם היבא דאפשר בחופן אחר, וזהו כמו שסובר גבי נדה וכיבוד אב ואם לענין חבלה דאין מתירין איסור דרבנן אף לחולה שיש בו סכנה היבא דאפשר בענין אחר. [וי"ע להלן (אות נ"ד) דהרמ"א חיו"ד (סי' קנ"ב) איירי בודאי גבי חולה שיש בו סכנה].

י) וראיתי בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' ל"ט) דפשיטא ליה דהמחלוקת בין המחבר והרמ"א (סי' רמ"א) קאי היבא שאינו נוגע לסכנה נפשות אבל כשיש אף ספק סכנה שרי אפילו אם יש שם אחר, והביא רא"י לדבריו ולא מיבעי לשי' הר"מ שבר"ש (יומא פ"ח סי"ד) מובא במג"א (סי' שכ"ח סק"ט), דמשום הכי שחטוין לחולה ולא נאכלו נבילה משום דשבת הותרה, וכביאור המחלוקת השקל (שם) בשם הרא"ש דלשי"ג אם הותרה אם כן נאמר כן גם לשאר איסור, ומבאר משום דנבילה המאכל עצמו אסור וארי דרביע עליה לא שייך לומר נבילה הותרה, ממילא גם לענין איסור דמכה אצו דאם שבת הותרה גם זה הותרה, וביומא (ו) דאם עומתה הותרה אפילו היבא עמאין ועבורין דבאי בית אב עבדין גם בעמאין אחד לישנא, ושלטי"ג סוף יומא בסוגיא דבולמוס מביא הר"מ הג"ל דמדמי חולה שיצ"ם כמו אוכל נפש חיו"ע דהוי היבא גמור, אם כן פשיטא כשאצו חולה שיצ"ם או רק ספק דמוהר לבנו ברופא ללפו ואין לריך לאכדוריה אחר רופא אחר. ואף להחולקין וסוברין דשבת רק דחוי, גם כן מבאר בע"מ (שם סק"ב) שלא לעשות על ידי עכ"ם אפילו בלא דיחוי שאם כן אהב מכשילו לעמיד לבוא, ואף רק בספק הלכה בזרז הרי זה משובח, וחולק שם על הרמ"א לעשות ע"י עכ"ם אם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור. וכיון דלשיטת הללו ודאי מותר אף שבת החומר, מכל שכן איסורא דידן דמכה אצו, דמדאורייתא ודאי משרי שרי מואהבת לרעך כמוך או מביקש דמכה אדם וכמבואר בגמרא, רק איסור דרבנן או רק ממדת חסידות פשיטא דיטולין לסמוך על שיטות הללו להתיר אף בדאיבא אחר, וצפרע כשיכול לבוא לידי איחור או שהיה פשיטא דאף להרמ"א שם דמוהר, פ"ב.

יא) ולעצ"ד יש לעיין בזה, דהוי ממה שנראה להדיא דאף באיסור דרבנן אם אפשר לעשות ביהודי אסור לעשות באיסור וכמו שכתב המאירי לענין חבלה והרמ"א לפנין נדה, הרי כבר כתבו החשב"ץ (ח"ג סי' ל"ז ד"ב וברמב"ן) והר"ע אמת (ח"א סי' מ"ו) שיש לחלק בין שבת שבתא שבת לגבי פיקוח נפש משום דילפינן שפיקוח נפש דוחה שבת מקל וחומר ממילא כדאיחא חיומא (פ"ב ע"א) משא"כ שאר איסורים דילפינן מקרא דהוי בהם אינם אלא דחויים שיי"ב. וי"ב בשו"ת

או שהוא מלמעט אבל דבר שנוגע לסכנה נפשות יש לומר דשרי לכלי עמלא אף בדאיבא אחר. חולם בלמח זה אינו וכמו שנראה להדיא מלשונו של המאירי (שם) שכתב: מעשה בן לא יקח דם לאצו. לכהחולה ולא יטול קוף החשוב צנצרו ולא יפס לו מדרסא. וכו' ואם עשה בן פעור וכו', ודברים אלו דוקא בשם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר וי"ם מסתכנים או מלמעטים עושה. ברש"י לכהחולה ומלוה עליו לעשות, פ"ב. וזהו כשי' הרמ"א. ומבואר להדיא דאמנם אי היבא אחר אף שהוא מסתכן לריך לעשותו על ידי האחר, ואף דכאן בחבלה הוי רק איסור דרבנן מכל מקום אין מתירין איסור דרבנן אף בסכנה היבא דאפשר בחופן אחר. וכן נראה ממה שכתב הרמ"א חיו"ד (סי' ה"א סי"ז) דהובגין ביתר אם צלבה רופא למשש לב הדפק אם אין רופא אחר וליכא אלו יש סכנה בחלוו, והטעם מפני שאין בנגיפה איסור מן התורה אלא כשעושה בן דרך חלוא וחיצה ביבא אבל שאר נגיפה אסור רק מדרבנן ואינו צדין יכרג ואל יעבור, אבל אי הוי איסור דאורייתא היה אסור אף בחולה שיש בו סכנה דהוא אבירויכו דגילוי עריות, וזהו בלמח שיטה המחבר (שם) דאסור וכמו שכתבו הגר"א (סק"כ וסק"כ"א) והתורת השלמים (שם סקט"ו). ומטעם זה התיר הרמ"א בספ"ז (שם) להבעל לשמשה אם אין לה מי שישמשה, אבל אם מציא הבעל לשכור לה משרתת חייב לשכור לה כמו שכתב הרדב"ז (סי' אלף ע"ז) והביאו האחרונים שם דבריו, וזהו אפילו בחולה שיש בו סכנה. ודון מינה ואוקי לאחרין.

ח) ואין לחלק ולומר דדוקא מחמת חומר איסור נדה החמירו, דהרי מקור דברי הרמ"א (שם סי"ז) יסודתן בשו"ת כרשב"א כמוחסה להרמב"ן (סי' קנ"ז) שדן לענין בעל המצין ברפואות ואשתו נדה וחולה, ויש צעיר מוחזקין שמצינין כמותו או יותר, דאסור להבעל למשש הדפק, וכאז דכרי יש צעיר כמותו ואפשר על ידי אותו אחר, ובמקום שיש היבא ואיסור אין מאכילין האדם דבר איסור ואפילו בשל דבריכה, דאזו מי שיש לו יין נסך בחוך ביתו ויין כשר נמכר צעיר מי יומא דניתן לו יין נסך מפני שהוא מחומן לו יותר, הא ודאי לא. ואפילו בחולה שיש בו סכנה בכיוולא בזה אין מתירין בלא אומדנא, דחולה אומדנא צ"י, אלא אם כן דבר צרור הוא שהוא מסוכן לאותו דבר אם לא נתן לו מיד, וכדאמר בפרק חרש (יבמות ק"ד ע"ב) פלוגתא דתינוק אוכל נבילות אם צ"ד מזוין להפרישו ופרקין שאני בתם משום סכנה, ואקשינן והא אומדנא צ"י ופריק סתם חינוק מסוכן הוא אלל הל"ב. ומבואר דאפילו בחולה שיצ"ם אין מתירין לו אף איסור דרבנן כשאפשר בחופן אחר, וילוף במכ"ש לענין חולה שאין בו סכנה. גם מבואר בדבריו דאין חילוק בין איסור אכילה לשאר איסורא דרבנן. [והא דהתמיר הרמ"א (בסי' קנ"ב שם) במימוש הדפק לחולה שאין בו סכנה אף אפשר בענין אחר כמו שכתב הש"ך (שם סק"כ), ובספ"ז התיר לחולה שאין בו סכנה שהבעל ישמשה כשאי אפשר בחופן אחר, משום דעלם השימוש הוא ערוך צמלאכתו כגון להקימה ולהשכיבה ואיירי דערוך לא אתי לידי הרהור, משא"כ מימוש הדפק אינו ערוך בזה כל כך ולהכי יש לחוש להרהור, וכמ"ש בשו"ת בית

שנת חכמים (חלואי סי ד) דלשמואל דילוף (ציומא פ"ב
 ע"ג) דפיקות נפש דוחה שנת מדכתיב וחי מהם ולא שימת בהם,
 ומכאן למדין לכל מאלכות אסורות ושאר איסורים, וכרי בשאר
 איסורים בודאי כו"ע מודים שדחויים הם לגבי פיקויג ולא
 הותר, שברי אף מהר"ם מרזענבורג (רא"ש סוף יומא) דס"ל
 שנת הותרה ללל פיקויג מודם שאין מאכילין אותו ונבילה נשנת
 מפני שאיסור נבילה דחוי הוא ולא הותר עיי"ש. וכ"כ מרן החת"ם
 בתשובתו הנדפס בשו"ת שבעה עניים (דף סי' ע"א) וכו"ל
 החשובה הנדפס בחלואי (סי' קמ"ה) להסביר הטעם דלשי
 הר"מ מר"ב (הובא ברא"ש סוף יומא סי' י"ד). שסובר דשנת
 הותרה ונבילה רק דחוי, משום דכתיב גבי שנת "אף" או
 "ושמרו" נוסף על וחי בהם לומר שנת הותרה עפי משאר
 איסורים ע"ש. [והובאו בליקוטי הערות בחלואי סי' קמ"ב אות
 ד]. וכ"כ מרן ז"ל בשו"ת חלואי (סי' ע"ט ד"ה וטעמו) ושם
 סי' פ"ה (ד"ה נחכדתי). וכ"כ בקובץ תשובות (סי' ס') דכ"ה
 יוסף (סי' ש"ח) חשב דשנת הותרה ודחוי שנת מהר"ם
 קאי לכל איסורי דאורייתא, ותלך זה בפלוגתא או עומאה
 דחוי או הותרה, וזה אינו למעיין, דברי ה"רם סבירא ליה כל
 האיסורים דחויים הם, דברי קיימא לן עומאה דחוי היא בליבור,
 אף מלאכה שנת לצד הותרה, או מטעם שבי מלאכה שנת
 ופיקות נפש כמלאכה יום טוב לאוכל נפש, או יש לומר מטעם
 אחר דקיימא לן כשמואל דמפיק וחי בהם לכל איסורים (יומא
 פ"ב ע"ב) ואייתי כי קודם הוא לכס או שארי דרשות דלגבי
 שנת (שם) למימר דהותרה הוא. ועיי"ש שכתב מקודם דאף
 או שנת הותרה מכל מקום לגבי שאר איסורים היו רק דחוי
 אפילו לגבי איסור דרבנן עיי"ש. (ועיי' להלן אות מ"ד). ואם
 כן פשוט דאין ראייה משנת לשאר איסורים, וכל שכן אליבא
 דכלתא דשנת רק דחוי הוא וכמו שפסק הרמ"א ביו"ד (סי'
 קנ"ב סוף סי"ג), וכן נראה ממה שפסק בחלואי (סי' ש"ח
 סי"ג) דלריך לעשות צניוני ועכו"ם כמו שביארנו להלן (אות
 כ"ג) בחריכות, בודאי דברמ"א שם ביו"ד (סי' רמ"א) שאמר
 כשאפשר עיי' אחר איירי אף בחולה שיצ"ם אם יש שבות. [ודברי
 הגר"ש קלוגער בשו"ת האלף לך שלמה (חלואי סי' ר"ז) שכתב
 דאפילו לדעת הרמ"א צ"ח שבי"ח שטושין עיי' עכו"ם וס"ל דשנת
 דחוי הוא ללל פיקויג, מכל מקום י"ל דהיינו דוקא לענין שנת
 דחומר, משא"כ לענין איסור כל יראה דכוב לאו בעלמא, וכן
 לענין איסור הגאח מחמץ, ודאי שהותרו ללל פיקויג וא"ל
 למיכדר אהתירא כלל עיי"ש. תמוכים לע"ד, דברי הרמ"א
 כתב שבהיה בכל המקומות כג"ל דלריכוס לעשות שלא באיסור
 אם אפשר. וחיודם שלא העיר כלל מה. וכ"כ בעלמא בשו"ת
 טוב טעם ודעת (מהדורא ג' ח"ב סי' מ') דאף דבשאר איסורין
 מהדרינן אחר הותרה מכל מקום גבי איסור רבית יש להקל.
 ועיי' בדרכי תשובה (סי' ק"ם סקק"פ) עיי"ש].

וגם מה שכתב מדברי הע"ז שחשב דאחכ מכשילן לעתיד
 לצוא, הרי טעם זה שייך רק בעכו"ם ולא צניוני
 או לענין דמאכילין אותו הקל הקל, דברי הע"ז אינו חולק על
 הרמ"א בדניא צניוני וכמו שיבאר להלן (אות ל"ז), ואם כן

5

ה"כ גם לענין שלא ישמרה הכן כשאפשר צניון אחר לא שייך
 כחי הששא דאחכ מכשילן לעתיד דומיא לשמיית מלאכה צניוני
 או דמאכילין הקל הקל וטור דברי זה שכתב הכן רופא לאכיו
 הוא מילתא דלא שכיח כל כך, ולכחי לא חשבו רפ"ן דחשבו
 שאסור לבכנ לכיית רופא לאכיו אף במקום שיש סכנה; ודבר
 כתבו החוס' (פסחים פ"ו ע"ב) דחולה שיצ"ם הוא מילתא
 דלא שכיחא, נוסף על זה שכתב הכן ברופא הוא ודאי מילתא
 דלא שכיחא.

הערות

(ב) וראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ת"א סי' כ"ח) בתשובתו
 להחלקת יעקב שבהריך גם ין להביא ראיות
 דברמ"א איירי אף בחולה שיצ"ם דאם אפשר לעשותו עיי' אחר
 אסור לעשותו עיי' בנו, ולא בעיר מכל מה שכתבנו, וכתב (שם)
 אות ג') דכיון שהאיסור פה במכה אכיו הוא משום גזירה דלמא
 יחבול יותר ממה שצריך והיו שגגת חנק וכו', ואם כן קמה וגם
 נצב הקושיא מפיקות נפש דוחה שנת והותרה לעשות כל
 המלאכות לצורך חולה שיצ"ם, ואף דשיך גם שם לגזור דלמא
 יעשה יותר ממה שצריך לרפואה וכגוונא דהקשה הש"ס בסנהדרין
 שם לענין חבלה ממתע של יד ליטול צה את הקוף, וגמני דכוי
 מקלקל בחבורה או מלאכה שאינה נריכה לגופה, וכל זה לא שייך
 בכל המלאכות שבוחר לחולה שיש צו סכנה ע"כ. ולא הכנתי
 הדברים דברי לענין חבלה באיסור שנת כבר אמרין בסנהדרין
 (שם) דליכא איסורא דאורייתא דכוי מקלקל או מלאכה שאינה
 נריכה לגופה, ולגזור בשאר חילולי שנת כגון ביטול ואפיה
 והצטרה וכדומה דלא יעשה בישראל מטעם שיעשה יותר ממה
 שצריך בודאי דאין בכוחנו לגזור, וברי נודע בשפטים המלווינים
 בכלכה מה דאיתא במשנה מסכת ידים (פ"ג מ"ב) מחלוקת
 ר' יוחנן וחכמים או שני עושה שני, ואמרו חכמים לרי יהושע
 "אין דנין דברי חורה מדברי סופרים ולא דברי סופרים מדברי
 חורה ולא דברי סופרים מדברי סופרים" וביאר הרא"ש שם
 (ד"ה ולא דברי סופרים) "שכל דבר ודבר לפי שנראה להם שהוא
 הצורך גזרו". וברע"ב ובר"מ בפירוט המשניות ביארו "שמה
 שתיקנו חיקנו ומה שלא חיקנו לא חיקנו ואין למדים דבר מדברי",
 וכלכה כחכמים כמו שכתב הרע"ב (שם). וכן פסק הרמב"ם
 (ה"ל חבות העומאה פ"ח ה"ז). ומבואר שאין מדמין גזירות
 חכמים זה לזה. ועיי' בחוס' הרא"ש (נדב ז' ע"ב) דאף בקי
 אין למדין דברי סופרים מדברי סופרים כיון דכל דבר גזרו
 לפי הנראה בעיניהם לצורך סיוג ואין ללמוד זה מזה, ע"כ. ועיי'
 מש"כ החוס' (חולין ק"ד ע"א ד"ה ומנא, ונדה ל"ג ע"ב ד"ה
 ורמיהבו) דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו, שלפעמים נראה
 להם להתמיר יותר. וכ"כ המגיד משנה (ה"ל שנת פ"ו ה"ז)
 ודע שאין מדמין דבר לדבר צניוני השבותין ואין לך צם להתיר
 אלא מה שאמרו חכמים. והביאו המג"א (סי' ש"ז סק"ז). וה"ה
 לענין איסור.

(ג) גם ל"ב מה שכתב (שם אות ה' ואות ו') דכשי' הסופרים
 דהיכא דאפשר לעשות על ידי עכו"ם לריך לעשות על
 ידן קאי אף אי אמרין דשנת הותרה, כיון דלא אפשר שלא ויהיה

6

ספק במציאות אם הוא בלתי מוקדם שמי אפשר להמתין עד
 כליה או אם הרפואה נדוק ומנוסה, אמנם הדין הוא דאף
 בספק פיקויי דוחה שבת, אבל היבא דאפשר לפשוט דביתר
 מהכי חימי שידחה וכו', או יש לומר דיש לגזור שמה יעשה
 יותר ממה שצריך לרפואה וכמו לענין מכה חבויה, ואף לכפוסקים
 דעושין על ידי ישראל אף באפשר עיי נכרי בלא איחור, מיי
 טעמם בלידם דשמה יתעלה הנכרי, והעיי השש משום דלפעמים
 לא יביה נכרי מאוי ואחיה מכשיין לעתיד אבל זולת זה כיון עושין
 עיי עכרים עיי. וכונתו מבוארת דברמיה דפסק דאין לעשות
 עיי ישראל קאי אף למיד דשבת הותרה מעטם דאי אפשר שלא
 יביה ספק במציאות, וגם המתנה והעיי שכתבו הוא דוקא
 מטעמה דאחיה מכשיין לעתיד אבל זולת זה יש לומר דאסור
 מדאורייתא או עכ"פ מדרבנן דחיישינן שלא יעשה יותר ממה
 שצריך לרפואה.

(ד) וחיודוש שלא בעיר מדברי הרב ז"ל (סי' שכ"ה ס"ג)
 שביאר דבין המתנה ובין הרמיה סוגרים דשבת
 רק דחויי הוא, אלא דהמתנה דשמימי סוגרים דאפילו אם
 יש נכרי מוכן ועשבו הישראל ליבא איסור כלל מן החובה ילפי
 שמכיון שאין דרך להילול אלא בעשיית מלאכה האסורה בשבת
 כרו נדחה השבת בשבילו לגבי ישראלים המחוייבים בכללותו ואין
 כאן חילול כללי, ואדרבה שחז"ל הוסיפו איסור לעשות עיי נכרי.
 וברמיה סובר דכיון דשבת דחויי אסור מן החובה לעשות עיי
 ישראל מלאכה האסורה היבא דאפשר עיי גוי או עיי שגוי,
 (ולבין אות כ"ה יבוארו הדברים באריכות). ועל כרחק דאנו
 נקטינן דשבת דחויי הוא, והשש דשמה יעשה יותר ממה שצריך
 לרפואה פשוט דלא גזרו גבי שבת וכמו שכתבנו לעיל ועוד לפני
 דבריו דברמיה שאוסר על ידי ישראל חיירי דוקא היבא דליכא
 רופא שאנו דהדבר צריך חילול שבת אבל היבא דברופא אומר
 דצריך לחלל וגם הרפואה צדוקה ומנוסה סובר ברמיה דצריך
 לעשותו על ידי ישראל אף באיבא שבות להמתין קלה, ודבר זה
 לא מתחבר כלל דברי ברמיה חיירי בכל אופן אם אפשר בלא
 דיחוי שיעשה העכרים צריך לעשותו על ידי העכרים ולא על
 ידי ישראל, וז"ע.

דס אין לעבור איסורא בכדי עיי. ובשעה"ל (שם סק"ג)
 כתב דענה כמגיל דדוקא היבא דאיא להילול בלי חבלה כגון
 שנחתך צעמקו דלא הוא דומיה דמתיים מדרבא, אבל היבא
 דאפשר אסור. ומבואר דבהלכת הקון אפשר שזינאו על ידי
 הולאת דס דלא היה חבלה, ואפשר שזינאו שלא עיי חבלה.
 [ויש לדון בלמה צאופן הוא צרור שלא יעשה חבלה עיי הולאת
 הקון כגון שאינו תחוב צעמק כלל אי שרי להבן להילואו,
 דלכאורה יש לומר דדוקא אם הוא ספק שיחבול אסור. אמנם
 מהסתמת הפוסקים שאסרו בהסתמא להילוא קון נראה דאף צאופן
 זה אסור]. אבל צאופן שכתירו לחבול כגון שיש צו סכנה או
 לשי ברמיה דאיא בענין אחר צודאי דלא שייך לגזור שיחבול
 יותר, דלא מלינו גזירה כו שיחבול יותר או שיעשה איסור
 יותר ממה שצריך לרפואה, וסיקר בגזירה הוא שיעשה חבלה
 מחחיבה. וכן מראה להדיא מדברי הגמרא בסנהדרין שכתבו
 כן רק לענין הולאת הקון ולא לענין הקזת הדם דחיירי שם
 או שאר מיני רפואות. ועפ"י לא קשה מידי מהדין דסי' שכ"ה

דוק. ל

ג.

7 (ט) ולבאורה יש להביא ראיה לדברי הרב ז"ל שכחז בדיעה
 כ"ה דליכא איסור כלל אם עשבו הישראל אף
 ביש עכרים לפנינו, מהא דקצו החוסי (פסחים מ"ו ע"ב סו"ד)
 רבה) לרבה דס"ל הואיל אם כן צעלה כל מלאכה שבת דומיה
 הואיל וחיי לחולה שיש צו סכנה, וחילולו דחילה שיש צו סכנה
 לא שכיח. ובחוס' הרשב"א לר"ש משאנן (שהוא המקור לדברי
 החוס' שלנו) איחא צב"ל יי"ל כיון דלא שכיח כלל שיצטרכו
 לא אמרינן הואיל. וכונתו כר"ש משאנן מבוארת, דלכאורה
 מהסתמת לשון החוס' שכתבו דלכתי לא אמרינן הואיל כיון דאינו
 שכיח חולה שיש צו סכנה, יש לדייק דאמנם במקומות דשכיחי
 בתי חולים צעיר ומלויים שם בחזירות חולים שיש צו סכנה אי
 יולדת וכדומה, יש מקום להחיר כל איסורי דאורייתא מעטם
 הואיל, ולכתי הוסיף כר"ש משאנן לצאר הכוונה דאפילו היבא
 דשכיח חולה שיש צו סכנה מכל מקום לא שכיח כלל שיצטרכו
 דוקא למלאכה זו האסורה שהוא מיעוט כנגד כל שאר המלאכות,
 גלל כן לא שייך הואיל. [ונראה דהו ג"כ כונתו חיי כר"ן
 בפסחים (מ"ז ע"ב) שכחז דאפילו מאן דאית ליב הואיל בני
 מיני דבדרי שיוכל לצוא לידי ביתר, כגון אופס מיר"ס לחול דאי
 מקלפי ליב אורחים נמלא שלא עשה איסור כלל, אבל כגון זה
 שאי אפשר לצוא לידי ביתר ודאי לא". ובכוונה מבוארת שאין
 אומרים הואיל אלא כשהמלאכה עדין יכולה להיות מתחלה,
 ושכיח הוא דומיה דאזכר נפש ציר"ס. וכ"כ בחידושי רבינו דוד
 בנפיר (פסחים שם) כנוד"מ דז"ל יומאן דאית ליב הואיל לא
 לענין זה הוא אומרו כלל אלא לענין מלאכה י"ס עיי, שאפי"פ
 שהוא עושה לכונה איסור הואיל שיחזור דבר לביתר פוערים
 אותו ממלקות, אבל שיבא אדם פטור מכל עניינתו שכתוב
 מפני הואיל זה לא מלב על דעת תשל"ס. ויש להאריך.]

וכל זה כתבתי לפי הכנת המנח"י בגמרא סנהדרין דחז"ל
 אסרו לעשות כל רפואה לאצוי מטעם דשמה יחבול יותר
 ממה שצריך. אמנם לענין חין זה מוכרח דמה שגזרו חז"ל הוא
 שמה יעשה חבלה בהלכה זה שייך דוקא בקון דאפשר להילואו
 אף בלא חבלה וגזרו שלא להילואו כלל מטעם שמה יעשה חבלה,
 וכמו שכחז המחזיק בשקל (סי' שכ"ה סק"ג) בדברי המג"א
 שם דאף שנוהר להילוא קון בשבת אף דעבד חבורה דמקום
 אשר שרי, מכל מקום עכ"פ לכתחילה יש ליחבר צמה דאפשר
 שלא יעשה חבורה. וכ"כ המשנה צרורה (שם סקפ"ה) מותר
 ליעול בקון במחט ובלבד שיחבר שלא יוליא דס דעבד חבורה
 ואף דמקלקל הוא מיי"מ אסור לכ"ע, ואף דבשמיין החירו איסור
 דרבנן משום לערע הכא כיון דאפשר להילוא בקון בלי הולאת

7

(יח) והנה נטיק דברי מרן החת"ם יש לפיך לכאורה, דנחיהושת
 נפסחים: (שם ד"ה הואיל) הציא דברי החו"ס ולהכי
 לא חמרינן הואיל משום דחולב שיש בו סכנה לא שכיח, וכתב
 "נראה לפי זה דמי שיש לו חולב שיש בו סכנה פסיד אמלאכה
 שבה אפילו לבריא מעטס הואיל דברי לגבי ידיה שכיח חולב שיש
 סכנה, ולי"ע בחולין (ע"ז ע"ב) בהמשל לחולב בשנת אסור
 לבריא שמה ירבה בשבילו, והשאה או נמי ממשל בשביל עצמו
 פטור מעטס הואיל ומכיכי חיחי נגזר שמה ירבה בשבילו, ומכל
 שכן לפי מה שכתבו החו"ס במנחות (ס"ד ע"א ד"ה שחיס)
 משמע דאי נמי מרבה בשבילו ליכא אלא איסורא דרבנן, וה"ל
 חרי דרבנן, ואיך נגזר שמה ירבה בשבילו, הלא קי"ל כרבה
 וכך דמסכת חולין ולפי"ק ע"כ. הרי דפשיטא ליה דכיכי דאיכא
 חולב שיש בו סכנה פטור מעטס חו"ס אפילו שלא לנרדך החולב
 מעטס הואיל. ויש לומר דלא קשה מידי דשם בחידושי פסחים
 איירי דגם החולב לריך לאותו בצער או המרק וכמו שכתב בשו"ת
 התשנ"ץ (ח"ב סי' ל"ח) שרוב חולים לריכין להאכילם מרק של
 חרנגולת עיי"ש, גלל כן כיון דלאו יודעים צודאי דחוי להחולב
 שפיר שייך לומר הואיל ולפטרו אף כשעשה בשביל הבריא, — ושפיר
 הקשה מהא דחולין דברי איירי שם מהמשל לחולב והחולב
 לריך לאותו דבר, ומש"כ מרן ז"ל "דברי לגבי ידיה שכיח חולב
 שיש בו סכנה" גם כן הכוונה דלאו ידעינן צודאי שראוי מאלל
 זה להחולב, מש"כ בהתשובות איירי משאר מלאכות ואינו
 שכיח כלל שיטערך החולב לזה לא שייך לומר הואיל.

(יט) וכן נראה מפורש ממה שכתב מרן ז"ל בחידושי צ"ח (י"ז)
 ע"א ד"ה ממלאכה) ח"ל: ועיין חו"ס פסחים (מ"ז
 ע"א) שהקשו, אי חמרינן הואיל אם כן בעלת כל מלאכות שבה
 הואיל וחוי לחולב שיש בו סכנה, ונראה דהאי קושיא [קשה רק]
 לשי' הר"מ מר"ב צר"ש פיו"ב דס"ל פיקוח נפש הותרה
 בשבת כמו אוכל נפש ביום טוב, אבל לשי' הר"ן דשמעתי דפיקוח
 נפש דחוי ואוכל נפש הותרה ביום טוב לא קשה מידי קושית
 החו"ס, דהואיל לא חמרינן אלא בחולב נפש ביום טוב דהותרה,
 אבל לא בפיקוח נפש דחוי, והנה חו"ס חירונו שם דחולב שיש
 בו סכנה לא שכיח, ולריך לומר דאפילו יש כאן חולב לפנינו מכל
 מקום לא שכיח שיטערך לאותו מלאכה. מכל מקום לריך לטיין
 בהאי סוגיא דמנחות כיון שהחולב לפנינו ואמדוכו לבי גרוגרות
 צודאי שכיח עובא שיטערך עוד לגרוגרות אחר, ואם כן אין כאן
 איסור מלאכה כלל, ולריך לומר דמדרבנן בעלמא הוא ולי"ע ע"כ.
 הרי דרבינו ז"ל סובר דאפילו לשי' החו"ס לריך להיות שכיח
 עובא שיטערך החולב לאותו דבר ולהחיר לבריא, ולהכי בוקשה
 מהא דמנחות (ס"ד ע"א) דבעי רבא חולב שאמדוכו לשחי
 גרוגרות ויש שחי גרוגרות בשחי עוקלין ושלג צעוקן אחת האי
 מייניהו מייחתינן, שחיס מייחתינן דחוי ליה או דילמא שלג מייחתינן
 דקא ממטעא קלירה, ופשט דכורתינן בעוקן שיש בו ג' דבזה
 ממטע. החילול שאינו קולר אלא פעם אחת. וכן פסק בשו"ע
 (סי' ש"ח סט"ז). משמע דלמנח. כיכי שהוא לריך להכרות
 בהאיסור לחתוך ג' גרוגרות צודאי דאסור מדאורייתא כיון

(נו) איברא מדברי הגרע"א בשו"ת (סי' ה') נראה שהבין
 דטיק חילוק החו"ס הן לגבי חולב שיש בו סכנה
 והן לגבי חולב שאין בו סכנה הוא לענין אי שכיח או לא, ואינו
 תלוי כלל באם שכיח שיטערך דוקא למלאכה זו או לא, ולהכי
 כתב להוכיח מדברי החו"ס (שבת ל"ה ע"א ד"ה וברזזה)
 להחיר איסור מוקצה לחולב שאין בו סכנה כמו כל שבות מלאכה
 דשבת וי"ע ושייך שפיר הואיל ואי מקלטו אורחים דהיינו חולב
 שאין בו סכנה, דדוקא חולב שיש בו סכנה לא שכיח כלל אבל
 אין בו סכנה שכיח, ושפיר הקשו החו"ס אמאי לוקה נימא הואיל
 אי מיקלט חולב שאין בו סכנה ויכיח מותר לאכול הכך חלות
 דבש ופירות הנושרים עיי"ש. (ועי"ע שו"ת לבושי מרדכי (מהח"ל
 אר"ח סי' ו') מה שכתב צ"ח). וכן נראה ממה שכתב בדורש
 וחדוש (מסכה צ"ח מערכת שביעית) להחיר צישול פירות
 יבשים ביום ז' של פסח מעטס הואיל דחוי לחולב שאין בו סכנה
 והציא דברי החו"ס פסחים כ"ל עיי"ש. הרי דאף שאינו שכיח
 שהחולב שאינ"ס יטערך לאותן הפירות יבשים אפילו הכי יש
 להחיר מעטס דחולב שאינ"ס שכיח, ואם כן לון מונה דה"ה
 בדין חולב שינ"ס דשכיח צאוחו מקום וכדומה דשייך צ"ח דין
 הואיל.

(יז) ובאמת שמרן החת"ם סופר (חאו"ח סי' ע"ט ד"ה זה לי)
 כתב לדחות דברי הגרע"א ז"ל מעטס זה דאפילו
 אי שכיח חולב שאינ"ס מכל מקום לא שכיח שיטערך להפירות
 יבשים. וזהו כדברי הר"ש משא"ן, וכ"כ צ"ח שבה (שם).
 ומוסיק מרן ז"ל וכותב שם להרב השואל ה"ה המהרי"ן חיות
 ז"ל יונבדלתי מראות מה שכתב פרמכ"ת קטן. נפל לים מותר
 לצוד דגים דחוי להמסוכן הלו, מי שמע כזאת על ידי שנפל למים
 יטערך דגים להללחו, ולדעתו אם יש בעירו שום חולב שיש בו
 סכנה הותרו כל מלאכות שבה, ישחקע הדבר ולא יאמר ע"כ.
 וכ"כ מרן ז"ל להמהרי"ן חיות ונדפס בצפרו דרכי הבוראה
 (סי' ו') ח"ל: והנה פרי"מ גילה במכתבו היקר דבשבת נוכל
 לומר הואיל והותר לחולב שיש בו סכנה, אם כן בכל שבת נמלא
 בכל עיר יולדת או מילה וכל שבת נאמר הואיל, ישמור עצמו
 מסכרות כאלו, ע"כ. (הובאו דבריו באריכות בליקוטי הערות
 אוח ע"ז). היואל לנו מדברי מרן ז"ל דאף במקום שנמלא חולב
 שיש בו סכנה לפנינו מכל מקום כיון דאינו שכיח שיטערך
 לאותו הדבר או המלאכות לא חמרינן הואיל. וכ"כ בשו"ת חתן
 סופר (חאו"ח סי' מ"ג) שציא דברי מרן ז"ל, וכתב לתרן צ"ח
 לפי מה דחמרינן דמילה שכיח דעת הרמב"ן (שבת קל"ד ע"ב
 במלחמות) דאפילו כשיטערכו לחמם חמין עבורו גם כן מלין
 בשבת, ואם כן קשה איך משכחת חיוב מיתה על קולר. ע"כ
 או בצטרה וכדומה כיון דמילה שכיח ואפשר שיטערך מלאכות
 אלו, ואין לומר דבאמת פטור, הלא כמה משניות מלאות מחיוב
 קלירה והצטרה ולפעמים לריך ע"כ לקולר והמצטיר לחמם
 מים, אפי"כ דנכי דמילה שכיח, אבל דיסתפקו חמומי או שלא
 יבא לו ע"כ מוכיח זה לא שכיח, וכסברת זקני צעל החת"ם
 ז"ל.

דלמדוהו רק לז. [ועוד יתיר דלפילו אם היו ב' צעוקן אחד וג' צעוקן אחד לא יתחך. רק הצעוקן שיש בו שנים כתיב המהמר (שם). ומקור הדברים הוא ברין (בילה פ"ב) וברש"י (פולין פ"ו ע"ב) ושו"ת הרא"ש (כלל כ"ו) כמו שכח בדיי שם. ולדעת הר"ן הוא מדאורייתא ושיי' בריי' וברש"י שם דריבוי צעוקין הוא מדרבנן. והעיקר דריבוי צעוקין הוא מדאורייתא וכמו שכח השלגה אריה (סי' נ"ט ד"ב ועתה) וכן פסק במשנה ברורה (סי' שכ"ח סק"ג). ועיי' תהלה לדוד (סי' שכ"ח סק"ח) עיי"ש. ועיי' עוד במניח (מוסף השבוע מלאכה ל"ט) שהעיר על הר"ן (בילה י"ז ע"א) הכוונת דריבוי צעוקין הוא דאורייתא, ומה שכח בזה מן ז"ל בשו"ת דברי יואל (חיו"ד סי' נ"ז אות ג'). ועיי' שו"ת. להם שלמה חיו"ד (סי' י"ט אות ד'). וכו' צודאי שנית שיטתך החולה לעוד גרוגרת ואם כן ליכא איסור אף אם חתך מהג' עוקלין ונתברר שאין החולה לריך לזה מטעם הו"א. ותייך דלכ"י לויכא איסור דאורייתא מטעם הו"א, והגמרא חייבי רק לענין אי יש איסור מדרבנן. וכ"כ בשו"ת חת"ם סופר ח"ו (סי' ל"ט ד"ב וזכר מיושב) עיי"ש. הולס קצ"ע למה לא הוקשה מרישא שם דלמדוהו לגרוגרת ורזו עשרה פטורין רק מטעם שכולם נתכוונו לשם מלוא, ולא מטעם הו"א, וי"ל ועיי' להלן (אות כ"ב) שכן הקשה באמת המב"ר שיק.

כא) המורם מהחמור דלא אמרינן הו"א לכתיר לבריה אפינו אי איכא חולה שיש בו סכנה לפנינו רק כיכא דשכיח עובא שיטתך החולה לאותו דבר, אבל כיכא דאיו שנית שיטתך החולה לאותו דבר אף זהו במקום דשכיחי חולים שיש צ"כ סכנה לא אמרינן הו"א. (וכ"כ בליקוטי בערות שם אות ע"ו. ומידוע שלא העירו מהא דחידושי ב"ה). ואם כן דון מיכא וחוקי לאתנין כיכא דהחולה שיש בו סכנה הוא לפנינו וכו' לריך לאותו דבר אלא שיש עכ"ל מוכן לפנינו למה עבר על איסור דאורייתא לשי' הרמ"א וכמו שכח הרב ז"ל (שם סי' ג', הוצאו דבריו לעיל אות ב'). הלא הדברים ק"ו למה כיכא שטעם המלאכה לענין אמרינן דפטור מטעם הו"א דראוי לחולה שיב"ם, כל שכן כיכא שבוה ענינו עשה לורך החולה בודאי דלא עבר על איסור דאורייתא, ויכ"כ מכאן ראי' לשיטת המהמר ודעימיה שסוברים דמכ"ח מותר לעשות על ידי ישראל אף כשיש עכ"ל מוכן לפנינו. אמנם לפי דברי מרן ז"ל בחידושי ב"ה (כ"ג) שכח לחלק דפירת החו"ס קאי רק אי נאמר דשבת הותרה אלא פיקוח נפש, משא"כ לשי' הסוברים דשבת דחויב היא. צודאי דלא אמרינן הו"א יצאו הדברים על נכון, דברי כבר כתבנו דשי' הרמ"א ודעימיה סוברים דשבת דחויב, ולהכי כיכא דליכא עכ"ל לפנינו וליכא חשש דיתחחר הדבר יש לומר דליכא איסורא דאורייתא אם עשה הישראל.

כ) וחשבתי לומר, דכ"כ רש"י (שם) כתב מקודם באם אמדוהו להחלה שריך לאכול גרוגרת אחת ורזו עשרה בני אדם והביאו עשרה גרוגרות פטורים דכולן למלוא נתכוונו והצ"ח לחולה משבת, וי"ל: "חולה שאמדוהו לגרוגרת ואם יאכל גרוגרת אחת יתפלא", [ועיי' צפ"י רבינו גרשום], לכאורה הלא אף אם לא יתפלא גם כן שרי כיון דליכא סכנה כעת והחולה לריך לאכול לגרוגרת כדי שישוב רוחו קלה או שלא יתחלש עוד. ויתיר כגון צמניעה אכילה בגרוגרת יתחזק חליו עוד יותר, או לפילו שיש ספק גם כן שרי אף אם לא יתפלא. אמנם לפי ה"ל יזכר דכוונת רש"י הוא לתרץ קושיית החת"ם, דלכ"י כיכי דשכיח שיטתך עוד החולה לגרוגרת אחת בודאי לויכא איסור מטעם הו"א אף לבריה, והגמרא חייבי כיכי שברור דלאחר שיאכל בגרוגרת יתפלא ואם כן לא שייך לומר שיטתך עוד החולה לגרוגרת, ועל זה קאי גם האיבטיח דבא בחולה שאמדוהו לז' גרוגרות כ"ל ודוק. ועוד נראה לפנינו לומר בדברי רש"י, דכוונתו לאפקי משי' הרמב"ן בתורה האדם (שם בסכנה) והמגיד משנה (כל' שבת פ"ב ח"ד) דס"ל שששים להחולה כל לרכי כדרך שפושין בחול אף אם אין צמניעה משום סכנה, ולהכי כתב דרק אם זה לורך להחולה יתפלא או עכ"פ שישוב רוחו אליו כמו שכח הרבינו גרשום (שם), משא"כ כל שברור שאין צמניעה אוחו דבר חשש סכנה אשפ"י שחל מקום הוא לריך לו ורגילין לעשות לו אין עושין אוחו בשבת. ורש"י לשיטתו בזה שבובר גם כן במסכת שבת (קכ"ט ע"א) כמו שכח בדיי (רי"ש סי' שכ"ח וסי' ש"ל) ובכסף משנה (כל' שבת פ"ד ח"ד). ועיין ביאור הלכה (סי' שכ"ח סי' ד"ב כל) שהוכיח כן מרש"י בכמה מקומות ולא העיר כלל מה. ונתחבף לנו עוד שכן הוא שי רבינו גרשום צמניעות (שם). ויש להאריך.

כב) ובאמת שגם המכ"ר שיק ז"ל כיוון לדברי רבו בזה, כמו שכח בשו"ת תאו"ח (סי' קל"ח) להקשות על דברי החו"ס פסחים דס"ל דאם באמת יש כאן חולה שיש בו סכנה ועשה איש מלאכה כזריכה לחולה, אף על גב דבעשה לא עשה על דעת זה כדי להכיל להחולה שיש בו סכנה מכל מקום יכ"כ פטור מטעם הו"א, ואם כן לכאורה קשה דצמניעות (סי' ע"א) אמר רבא אמדוהו לגרוגרת ורזו עשרה בני אדם והביאו לו פטורים, ומאי אריא שביאו לו כרי רבא סובר דאמרינן הו"א, ואמאי פטור רבא רק מטעם שכולם נתכוונו לשם מלוא כפירוש רש"י שם. ויש לומר דעד כאן לא כתבו החו"ס דאמרינן הו"א, רק אי אמרינן דפיקוח נפש הותרה וכדעת הרא"ש סוף יומא, וכיון שהותרה ס"ל לרא"ש שגם מכ"ר דמיא לאובל נפש ביום טוב ואם כן הוא הדין לענין הו"א, אבל למאן דאמר דחויב פשיטא דלא שייך הו"א דדיה לרה בשעתה דלא נדחה אבל הו"א ודאי לא אמרינן, וכו' אי שבת דחויב או הותרה לגבי חולה תליא בפלוגתא דעומאח אי בודח או הותרה צפ"ק דיומא (ד' ע"א), ואם כן איכא למימר דרבא סובר כמאן דאמר דרק דחויב על כן לא אמרינן הו"א יאינו פטור רק משום דכולם נתכוונו לשם מלוא עיי"ש. וכ"כ בחלק שם (סי' קמ"ו וסי' קמ"ז וסי' קמ"ח). וכ"כ במחנה חיים (ח"ב ח"ד סי' ב') דאם שבת דחויב לא שייך הו"א וכ"כ שם מה שכח לתרץ קושיית החו"ס באופן אחר. וכ"כ בשו"ת גרן דד (תאו"ח סי' מ"ה) ובשו"ת הר"י (תאו"ח סי' י') ובספר המקנה (כלל ל"ט פרט א') ובשו"ת שם אריה (תאו"ח סי' י'). וכ"כ בשאל ומשיב תנינא (ח"ב סי' ע"ז) ותולתא (ח"א סי' ח"ג). וכ"כ בשו"ת עמרת חכמים (סי' ד', ורמז מ"ז ז"ל בשם

9

ולא יעבור על כרצו איסורי לאוין. [ועיין במציל (סי סס"ח סק"ט) וע"ז (שם סקפ"ז) דאפילו אם אינו לריק אלא לפחות מצות מוסב לשחוט עבדו, שגם על פחות מצות ~~א~~ איסור מן החורב על כל חלק וחלק שבו]. וק"ז בן בנו של ק"י ~~ב~~ אפסר לעשות בלא איסור ואין לורך לכל חולה דוקא באמצולאנס, וגם אין חולה לפנינו, בזדאי שאין שום ביתר לחזר ~~ע~~ שיחב הישראל באמצולאנס בחרכ. וגם הכיור דהחירו סופו משום תחלתו לא שייך בניד"ד, דכרי לא החירו רק איסור דרבנן ולא איסור דאורייתא, וצטרע דיננס בזה כמה איסורי דאורייתא שכל רגע של נסימה עושה כמה וכמה בערות, ומכ גס צדלוקת הערות והפנסים וכדומה. ועוד דכרי אפסר גס בשבת למר לעכ"ס שיחזיר באמצולאנס, או להבינו מפי"ס לא. ומכל מקום מותר להישראל ליסב עמו בחזרה מטעם דהחירו כופן משום תחלתו.

ד

7 (כה) והנה לעיל (אות ה) כתבנו מדברי הרב ז"ל דלפי שי ברמ"א ופיוטתו אם יש נכרי מוכן לפניו ואפסר לעשותו בלא איסור כלל לריך לעשותו על ידי נכרי מן החורב. ולכאורה יש לעיין אם עשבו הישראל וזכי אפסר לעשותו על ידי נכרי המוכן לפנינו בלא איסור, או איכא חששא דחיוב טעמא. וכדי לפשוט שאלתנו יש לעמוד על יסודן של הדברים. דהדברי משב (סי שכ"ח סק"ג וסקט"ו) ביזא דברי הראב"ה (יומא סי תקל"ח) דכל היכא דאפסר לעשות על ידי אינו יכוזי עושן על ידו, וז"ל הראב"ה: ואין אומרים יפשי דברים אלו על ידי גוים ועל ידי קטנים אלא אפילו על ידי גדולי ישראל וכו', והאריז כרי זה משוכה ואין לריך לישל רשות מצות דין וכו'. הנו רבנן מי שחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל וכו', נראה לי דשנטינן מנייה דכא דאמרינן כזריה כרי זה משוכה כגון שלריך מהון קלה לגוים, אבל אם אפסר כך במכרה לגוים כמו בישראל יעשה על ידי גוים, ואם כיחא לריכא ליון לחמס לה בשבת ולהניח על גבי גחלים לוחשות וליחתות קרוצ דכרי בפניו שימלא הישראל הפך יין והגויס תניחו על האש, ואפילו אם תביה מנסכתו יין נסך דרבנן וחילול שבת דאורייתא, ותניא מאכילין אותו הקל הקל וכן בחולה, [כלומר דלא רק בני שחזו בולמוס שייך הדין דמאכילין הקל אלא אף בשאר חולים], ע"כ ומצואר דאפילו לחולה שיש בו סכנה לריך לעשות האיסור על ידי עכ"ס היכא שאין דיתוי על ידו דומיא להדין דמאכילין אותו הקל הקל, אבל היכא דאיכא דיתוי בדבר לריך לעשות על ידי ישראל ועל זה נאמר ב"ה דיומא (פ"ד ע"ב) דאין לעשות על ידי עכ"ס וכו', והאריז כרי זה משוכה.

כו) ונראה דכן סובר הר"ב"א צבור זרע (כ"ל יולדת סי ק"ח) ובהגות מדרכי (שבת סי חס"ז) שכתב: ועל היולדת בשבת אשר אסר איהבי לשחוט תרגולת בשבת כי אמר מועב להכילה וצילה שכוה איסור לאו מלחלל בשבת שהוא איסור סקילה, מהוך לשוגו ניכר שציוס לידחה דיבר. ונראה

ויואל משב עמוד שכ"ב). ופי"ס שריה לחס שלמה חר"ד (סי י"ט אות ג' וזוה ז'). וכ"כ בשו"ח חמדה שלמה (תלו"ה סי כ"ב) מקודם, אלא שאח"כ הטיד בזה שו"ש. ופי"ס שריה מהר"ש פנול (ח"ג סי פ"ב). וראיתי בהגות מהרש"ם לפסחים (שם) שזיין להטערת חכמים וכחצ שגס כרי"ה בספר הישר (סי ש"ב) סובר כן דדוקא היכא דכותרה שייך הואיל אבל גדוהיכ לא אמרינן הואיל ע"כ. וכ"כ צספרו עין כרואים (מערכת הואיל ומתוך אות א'). ואני בעניי לא מלאתי כעת מפורש שם שיסבור כן. ועוד יותר הלא ישנם ראשונים שחירלו אחרת מדברי החוס, וכמו שכתב החידושי מהר"ם חלאוה שם, ואם כן בלא"כ לא אמרינן הואיל בזה. ופי"ס בזה שבת בפסחים שם.

כז) ובהיותינו בזה נראה לפני"ד פשוט דאין ביתר להחזיר באמצולאנס מהבית חולים למקומו בשבת מטעם אולי שינערך לחולה אחר, דכרי כבר כתבנו מדברי החוס דחולה שיש בו סכנה אינו שכיח, ואפילו אם נאמר דבשוכה גדולה כיון שיש רק תכרה אחת צעד כל העיר המיוחדים לעזרה ראשונה וכדומה, נחשב כשכיח כמו שאנו רואים בחוב, מכל מקום כרי אף אם נדמן עוד חולה אחר חיי שינערך להובילו לבית החולים כרי אפסר להובילו על ידי מכונה וכדומה (ולא דוקא ע"י האמצולאנס), ואם כן כוי דומיא כמו שכתבו החוס הראב"ה והח"ס שכיון שאינו שכיח שינערך לאותו דבר לא שייך הואיל ולכד זה כרי רוב הפוסקים סוברים דשבת דהויא כמו שכתב המגיד משנה (כ"ל שבת פ"ב ס"ח) שכ"כ הרמב"ן, ופי"ס בכסף משנה שם. וכן דעת רש"י (שבת קכ"ט ע"ב), ר"ן (ביבא ע"ז דיב מובא), האשכול (ח"ב עמוד קט"ו), שו"ת הראב"ה (ח"א סי תרפ"ט), והרב ז"ל (סי שכ"ח סק"ג) בדעת כל השיטות. וכן פסק הרמ"א (סי שכ"ח סק"ג) לריך לעשות בשניי ובעכו"ס. וכן נראה ממה שפסק ביו"ד (סוף סי קנ"ט), ובמ"ש בגר"א (שם סוף סי קנ"ה). וכ"כ הג"ר יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (תלו"ה סי ע"ו ענף א' אות ז') דהטיקור הוא כלאוין השיטות דשבת דהויא כיה, וכ"כ בשו"ת תשורת ש"י (מהר"ה סי ע"ג) דכיון דרוב השיטות סוברים דשבת דהויי ככי קיימא לן. ואם כן בלאו הכי לא אמרינן הואיל. ועוד דכרי לכ"כ איכא מכ"ס איסור דרבנן ובמ"ש החת"ס (הוצא לעיל אות י"ט).

כח) ואין שום ספק שכתב וכמה חילולי שבת דאורייתא ישנו בהכנה באמצולאנס, ופוק חזי כמה פרתו ושקדו דותינו הראשונים ז"ל להגביל האיסורים אף לחולה שיש בו סכנה וכהירו לשחוט להחולה שיש בו סכנה אף אם יש צילה מוכן לפנינו, דלכאורה היי מועב שיעבור על איסור וצילה שאינו אלא איסור לאו משנשחוט לו ועבור על איסור שבת שהיה בסקילה, וכחצו ברין (יומא פ"ג ע"א) והאשכול (עמוד קט"ז) לפי שגנבי חולה אין איסור וצילה קל כלל מאיסור שבת, דאפי"ס שצילה הוא רק איסור לאו אבל האוכלה עובר על הלאו בכל כזית וכזיה, משא"כ איסור שבת לא עבר אלא פעם אחת בשעת שחיטה, ומועב שיעבור פעם אחת באיסור חמור

10

יין נסך כילבך שרי למוטנד על ידי ישראל, ור"ח לדבר מהשומע לחולה בשבת שאיסורו איסור סקילה, ונציל ליה אלא איסור לאו, ולא עבדין ע"י גוי, ודוחק לומר ולדחות בשעבר אי גמי שלא נמצא שם גוי, ע"כ. ומבאר דהא ממה שכח צ"ח לימא דיחמס כגוי אלא דגם לישראל שרי מטעם דהחולה ק"ן צ"ח דומיא דשומעין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נצילה, אבל מכל מקום היכא דלא שייך הטעם דהחולה ק"ן בגון דבדברים שאינם של חולה צודאי דעושין על ידי עבדים מטעם דמאכילין כקל, וכה דאמרו דאין עושין על ידי עבדים איירי היכא דאי"ח לעשותו בצריות על ידי גוי כמו על ידי ישראל. [ועיין צ"ח (שם סק"ו) שהבין דצדריו שסובר דגם בשבת מאכילין אותו אמנם מדברי הראב"ה בחולין לא נראה כן].

בשני דיון שהוא ככול וכפשוט צ"ח לכן המוח כיו כשאר פיקרי ואין מדקדקין בדבר כדאמר פרק בהרא דיומא דאין עושין דברים כללו אלא בגדולי ישראל, ואמרין נמו דהר"ח כרי זה משונה ואין לריך לישול דשות מביה דין, ואמרי צירושלמי (יומא פ"ח ס"ח) כשאל כרי זה מגובה וכשאל כרי זה שופך דמים, וכה דדייק במנחות (ס"ד ע"א) צ"ח שני האלים בשני שוקלים לשלש צטוקן אחד מיורי בחולה שאין זמנו צבול, ע"כ. כרי דעשיטת ליה דכה דלריך לעשות ע"י גדולי ישראל איירי היכא שחולני צבול מאוד וכמו שכתב "וכפשוט צ"ח לכן במוח", אבל היכא דחולני איתו צבול יש לעשות האיסור היותר קל. וצ"ח בגמ"ה (ס"ה ש"ח ס"ב) דצדרי הראב"ה, וכ"כ ברב ז"ל (שם ס"ו) לפי ש"ה הראב"ה יולא אסרו לעשות ע"י נכרי אלא במקום שיש לחוש שמא יתעלל הנכרי ויבא לדי דיחוי ועיטוב אבל לא כשישראל עומד עליו ומרצו צטוקן שאין לחוש לנלוס". [ומעשה מה שגרס במאירי (יומא פ"ד ע"ב) "ואין לריך לעשות דברים אלו לא על ידי גוים ולא על ידי קטנים אלא אף בגדולים", על כרחך דאיתו סובר כהראב"ה, דכרי לפי ש"ה הראב"ה לריך לעשות על ידי עבדים היכא דאין החולני צבול, ולפי ש"ה המאירי מותר לעשות על ידי ישראל בכל אופן, ודלא כהמחזיק במאירי שם שכתב דהראב"ה סובר כהמאירי ודוק]. וכנראה דכ"י (סוף ס"ה ש"ח) לא ראה דברי הראב"ה צטוקן אלא כפי מה שהובאו דבריו בצבכות אחרונות דהמדרי (שבת פ"ג ס"ה חס"ו) ולכ"י בעיר מכה דיומא דאין עושין אותן ע"י גדולי ישראל, וכתב דהראב"ה איירי לענין חולה שאין צו סכנה, והו"ו כוונת הדרכי משה (שם סקט"ו) שכתב "דאין דצדרי נראין", דכרי על כרחך ז"ל דהגמרא דאין עושין על ידי עבדים איירי כבב"ב דגם לחוש לדיחוי אבל היכא דאין לחוש לזה איכא איסור להישאל לעשות בחילול מטעם דמאכילין כקל, אלא דמי"ח כוסף כד"מ דאפי"ג דמתללין שבת ואין מאכילין אותו נצילה, שהוא משום דהחולה ק"ן, וכמו ש"ה המג"ח (שם סקט"ט). (ומש"כ כד"מ דנצילה הוא ג"כ דאורייתא, ז"ל דסוכ"ס מטעם מאכילין כקל כקל לריך לעשות האיסור היותר קל, והכי איסור חילול שבת שהוא צבול הוא יותר חמור מאיסור לאו, וז"ע).

כת) אהה כראיה לדעה דלפי שיעה הראב"ה לריך לעשות על ידי עבדים אם אפשר מטעם מאכילין כקל כקל, והרי כדון דמאכילין כקל הוא מן החורה וכמו שנתראה להדיא ממ"ג בר"ן (יומא פ"ג ע"א) והאשכול (הלכות מילה זיוולת עמוד קמ"ו) ולכ"י שומעין להחולה בשבת ואין מאכילין אותו הנצילה שהוא רק איסור לאו, דמי"ח איכא חומרא אחריתי נצילה שבהחלה עובר על כל כזית וכזית, והעתיקו באחרונים דצ"ח ואי נאמר דכה דמאכילין כקל כקל הוא רק מדרבנן, היכי שרין לשמוע בשבת ולעבור על איסור סקילה, כרי כדון שלא יעבור החולה על איסור חמור הוא רק מדרבנן ואם כן אף אם יאכל כמח איסורי כזית נצילה אין עליו רק איסור דרבנן של דין דמאכילין אותו כקל כקל, ואם כן מכי"ח חיה לן לכתיר איסור סקילה כרי שלא יעבור החולה על איסור דרבנן דמאכילין אותו כקל חלילה. וצ"ח בש"ח ק"ל אליהו (תארי"ח ס"ה י"ז).

כט) ומעשה נראה לע"ד לברחוק עוד צ"ח ולומר דלפי זה אם כי"ח אפשר לעשות על ידי עבדים היכא דאין החולני צבול ועשהו ישראל דאיכא חששא דחויב חטאה, מטעם דכ"ח אפשר לעשותו בלא איסור ועשהו באיסור, וכמו שנתראה ממה שכח בש"ח צ"ח (ס"ה ל"ד) צ"ח חולה שיש צו סכנה אם לריך לשער בכל חלילה ושחיה אם יש סכנה כשלא יאכל וישתכ, או נאמר דכיון שאינו יכול לקיים כמ"ח דתענו אח נפשותיכם מפני הסכנה שזו אין קפידא אם יאכל וישתכ עוד בלא סכנה. והצ"ח ראי"ח ממ"ג דאמרין בצריות (י"ח ע"ב) דעל מה דבצירא ליה רבי זורא שם דיעוה ספק מתלקה להפלות אחר ליה רבא צר חנכ לאצ"י מה אלו אכל חלב כזית שחריה ביום הכפורים וכזית חלב צמנח צי"ח כ"ח כרי נמי דמחייב שתי חטאות, אחר ליה אצ"י ומאן לימא לן דיוכ"פ כל שמחא מכער דילמח כולה יומא מאורתא עיי"ש. והלא יפלא וכי למשכח שתי חטאות באכילת יוכ"פ לריך למינקט חלב הלא גם באכילת היחר יש חיוב צי"ח, אלא ע"כ מוכח דכיון שכבר אכל שחריה צי"ח ליה עוד חטאה באכילת מנחה, אלא דכח"ס (שם ד"ב כ"ה דנקט) לא סבירא לכו כן, שדחקו לתרן ולכך נקט חלב ולא היחר, דאם כן כיו ליה למינקט ככותבה שהוא שיער אכילה יוכ"פ לכך נקט כזית חלב שהוא פתיה. כרי דעשי"ח

כז) והנה צ"ח שם ס"ח "חזרתי ועיניתו בם" אף ופי"ג. וכוונתו למש"כ צ"ח ראב"ה לחולין (ע"ו ע"ב) כהדפס מחדש וז"ל: כשומע לחולה בשבת מותר לבריא באומנא, לאכול ממנו חי בלא ללייב, ומשום דכיון דאין אפשר לכזית צ"ח בלא שחיטה כי ק"ח שחיט דאפתח דחולה ק"ח שחיט. וכמנשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בצבולו. ושמיטין מכך דאפי"ג דקוי"ל צ"ח, יוכ"פ (יומא פ"ג ע"א) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל קודם, כרי מי"ח בשני מיני אוכלין וניחא ליה לחולה בתרדומותיו, אבל אי לריכי חולה או חיה להחם להם יין בשבת לא אמריין ליעבד לכו גוי דיון נסך דרבנן ובישראל הנערה ונישול כיו איסור סקילה דאורייתא, אלא אמריין כז"ח כרי זה משונה כדאמרין (שם פ"ד ע"ב) אין אומרין יעשו דברים כללו וכו', ואפילו אפשר לן למוטנד חומס ביין כך בצריות על ידי גוי כמו על ידי ישראל, נפש החולה ק"ח לשחית

11

אפשר שלא כדרך הנחתן טפי עדיף, פ"ב ומבואר בדבריו דאפילו
 באופן המתיר יש לאכול בהנחה מופעת, ולריך למעט הנחת
 האכילה כמה דאפשר. והו חידוש דין. אלא דמדבריה אין כהנה
 חס גם זה הוא מדאורייתא. ומאליה נסער את שמע. (ה"ג)
 מאכלות אסורות פ"ד הל' י"ד. שהבית דברי השואל שם דפשיטא
 ליה שחולס שאלמדוהו לאכול כזית, והוא מלי לאכול צמר כחש
 ואכל צמר שמן, או ציור כביטורים שביה לו לאכול לחם ואכל
 צמר שמן, דחייב על זה. והבית ראי מהא דפי"ב דשבוטת (י"ח
 פ"ח) דאמר חביי לשולם ח"ל משמע מה צמירות חייב והבית
 פטור משום דלנוס הוא על הכרטישה כו', והא דאמרת כי פריש
 מיד אמאי חייב שביה לו לפרוש בהנחה שיעטת ופירש בהנחה
 מרובה. אם כן חזינן דעל ריבוי ההנחה חייב, והוא הדין הבא
 חייב על ריבוי ההנחה שעל זה לא הוי לנוס. והאר"ק האור
 שמה דלדעתו צרור דפטור, והבית ראיות דאיכא דשני ליה למיכל
 מיני דאיסורא, אם כן גוף מעשה האכילה הוי מעשה של ביחר
 והו לא איכפת לן כמה שנוכח. מן האיסור דהוי בהנחה גרידא
 בלא אכילה דלא מתסבר, ולא דמי לעריות דאשכחן דמיחייב ביבא
 דכוח מלי לפרוש בהנחה מופעת ופירש בהנחה מרובה, דהתם
 מוכח דחייביה דחמנא אהנחה גרידא, אבל גבי איסורי אכילה
 בענין דליהוי מעשה אכילה פ"י"ג. ומכל מקום נראה דאין קושית
 מה על דברי מן החת"ם, ד"ל דגם החת"ם כתב כן רק מדרבנן,
 והאור שמה סובר כן רק לענין דפטור מחיובא דהנחה ודלא
 כדברי השואל אבל י"ל דאיכא איסור דרבנן בזה. וע"ע בש"ח
 חת"ם (א"ח"ס פ"י קנ"ז ד"ב ועדיין) שכתב לענין חולס האוכל
 צמ"צ שכי החולה חינו מחוייב בדבר החטתה ואינו מחטת
 בו, והלא לא הותר לו אלא כדי לרכו והיותו זאם די לו בשתייה
 לא יאכל, ואם די לו באכילה פטם אחת לא יאכל צ' פעמים
 ולא יותר ממה שצריך. ומבואר מה דאף צמ"צ נאסר לאכול
 יותר מכדי הצורך. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק (חא"ח פ"י רפ"ט)
 שדייק מה דלריך לאכול פחות מכשיטור גם צמ"צ נאסר ואינו
 מוכרח כמו שכתב בליקוטי הערות (שם אות א'). וע"ע משנה
 צרור (פ"י תקנ"ד ביאור"ל ד"ב דבמקום) דפשיטא ליה דלריך
 לאכול צמ"צ פחות מכשיטור דומיא דיוהכ"פ. אמנם בערה"ש (שם
 פ"ז) פשיט ליה דיכול לאכול כראוי ואין לריך לאכול פחות
 מכשיטור. ויש להאריך.]

לא) וכן יש להבית ראיה ממה שכתב המשנה צרור (ביאור"ל
 ר"ט פ"י רע"ח) דאם אפשר להגליא החולה מהחור
 וכנה כנר דחייב חטאת. ואם כן הוא הדין בניד"ד היבא שביה
 אפשר להישראל שלא יעשה שום מלאכה רק שיורה לכגור, ופשוטו
 הוא בעלמו, ד"ל דאיכא השגה דחייב חטאת. וכן מלאתי בשו"ת
 שואל ומשיב מהדורא רביעאה (ח"א פ"י מ"צ) שדן בענין שחמרו
 דמאכילין להחולה הקל הקל החולה הוא הדין אם אכל החמור
 אם עבר על האיסור או לא, מי אמרין כיון דגם האיסור החמור
 היה מותר לו אם לא היה לו כי אם האיסור החמור להכי אף
 שעכשיו יש לו האיסור הקל עכ"ל עכ"ל קליש האיסור ולא
 נתחייב, או דילמא כיון דאינו רק דחויי"ל שביה יכול לאכול
 הקל שוב לא סגי דלא אכל הקל וכשיאכל החמור נשאר באיסורו.

לכו לבתו"ס דאעפ"י שאכל שהיה מכל מקום יש חיוב כרת
 וחטאת למי שאכל שנית דיוהכ"פ וכו', ולכן לריך לשער באכילה
 חולס דיוהכ"פ שלא להאכילו צין כשיטור שיש בו איסור כרת
 וצין פחות מכשיטור שט"פ אסור מן החורה רק מה שמספיק
 להוליאו מספק סכנה נפשות, וקשה מאוד לשער כן בכל אכילה
 ושחיה שיותן לחולס עי"ש. וחזר ממה שכתב בספרו ערוך לנר
 כריתות (ש"ס) לדון להתיר עי"ש. [וכן העיר על דבריו בערוך
 לנר בגאון השואל ומשיב מהדורא רביעאה (ח"א פ"י כ"י) דהיאך
 יעלה על הדעת לומר כן שיהיה מותר באכילה לחולס כל היום
 עי"ש. ונראה שלא ראה דחזר מה שכתב בנין ליון. וע"ע בספר
 גילוי דעת בפתיחה (אות מ"א) שהבית ראיה מפורשת לאיסור
 מדברי הרשב"א (קידושין כ"י ע"ב) שכתב דמי שאחזו בזלמוס
 שמאכילין אותו עד שיאורו עיניו אבל משם ואילך באיסורא קאי
 עי"ש. וכ"כ דעת חורב (פ"י תרי"ח פ"א) עי"ש. אמנם מלשון
 הרשב"א אין ראיה כל כך דשם איירי דמאכילין אותו דברים
 עמאים ולד"ה אמר דמשם ואילך דאיסוריה קאי, ואין ראיה ליום
 ככפורים. ומה שכתב בגאון מצערזאן בשו"ת מהרש"ם (ח"ד
 אות ג') לבאר דכיון שהשמיט הרשב"א חיבות אפילו דברים
 עמאים, ובעתיק רק לשון המשנה מי שאחזו בזלמוס מאכילין
 אותו עד שיאורו עיניו וכו' משמע דקאי להדיא על יום ככפורים
 דאליכ כו"ל להבית חיבות כללו שם העיקר ע"כ. דחוקים
 מאוד דמסתומא לשון הרשב"א נראה דקאי על דברי הגמרא
 דאיירי מאיסור אכילה דברים עמאים. וכן העיר בג' מפעטרושא
 [שהוא השואל במהרש"ם שם] בהשוואה הולדפס מכח"י בעולב"ח
 (אלול תשל"ח). אבל אני בעניי מלאתי להדיא כן צרבינו מוח
 (הל' שבתא עשור פ"ב ה"ט) שכתב וז"ל: פירוש מאכילין אותה
 ודוקא עד שחתייטב נפשה אבל אחר שחתייטב נפשה אין לה
 לאכול שאר היום, דלא אמרין כיון שהותר מקלה היום באכילה
 הותר כולו, והבית ראיה מדברי הגמרא כריתות (י"ג פ"א)
 וכמו שכתב השואל ומשיב עי"ש. ובעתיקו המשנה צרור
 (ביאור הלכה פ"י תרי"ח ד"ב ואם), והכפ החיים (ש"ס). ומבואר
 מדבריו דבכל אכילה אפילו בפחות מכשיטור אם אין לריך להחולה
 כל כך איכא איסור דאורייתא, ואם הוא כשיטור איכא השגה
 דחייב כרת. ומעתה הוא הדין היבא דאמדוהו שצריך לאכול
 כשיטור שלם אלא שיכול לשהות צינחיס, ואכל כל השיטור כדו
 אכילה פרס גם כן איכא בהשגה דחייבא דכרת, דברי אם לא
 אכלו כדו אכילה פרס לא היה חייב כרת, והוא דומיא ממה
 למי שאלמדוהו שצריך לאכול רק פחות מכשיטור ואכל כשיטור
 כדלוי דחייב ודון מינה למי שיכול לשהות צין השיטור. הרי דגם
 בדינא דמאכילין הקל שייך החשש של חיוב חטאת וכרת.

ל) [ועוד יותר מלאתי בשו"ת חת"ם (ח"י פ"י כ"ג) שכתב
 דאם התענית מחוק, אז ישערו הרופאים כמה שיטור
 לגימא שצריך האדם שיתחזק גופו ויגלל מספק סכנה, ואוחו
 שיטור עפ"י או מרק ישחה בפחות מכשיטור לגמיו, וישכה
 צין שחיה לשתייה כדי אכילה פרס שהוא לכל היותר ט' מינוטין
 ולכל הפחות צ' מינוטין, וישחה רק הנחה מעיו ולא הנחה גרונה,
 היינו קאפעי יטע צלי לוקער וחלב ומרק צלי מחובל, ואם היה

12

זכה לזכות כדבר להא דאמרינן בסנהדרין (פ"ד ע"ה) דרודף
 שרדף אחר טבירו לכרוז ויכול להצילו בלאחד מאיבריו ולא האיל
 נהרג עליו, הרי זה באמת ניתן להצילו בנפשו אם לא היה בנחו
 להצילו בלאחד מאיבריו, הרי כותרכ אליו משום פקוח נפש של
 הגרדף לכרוז, ואפילו הכי כל שיכול להצילו בלאחד מאיבריו שוב
 זקרב עליו, ומכל שכן בזה דיכול לאכול הקל הקל, ואם כן כל
 שאכל החמור נענש על החמור. והארץ צרה דמכל מקום החולה
 בעלמו פתח המזון שהוא צבול, אבל מי שמאכילו הוא נענש אם
 האכילו החמור וביה לו. להאכילו הקל הקל הוא נענש בעצורו
 עי"ש. [וכיון לדבריו האור שמה (כלי מאכילא פי"ד כל' י"ד)
 עי"ש]. הרי דפשיטא ליה דדדן מאכילין הקל הקל אם אכל
 החמור נענש עליו. ואם כן דון מיינה צידון דידן דלריך לעשות
 על ידי עכו"ם גם כן מטעם דמאכילין הקל הקל דנענש עליו.
 ופשוט דאיו דומה להא דאמרינן (סי' שכ"ה סעי' ד) דאם
 אמדוכו פתח המזון שניריך לגרוגרות אחת ורלו עשרה והביאו לו
 כל אחד גרוגרות לכלול יש להם שטר טוב מאת ה' אפילו הבריה
 בראשונה. דשם חשב כל אחד שהוא יקדים להציל וביה החולי
 צבול מאוד, וכמ"ש הביאור הלכה (שם) משא"כ בזה ודוק.

(ג) ולבאורה הוה אפשר ללמד ולומר דלפי מה שבעלה באמרי
 צינה (דיני יו"ד סי' ג') דאף לרז הסדה דס"ל
 דלא אמרינן הואיל (בפסחים מ"ז ע"ב), י"ל היינו דוקא באופן
 שלא צאו אורחים והאכלו הפה צוי"ט שלא נגמרה מהשבתו, מודה
 רב הסדה דפטור, ודייק מה דכ"ס להמנשל בשבת ואח"כ נודמן
 חולה שיצ"ם שניריך להבשר דפטור עי"ש. ומבואר מה דאפי"ג
 אי לא אמרינן הואיל הי"ל לחייב מיד, מכל מקום כל שצפועל
 הוצרכה מלאכתו לחולה שיצ"ם יש לומר דפטור. ואם כן הוא
 הדין צניד"ד אפי"ג שהיה לריך לעשות ע"י עכו"ם, מכל מקום
 כל שפעכו הישראל יש לומר דפטור. אכן באמת לאחר התבוננות
 יש לחלק בזה, דבשלמא צמנשל בשבת הרי סוכ"ם הוה לורך
 להחולה לבשר הוה, ואי איכא חולה שיצ"ם לפנינו הרי מותר
 להישראל לצשל להחולה, ולהכי אף אם בישל בעת שלא היה
 עדיין לורך להחולה שפיר י"ל דפטור כיון דצפועל הוצרכה מלאכתו
 לחולה שיצ"ם ונתקן באיסור. משא"כ צניד"ד דאף אי איכא
 חולה שיצ"ם לפנינו אין היתר להישראל לעשות המלאכה אלא
 ע"י עכו"ם לפי ש"ה הראצ"ה מטעם דמאכילין הקל הקל, אם
 כן עדיין לא נתקן באיסור צמה שפעכו הישראל המלאכה להחולה,
 דהרי סוכ"ם איכא איסור להישראל לעשותו. ועוד דהרי בלא"ה
 איכא חולקים על ש"ה באמרי צינה כמו שכתב בסי' לימודי ה'
 (סי' ר"ג) צ"ס מהר"י עיי"ש דאדרבה נראה דלרז הסדה אפילו
 צאו אורחים צפועל חייב, דאלת"ה הי"ל החרתה ספק דלאו
 שמה החרתה ואמאי חייב. וע"ע שו"ת נחם שלמה חו"ד (סי'
 י"ע אות ו') דזה חלוי אי אמרינן דשבת כותרכ או רק דחוי
 עי"ש. וע"ע צו"ת החטורות השוכה (ח"ד סי' כ"ח), והדברים
 ארוכים. אולם ראייתו בצפר חורה שבת (סי' שכ"ה סקי"ז)
 שכתב בפשיטות דאף אי אמרינן דשבת דחוי היא היינו כמו
 שכתב רש"י (יומא ו' ע"ב ד"ה דחוי) דכל מה דיכולים לעשות

(ג) ואיך שיכיה, איכא עכ"פ איסור דאורייתא, ועפ"י מבואר
 ש"ה הרב ז"ל (הני"ל) שכתב דמן החרתה לריך לעשות
 ע"י עכו"ם אם אפשר, ואין מוששין דלעתיד לצו"ה יכשלו ע"י
 עכו"ם, דומיא דמאכילין הקל דלא חיישינן שלא לאכיל אותו הקל
 אטו פעם אחר שיטערך להחמור ויחזרו אחר הקל ויסתכן. (וע"ע
 להלן אות ל"ו).

(ד) אמנם בחו"ס ר"ד (יומא פ"ד ע"ב) איחא: ואין אומרים
 יעשו בדברים הללו ע"י עכו"ם או ע"י קטנים אלא
 ע"י גדולי ישראל, פירוש אין אומרים נחזור גוים או אחרי
 קטנים דלאו בני שביחה נינו, דחיישינן צעוד שנחזור אחריהם
 וכביד חוליו, אלא עושין אותן ע"י גדולי ישראל דבני שביחה
 נינו, אבל ודאי אם היו מזומנים לנו מוטב שנעשה ע"י גוים
 ולא ע"י ישראל וע"י קטנים ולא ע"י גדולים, ע"כ. וכן בסתיק
 צפסקו כר"ד (שם) "אלא ודאי אם היו מזומנים לנו מוטב
 שנעשה ע"י גוים ולא ע"י ישראל", ומדכתב "מוטב" נראה דאינו
 מדאורייתא. ולבאורה עלה דעתו לומר דכר"ד סובר דהא
 דמאכילין הקל הוא רק מדרבנן, וכן הוא ש"ה המציע בקריה
 ספר (כלי מאכילא פי"ד סעי' ד). אמנם מלשון הרי"א (יומא
 פ"ה סי' א' אות ב') שבעתיק לשון הני"ל נראה דסובר שהוא
 מדינא, שכתב צ"ה"ל: ואין אומרים יעשו בדברים הללו על ידי
 גוים וכו' שמה עד שנחזור אחריהם ויסתכן החולה, אלא עושין
 על ידי גדולי ישראל שכן בני עושין הנמלאים שם, ואם היו
 נמלאים שם גוים או קטנים עושין על ידם ואין מחללין על ידי
 גדולי ישראל, הואיל ואפשר לעשות הדבר בהיתר אין לנו לעשות
 באיסור כמו שביאר מ"ה [וכונתו להר"ד], ע"כ. הרי דסובר
 דמדינא הוא, ויש לומר דכ"ה מדאורייתא וכמו שכתבנו לעיל.
 ולפי זה י"ל דמה ש"ה כר"ד "מוטב" הוא גם כן מדינא. ונראה
 פשוט דאף בראצ"ה ודעמייה שלא דברו רק לענין לעשותו ע"י
 גברי מכל מקום הוא הדין אם אפשר לעשות ע"י שינוי גם כן
 לריך לעשות מטעם בזה דמאכילין הקל וכמו שכתב הרב ז"ל
 (שם סי' ג') דהוי מדאורייתא מטעם זה.

(ה) ובאמת דאפילו השיטות המובאים לעיל (אות ה') דלא
 יעשה על ידי עכו"ם רק ע"י ישראל, סוברים
 דמ"מ אם אפשר לעשותו ע"י שינוי לריך לעשותו ע"י שינוי,
 דהרי בשבת (קל"ג ע"ה) גבי מילכ בשבת כתבו הר"ן והרשב"א
 בחירון ה"ה והר"עב"ה ובעל כמאור (קל"ד ע"ב) דהוה כדן
 אם נתודע לו לאחר המילכ שאין לו כמון לריך לעשות שר"י
 דכל שאפשר לשנות משנין. וכן נראה מסתימת דברי רש"י במשנה

13

מישראל, ולכתי ביכא דלי. אפשר לעשות בשנינו יצו דפיקויג
 שרי וכן ליל גם לעין דמאכילין בקל כקל דכו. דומיל לברין
 דשנינו. ובגראח דכו גם כן כוונת באשכול (כלי מילא: וזלוח
 עמוד קמ"ז) שכח אחר שביאר דאין עושין עיי עכ"ל דחזקת
 שיאמרו בקושי כתירו פיקויג ואינו עומד לתחילת עיי מחזקת
 במלות, יאוינו דומה לכה דאמרינן מאכילין אחוה בקל בקל
 חזילה, החם ליכא למיחש למכשול. לפתיד לצוא. כרי דשפתא
 ליכ דאין בעכ"ל: שייך החשש למכשול ולא לעין דמאכילין בקל
 בקל, דכו כמו שצארנו מקודם. ועיי להבן (אוח ע"ה) צדיאר
 סברא זו.

סברא זו

שם שכחז "דכל אפשר לשנויי משנינו". וכן נראה מדברי החו"ט
 (שם קל"ג ע"ב. ד"ה לוטם) שכחזו על המשנה. ולפעם בשנינו
 אפי"ג דאחר מילכ חולה שיש בו סכנה הוא, מכל מקום כל כמה
 דאפשר לשנויי משנינו, ע"כ. כרי דפשיטא להו דאף לאחר התילה
 לריך לעשות שנינו. וכן דייק בגרי"א (סי' שכ"ח סי"ב ד"ה וי"א).
 וכ"כ המשנה ברורה (סי' של"א שט"ז סק"ח). והיה לשאר
 חולים שיצ"ם. וכ"כ הרמב"ן (תו"כ"א ע"ר הסכנה) דשמעון
 מהמשנה לוטם בשנינו דכל לורכי חולה אפי"פ שיש בו חולה
 שיצ"ם ביכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשנינו שלא יתחלל כח
 שבת, משנינו ואין מחללין. והוא שלא יתאחר לרבו של חולה כלל
 בשנינו זה עיי"ש. והביאו בבי"ו (רי"ט סי' שכ"ח ד"ה וכן מכה).
 חלל שהמניח משנה (כלי שבת פ"ב ה"ה) דייק מלשון הרמב"ם
 דביוולדת דוקא. הכתיירו לומר דכל דאפשר לשנויי משנינו ולא
 הכתיירו בשאר חולים, ומילה שאי משום דאפשר לעשותן מעיי
 עיי"ש. וכ"כ המאירי (שבת הר"ם ע"ב ד"ה יולדת). וכ"כ המג"א
 (סי' של סק"ב) עיי"ש. והרי החו"ט והר"ן והרשב"א והרמב"ן
 סביר דאסור לעשות עיי עכ"ל, ועל כרחק דהא לריך לעשות
 עיי שנינו אינו תלוי בהדין לריך לעשות עיי עכ"ל, דאפי"פ
 דאסור לעשות עיי עכ"ל: מטעם דאחא מכשילין לפתיד לצוא,
 מכל מקום צדין לעשות עיי שנינו לא שייך זה. וכ"כ להדיא האור
 זרוע (כלי יולדת ח"ב סי' ק"ח) וז"ל: ואמרינן ציומא (פ"ד
 ע"ב) ואין אומרים יעשו דברים הללו עיי עכ"ל ועיי קטנים
 חלל אפילו בגדולי ישראל, וכתב שם בחו"ט ריב"א כלומר אפילו
 ביכא דאיכא עכ"ל וקטנים מיד צב"ה שעתא אף אומרים
 להם לעשות, והיינו טעמא דאין אומרים לעשות. על ידם כדאיתוכו
 מיד צב"ה שעתא זימנין דליתוכו מיד ואפי' לאכדורי עליהו
 ואדכתי וכו' יסבבן, לכתי עשו היתר גמור לגמרי ומלוה דכל
 חד וחד יכא זכיר מיד לאזיל, והביא דאמרינן דכמה דאפשר
 לשנויי משנינו ומבדרי אכיתרא ואפי"ג דאיכא סכנה נפש, י"ל
 דבמקום שיכול ישראל עצמו עיי שנינו ואין לו דוחי צב"ה, ו
 מוטב ודאי שיעשה צדיקת ואל יעשה באיסור, חלל צעל ידי
 עכ"ל וקטנים אפי"ג דביכא דליכא דוחי איכא למיחש דאחי
 לידי דוחי, ע"כ. כרי דפשיטא ליכ דלא שייך החשש דלפתיד
 לצוא גבי שנינו רק לגבי עכ"ל. וזהו כוונת הדרכי משה (שם
 סק"ג).

א"ת התחב"ט

לו) אולם יש להבין דבשלמא לפי ש"י החו"ט (יומא שם) שכחז
 דלכתי אין עושין עיי עכ"ל דשמא יתעלל, שפיר
 מוזן כעטם גבי שנינו דלא שייך זה, שהרי הישראל עושה בשנינו
 וכו' יודע שלא יתאחר, משא"כ לפי ש"י הר"ן והאור זרוע
 וביעינתו דחששו לשמא לא יהיה עכ"ל ויתעללו לפתיד לצוא
 למא לא נחשבו לזה גם צעשייה על ידי שנינו. ועכ"ל דרק צעכ"ם
 חששו חז"ל לחזול פיקויג מכיון דכחמוני עם יראו שהישראל
 משמט עצמו לגמרי מלעשותו ומלוה לעכ"ל לעשות החילול,
 שפיר יש לחוש שיתעבדו שאסור לעשות על ידי הישראל דכרי
 רואים שהישראל אינו עושה כלום, משא"כ ביכא שרואים שהישראל
 מטפל עם החולה אינו עושה כלום, משא"כ ביכא שרואים שהישראל
 לבקל באיסור, דכרי צודאי מאז גדולה הוא להליל נפש אחת

7

לו) אלא דאכתי פש גבן לצורכי טעמא דהא מילתא, דכרי
 הרשב"א בחשונה (ה"א סי' תרפ"ט) כתב וז"ל:
 שמעתי בשם הרב רבי מאיר מרומנובורק שהורב לכתוב לשחוט
 בשבת אפילו במקום שיש שם נבילה. והטעם שאמרו לי משמו
 הלזם מאוד על כן אינו כותבו לך. וכו'. ולי נראה שכלל תלמי
 במחלוקת אם נאמר שבת דחוייה חלל פיקוח נפש או כותריה,
 שאם נאמר כותריה חלל חולה שוחטים לו בשבת כדרך שאנו
 שוחטים לעצמנו בחול, וכמו שאמרו ציומא (י' ע"ב) לשבת
 מי שאומר עומאח כותריה צדיק שאם נעמא כחוס אפילו יש
 שם כוס אחר נותן לכוור אפילו מן הכוס שנטמא, חלל למיך
 דחוייה היא מאכילין לו הנבילה שהוא לריך לאכול ואין אנו
 עוצרין לשחוט לו, שצמקום שיש לו צער לאכול לא נעבד אנו
 ולא נדחב את השבת, וכמוזימה שכלכס כמאן דאמר שבת דחוייה
 ולא כותריה. מכל מקום כל שאין נבילה שם אמרינן לגוי לשחוט
 כיון שהיא דחוייה חללו. וחדש לך שהרי שנינו ציומא (פ"ד ע"ב)
 אין עושין דברים הללו לא על ידי גוים ולא על ידי קטנים חלל
 על ידי גדולי ישראל, ע"כ. והנה מה שכחז הרשב"א "מכל מקום
 כל שאין שם נבילה אמרינן לגוי לשחוט וכו', וחדש לך שהרי
 שנינו צדיקתא אין עושין דברים הללו לא עיי עכ"ל וכו',
 אינם מוציאים, דכרי אדרבה משם מוכח דאסור לעשות עיי עכ"ל.
 ועל כן נראה לריך לגרום ילא אמרינן". וכן הוא בגירסא צב"ה
 יוסף (שם סי' שכ"ח ד"ה ה"ה). וכן כתב צו"ט תשב"ץ (ח"ג
 סי' ל"ז ד"ה הרמב"ן) מדנפשיה בדעת הרשב"א, וז"ל: ואפילו
 לפי דבריו [כוונתו להרשב"א] נראה דדוקא אם מלינו נבילה
 ולא נעטרך לומר לעכ"ל נחזור, חלל אם לא מלינו נבילה ונעטרך
 לומר לעכ"ל נחזור, נראה שלא יאמר הרב כן, שהרי שנינו
 צדיקתא צ"י צתרא דיומא (פ"ד ע"ב) אין אומרים לעשות
 דברים הללו על ידי עכ"ל ולא עיי נשים חלל עיי גדולי ישראל,
 כלומר גדולים ולא קטנים ישראל ולא עכ"ל, ע"כ. [וכנראה
 שלא היה לפניו כל הלשון בחשונה הרשב"א כמו שהוא לפנינו].
 ועיי בספר לימודי ה' (סי' פ"ט) ובצו"ט הלכות קטנות (סי'
 ק"ד ד"ה ה"ה). ומעמא לריך ציאר כוונתו דזה שכחז דלכתי
 לא אמרינן לגוי לשחוט כיון שהיא דחוייה חללו, דכרי אדרבה

14

ממנו שכתב רק דחויב הוא לן לפשות עיי גוי וכמו שכתב מקודם
 ולכבו חין שוחטין ביבא דליכא נבילה מוכנה.

לח) אמנם בחמת לפי מחק לשון הכתב של הרב ז"ל (סי' שכ"ה
 סי"ג) יוצנו הדברים שכתב בזה"ל: אבל במקום
 שאפשר לפשות לו ברפואה מיד צנו חילול שבת אלא שיטרכו
 לשבות שעה מעטת לא יחללו כדי לעשותה תיכף ומיד צנו
 שום שיכוי פלל אם הוא בענין שאין חשש סכנה כלל בשיכוי
 מופע זה, לפי שהשבת דחויב הוא אלל פיקוי"ג ולא כותרה לגמרי
 וכל שאפשר להצילו צלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו, ומכל
 מקום חף אם יש לפנינו נכרים או קטנים שאינם בני מלוות חין
 אומרים כרי אפשר לפשות עיי"ג אלו ולא יחללו שבת עיי ישראלים
 בני מלוות, לפי שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה
 האסורה בשבת כרי נדחית השבת בשבילו לגבי ישראלים
 המתחייבים בהללו ואין כאן חילול כלל, עיי"ג ומבואר דאפילו
 אי שבת דחויב מכל מקום חין לריך לפשות עיי עברים. ומקור
 דבריו ז"ל הם דברי הרשב"א באן. [ומי"ג ז"ל לפי דברי הרשב"א
 דאין כחולה קן צאכילה הנבילה כמו שכתב שם מקודם, וגם
 בחול לא היו שוחטין לו וכיח אובל הנבילה, דאליכ מה חילוק
 איכא בין זה לאמירת הגוי ודוק. אמנם לדינא שוחטין לו חף
 אם הנבילה מוכן משום דכחולה קן וכמו שכתבו הראשונים,
 או כמו שכתב הר"ן דאיסור לאו בתמידות חמור יותר מאיסור
 סקילה כמ"ש המג"א (שם סק"ט) עיי"ש].

ט) וכן ליל גם בדברי הרמב"ם שכתב בזה"ל שבת (פ"ח כ"א)
 "דחויב הוא שבת אלל סכנה נפשות כשאר כל המלות,
 לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל זרעו בשבת עפ"י דעת
 אומן של אותו מקום". ובסוף הלכה ד' כתב יבלנו של דבר,
 שבת לגבי חולה שיש בו סכנה כרי הוא כחול לכל הדברים שהוא
 לריך להם". ולכאורה בני חרי פסקי סתראי גיבוי, דכיון דאמרינן
 כרי הוא כחול נראה דפוצר דשבת כותרה וכרי מקודם כתב
 דשבת דחויב היא. [ובחמת דמשום זה ישנם אחרונים הסוגרים
 בדעת הרמב"ם דשבת כותרה, ומכ שכתב "דחויב" לאו דוקא
 אלל דכוותה לומר שאיסור שבת נדחה לגמרי לגבי סכנה נפשות
 ועמ"ש בשו"ת חסד לאברהם (מה"א סי' ס"ו). וכ"כ בשו"ת
 אבני נזר (ח"ג סי' ה"ד אות כ"ג). אלא דמה שכתב האבני
 נזר שם לדייק בן ממה שכתב הרמב"ם (שם כ"ג) "ואיסור
 להחממה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה
 אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי
 החורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו
 המינים שאומרים שזה חילול שבת ואיסור עליהן הכתוב אומר
 וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא ימיו בזה"ס.
 לכאורה חף שום ראי' מזה, דכרי חף אי נאמר דשבת דחויב
 גם כן חין שום ספק דמי שאומר כן דאיסור לחלל שבת עבד
 פיקוח נפש כרי הוא מין וכו'". וז"ל דכוותה גם כן למכ שכתב
 הרמב"ם בזה"ל ד' דשבת כרי הוא כחול]. אמנם לפי דברי הרב
 ז"ל וברדב"ז וכן דאף אי אמרינן דשבת דחויב מי"ג פדין מותר
 לפשות כדרך שטובה בחול.

לט) והדברים מפורשים יותר בשו"ת ברדב"ז (ח"ד סי' ס"ו)
 שכתב ז"ל: ודע שכלל גדול יש בידי שהשבת
 דחויב הוא אלל חולה שיש בו סכנה, אבל לא כותרה אללו, ולא
 אמרינן שהרי הוא כחול אללו כמו שאמרו צבילה (ר' ע"א) יום
 טוב שני לגבי מה כחול שוויי רבן. ונפקא מינה שמתיר לפשות
 בשבת לחולה שיש בו סכנה בדברים שנוכחים לפשות לאותו חולי
 בחול; אבל חין עושין לו דברים שאין רגילים לפשות לאותו חולי
 אלא כל פי דופא שאומר שריך. ובסוף דבריו שם כתב: ומה גם
 שכתבנו למעלה שדחויב הוא שבת אלל חולה ולא כותרה אללו,
 כפלה הרשב"א ז"ל בהשגחה שאם יש נבילה מאכילין אותו ולא
 שוחטין לו בשבת עיי"ש. כרי דאף אם שבת דחויב מכל מקום
 שרי לפשות כל הדברים שרגילים לפשות בחול עיי ישראל. ועוד
 נראה מדברי הרשב"א בהשגחה דלא צריך ליה טעמא דמכריס
 שהתיר לשחוט, אמנם צרא"ש סוף יומא (פ"ח סי"ד) איתא
 להדיא דכטעם הוא משום דפוצר דשבת כותרה. וכן איתא בשו"ת
 מכריס צ"ב (עמוד קי"ט). גם מש"כ הרשב"א "זכמדותה לי
 דשבת דחויב", בחמת ממה שכתב בשו"ת הרשב"א (ח"ג סי'
 רי"ד) וחלק ז' (סי' שצ"ג) נראה להדיא דפשיטא ליה דשבת
 דחויב. [ומכל מקום עיקר דברי הרשב"א שכתב דאם נאמר שבת
 הותרה שוחטין לו וכדרך שאמרו בעומאה וכי' שאם נעמא הכום
 אפילו יש שם כום אחר וכו'. ל"ע דבגמרא (יומא ר' ע"ב) איתא
 רק דפליגא חרי לישנא צבילה כהאי בית אב עמאך ועבודין.
 וכן כפיר צבילה לדוד (סי' שכ"ה סקט"ו). ופ"ע מש"כ החב"ד
 (ח"ד סי' ד"ד). וז"ל].

מא) ומוכרחין אנו לנאר כן בדברי הרמב"ם, דכרי כמעט כל
 גדולי הפוסקים סוגרים בדעת הרמב"ם דשבת
 דחויב, כמו שכתב בי"ב יוסף (סי' שכ"ה ד"ב ה"ב), וכ"כ
 הדרכי משה (סי' ש"ל סק"א), וכן מרן הפמ"ג (א"א סק"א,
 וסק"ת, וסק"ט), וכ"כ הגר"א צבילורו לוי"ד (סי' קנ"ב סק"ד,
 וסי' רס"ו סק"ב), וכ"כ מרן החת"ם בשו"ת (חאו"ה סי' ר"ג,
 וחוי"ד סי' של"ח ד"ב גס מ"ש) וצמודיו (שבת ק"ל ע"א),
 וכ"כ בקרבן נתנאל (סוף יומא), וכ"כ בחמד משה (סי' שכ"ח
 סק"ד) ובצנזי ישע (שם סי"ד) וכתורת שבת (שם סק"ב)
 ובתהלה לדוד (שם סק"ד) וכישועות יעקב (שם סק"ג), וכ"כ
 בג"ד יבודה שיואש צמפרו שצט יבודה (סי' רפ"ח סק"א),
 וכ"כ בחמת זרק בשו"ת (אור"ח סי' ל"ח) דמש"כ הרמב"ם
 "דחויב" אי אפשר לפרש דר"ל כותרה עיי"ש. וכ"כ בצרוך פכ"ס
 בבגבותיו (סי' שכ"ח מג"א סק"ט) ובשו"ת עטרת חכמים (סי'
 ד'). וכ"כ הגר"ש קלוגמר בשו"ת ובתרת צחיים (סי' ל"ט) בדעת
 הרמב"ם. [ובוסוף דמש"כ המג"א (סק"ט) דשבת כותרה"י
 אלל פיקוח נפש לאו דוקא קאמר רק כוונתו דחויב. אלא לעמיד
 ל"ע צה דברי המג"א כביא דברי המכריס מדועטנצורג כמובא
 צרא"ש סוף יומא, ולכבי שוחטין חין מאכילין אותו נבילה
 מעטם ששבת כותרה, ואם כן עיי"ג דהמג"א שכתב כותרה כותרה
 דוקא ולא דחויב. וכ"כ במהלי"ח השקל שם. וכן כבינו בפשיטת
 בדברי המג"א כ"ג (סי' ל"ח) ובתהלה לדוד (סי' שכ"ה סקט"ו)
 יבג"ד יתקן אלחנן בשו"ת עין יתקן (חאו"ה סי' ע"ב) שם א'

15

אלל סכנת נפשות לאו דוקא הוא, ומשום שחבר צעים כמה פעמים לשון דוחה שנה לה כחצ לשון דחוייה. והביא ראיה לה דברי הרמב"ם (שם) כחצ שדחוייה שנה אלל סכנת נפשות בשאר איסורים, ובשאר איסורים כחצ הרמב"ם (כלל מאכילת פירוד הל"י) שאין מחזירין על יותר בסכנת נפשות רק ממברין לתת לו חף דבר איסור, והיינו משום דס"ל דהותרה ולא מהבדיל על יותר, ומכ שכתב שם הכסף משנה הוא דחוק. וכן מנחה ממה שכתב הרמב"ם (כלל שנה פ"ג כ"ג) וביתר ביאור בפירוש המשנה (שנה סופ"י) העטם שבמקום פיקויי עושים רק עיי גדולי ישראל, כי אם ישנו עיי קטנים או פכרים יצואו להקל בחילול שנה כי לא ידעו שזה הותר רק בשביל פיקויי עיי. ואי נימא שדחוייה היא לגבי פיקויי ואם כן מדאורייתא לריך להדר לעשות בביחור ובדחוייה ציומא (ו ע"ה), איך אפשר שיתקמו חז"ל לעשות דוקא בגדולים בשביל איזה חשש, ואף שיש כח ביד חז"ל לשקור ד"ה היינו היבט דאיכא מיגוד מילתא וכדומה, עיין (יצומא ו ע"ה) ונחום שם, אלל לא צבכאי גוונא. ועל כרחק לריך לומר דהרמב"ם ס"ל דשנה כותרה, והפוסקים דס"ל דחוייה כחצו העטם שלא יקלו צבאלה נפש ויסברו שאסור לחלל שנה בשביל פיקויי, וזה אחי שפיר שתקנו כן חז"ל בשביל הללח נפש. והביא דברי הכסף משנה לאצרכם (מכ"ה חל"ה ס"ה ס"ז) שכתב גם כן דהרמב"ם ס"ל כותרה, ומכ שכתב דחוייה הוא לאו דוקא, ע"כ.

אות (ב) - והאכני מר חל"ה (ס"ה קי"ה אות ד') והערוך השלחן (שם ס"ה) - דמ"כ יהותרה דוקא הוא. יב נראה ממש"כ בסק"י עיי"ש. וכ"כ בספרו ספר החיים (ס"ה שכ"ה), וכ"כ הגי' יחזק אלחנן צעריה עין יחזק (חל"ה ס"ה ע"ו ע"פ אי אות ב'), וכ"כ צעריה חשורה. שי (מכ"ה ס"ה ע"ג) וכ"כ הערוך השלחן (ס"ה שכ"ה ס"ג) ואין הכרח להוליך דברי הרמב"ם מפשטן עיי"ש. וכ"כ הנה יחזק (חל"ה ס"ה ל"ד אות ע"ו עיי"ש. וכ"כ צעריה לחס שלמה חר"ד (ס"ה י"ט אות ד') עיי"ש. [ועיי' בנשמה אדם (כלל ס"ט אות ג' ד"ה והנה חף) שכתיר בדברי הרמב"ם שכתב דשנה "דחוייה", ואח"כ כתב דברי הוא כחול וכו'. אמנם לפי מה שביארנו בלוח הקודם לקי"מ. גם מה שכתיר על דברי המג"א (שם סק"ט) שכתב משום שהותרה ולא דק, דברי הרש"י (ס"ה הרפ"ט המוצא: לש"ל) כתב העטם דאפילו אם דחוייה אין נוחנין לנחור דאין עושין דברים הללו עיי פכרים. המוכיח לעני"ד דברי המג"א איירי היבט שהנבילה מוכן לפנינו והישראל נותן אותו להחולה, דמטעם דאין עושין עיי פכרים אסור לו לשחוט ולריך ליתן הנבילה להחולה, ולטעם דשנה כותרה גם צבכאי גוונא שחטפין לו צער כשר. ועוד יותר הרי מקור דברי המג"א נובטין מדברי הרא"ש (סוף יומא) שכתב כן בשם מהר"ם צ"צ ולי"ע.]

מז) אלא דמכל מקום לריך עיין ממה שכתב הרמ"א בהשגחה (ס"ה ע"ו) לענין אי שרי לבי מובלים למול תיעוק אחד בשנה שאי יעשה בחיתוך והשני הפריעה, ואחר מהר"ה שכתב לבחור הוא מענין פיקוח נפש דכתב הרמב"ם (פ"ג כ"ב) דשנה הוא אללו כחול גמור, ולכן כתב העור (ס"ה שכ"ה) דשחטפין לחולה ואין מאכילין אותו. נבילה משום שהוא אללו כחול גמור לכל הצורך לו, וכן כתב הרא"ש (סוף יומא) בשם מהר"ם, אם כן אנו רואים דאין מוקדקים באיסור פיקוח נפש לעשות האיסור הקל מאחר שהוא כחול, והוא הדין בשנה יכולים לעשות מלאכה אחת כמו בחול, ואם כן צמילה נמי דכא ילפינן דפיקוח נפש דוחה שנה ממילה כדאמרין פרק ר"ה דמילה (קל"ב ע"ה), ע"כ. הרי דפשיטא ליה בדעת הרמב"ם דסובר דשנה הותרה, ולא העיר כלל ממה שכתב הרמב"ם דשנה "דחוייה", ולזה י"ל דהוא לאו דוקא, אמנם זה סותר למה שכתב בדרכי מש"ה (ס"ה ש"ל בסק"ה) ולי"ע.

מד) ודבריו ל"ע לעני"ד, דמה שכתב ראייה ממה שכתב הרמב"ם צב"ל מאכלות אסורות אינו מוכרח לכאורה, דברי הרמב"ם (שם) הביא הדין דמאכילין אותו הקל כקל החילה ואי נאמר דגם מאכלות אסורות כותרה. למה חזרין אחר האיסור הקל וכמו דאמרין ציומא (פ"ג ע"ה). דהיבט דאפשר בחולין כו"ע לא פלוגי דמתקנין ליה ומספיק ליה עיי"ש, ואם כן על כרחק דמה שכתב הרמב"ם מקודם ימי שחצו צולמוס מאכילין אותו דברים האסורים מיד עד שיאורו עיניו ואין מחזירין על דבר אלא ממברין בגמלא"ה איירי משום דאין חולי צולמוס סובל מהינות ומאכילין אותו חיבך חף כשיעור ואפילו דברים עמאים כמו שכתב הכסף משנה (שם), וכ"כ המאורי (יומא כ"ד ע"ב) וז"ל יואין משחוליס לאחרו עד שנתקן לו מן הטבורים כדרך שאנו עושים. לשאר חולים, שברי צשהייה מועטת הוא מסתכן, ומכל מקום אם אפשר צטבורים צשיעור שוב להכנת הטמאים מקדימין לו הטבורים. וכ"כ המשנה צרורה (ס"ה חר"ה סק"ו). ועיי' צמגיד משנה (כלל שביחה עשור ה"ט) שגראה מדבריו דגם צמי שחצו צולמוס מאכילין אותו הקל הקל החילה עיי"ש. ומה דחזק איב"ה לומר כן, דברי אדרבה אפילו הפוסקים הסוברים דשנה הותרה לגבי פיקוח נפש מכל מקום לגבי אכילת איסור הוי רק דחוייה כמו שכתב הרא"ש (יומא פ"ה ס"ד) וצעריה הרא"ש (כלל כ"ו ס"ה ב') בשם הרמב"ם דלכ"י שחטפין לו ואין מאכילין אותו הנבילה, וכ"כ רבינו ירוחם (נח"צ י"ה ח"ג) והעור (ס"ה שכ"ה), ועל כרחק דכוונתם ששנה קול יותר מנבילה דשנה כותרה משא"כ אכילת נבילה הוא רק דחוייה. ועיי' צעריה צות יחזק (חל"ה ס"ה ל"ד

מז) וראיתי צעריה דברי מלכ"ל (ח"ד ס"ה ע"ו) שהעלה, דהעיקר הוא כדעת הסוברים שכל האיסורים הותרו לגבי פיקוח נפשות, דבאמת קשה על הסוברים דהוי רק דחוייה דכא קי"ל (יומא ו ע"ה) דלמ"ד דעומאה דחוייה מדברין על עהרה צכל האפשר, ואם כן הכי נמי ניכדר לעשות עיי עכ"ה או קטן וכדומה, ובאמת יש פוסקים דס"ל הכי והוצאה דעתם בל"ה (ס"ה שכ"ה ס"ב). ועל הרמב"ם דס"ל דשנה דחוייה לגבי פיקויי קשה למה סתם דבריו, וכמדומה שהפוסקים כתבו דהיינו רק כשיש לחוש לשיכויו ואיחור, וז"ל דכל כה"ג הו"ל להרמב"ם לפרושי וכו'. ולכן העלה דגם הרמב"ם ס"ל שכל האיסורים הותרו לגבי פיקויי, ומכ שכתב רפ"צ דשנה דחוייה

לגבי עשיית המלאכה ע"י עבדים איננה למהות המכשיל לעמוד
ולא גבי שינוי.

16

מז) ועל פי זה יתבאר דברי המחבר (פי' שכ"ה ס"י"ג) שכתב:
כשמחללין שבת על חולי שיש בו סכנה משתדלן שלא
לעשות על ידי קטנים ועבדים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים
ובני דתה. ומדין שינוי לא איירי כלל, וזכו כמו שבארנו לעיל
דכא דלתיך לעשות ע"י שינוי אינו תלוי בדין אי שרי לעשות
ע"י עבדים, דכרי אפילו לשיטת החוס' (יומא שם) שכתבו
דאסור לעשות ע"י עבדים מטעם דיש לחוש שיחטול או לשי'
הרין וסייעתו שפוצרין מטעמא דיש לחוש לעמיד לבוא, לתיך
לעשות ע"י שינוי, ועל כרחק דאינו תלוי דין עשיית המלאכה
בשינוי בדין עשיית המלאכה ע"י עבדים. אלא דהרין וברשביא
פוצרים דכמו ביולדה גזרו חז"ל לעשות המלאכה ע"י שינוי הוא
כדין בחולב שיש בו סכנה, וברמב"ם (הל' שבת פ"ב ה"א)
חולק על זה דרק ביולדה לתיך שינוי הואיל וכאז ביולדה דברים
עצמים הם ואין אחד מאלף מהם מחמת לידה לפיכך החמירו
חז"ל לשנות בכל מה שאפשר לשנות, ובשאר חולים אין לתיך
שינוי, וכמו שנתבאר לעיל (אות ל"ב), אמנם מן התורה אפילו
לפסוקים דשבת דחוייה מותר להישראל לעשות כרגיל צימות
החול ואין לתיך שינוי ועבדים, אלא דמדרבנן אסור לעשות ע"י
עבדים מטעם דאחא מכשילן לעמיד לבוא, ובדין שינוי תלוי
במחלוקת לפי שי' הרמב"ם אין לתיך שינוי רק גבי יולדה, ולפי
שי' הרין לתיך שינוי גם בשאר חולה שיש בו סכנה מדרבנן. אמנם
לפי שי' הרמב"ם ודשימיה לתיך לעשות ע"י עבדים ושינוי מן
התורה כיון דשבת רק דחוייה וכמו שנתבאר כל זה לעיל באריכות.

מח) וזהו עומק כוונת השר"ע ברב ז"ל (שם ס"י"ג) שהשכיל
במחק לשונו הו"ך שפחה לפי שי' הוא לענין עשיית
המלאכה בשינוי, ולא איירי כלל מה רק לענין עשיית המלאכה
בעבדים דאיננה החשש דאחא מכשילן לעמיד, ולעומת זה בשי'
כ"י שהוא שי' הרמ"א וברמב"ם כתב דלתיך לעשות המלאכה
ע"י שינוי ועבדים מן התורה, וזכו כמו שביארנו דלפי שי' הוא
דין לעשות המלאכה בשינוי אינו תלוי כלל בדין עשיית המלאכה
ע"י עבדים. אלא דקל"ה ל"ג משון דרדכי מש"ה (שם סק"ג)
דלאחר שביצא שחזור ארבע סוצר כשי' החוס' וברין כתב
י"מ"ו כ"ו כתב דאם ישראל יכול לעשות ע"י שינוי בלי דיתוי
עושה"ה דנראה קלה דתלוין זה בזה, ויש ליישב. ועפ"י נבין
הא דלא החמירו חז"ל גבי יולדה שתיך לעשות ע"י עבדים
כמו בשינוי, דאי נאמר דמטעם דאסור לעשות בשינוי הוא גם
כן משום דלא נכשלים לעמיד לבוא דומיא דעבדים אם כן כמו
דאמרינן גבי יולדה דלתיך לעשות ע"י שינוי ולא שייך חששא זו
כי"ה דנאמר גם לענין לעשות ע"י עבדים, וכרי אינו רחיק
דרק לענין לעשות המלאכה ע"י שינוי החמירו בזה ולא לענין
לעשות ע"י עבדים, ועל כרחק דמה שפוצר הרמב"ם דאין לתיך
לעשות בשינוי בשאר חולי שיש בו סכנה, הוא משי"ה דלא גזרו
חז"ל בזה ולא משום החששא דאחא מכשילן לעמיד לבוא, ודח.

אות ע"י). [וע"ע באור ארבע (ח"ב פי' ק"ח) ובהגות מדרכי
(שבת פי' חס"ג) שכתב של מאכלות אסורות מנוגות יותר
ולכן מוטב לשחוט לו ע"י, ולא כיוון הנשמה אדם (כלל ס"ט)
ע"י]. וזכ"ה גם שאר איסורים כיו רק דחוייה כמו שכתב
התשנין (ח"ג פי' ל"ז ד"ה הרמב"ן) ובש"מ ארע אחת (ח"א
פי' מ"ו) שיש לחלק בין שבת שחותרה לגבי פיקוח נפש משום
דילפיין פיקוח נפש דומה שבת קל וחומר ממילא כדאיתא
ביומא (פ"ב ע"א), משא"כ שאר איסורים דילפיין מקרא דוחי
בהם אינם אלא דחויים ע"י. וכ"כ בש"מ עגרת חלמים (פי'
ד') סובאו דבריו לעיל (אות י"א). [ועפ"י יכ"ה מיושב קושיית
הבבלי יש"ע (פי' שכ"ה ס"ד) שכתב דאין אפשר לחלק בין
שבת לשאר מצות ע"י].

מב) גם מה שביצא רח"ה דלפי דברי הסוצרים דשבת דחוייה
למה לא נעשה ע"י עבדים או קטן וכו', הנה לפי מה
שביארנו לעיל מדברי ברב ז"ל וברדב"ן לא קשה מידי דאפילו אם
נאמר דשבת דחוייה גם כן אין לתיך לחזור אחר עבדים וקטן.
ובאמת דבריהם מוכרחים דבדוחי הפוסקים הסוצרים דשבת
דחוייה אין חולקים על צרייתא מפורשת ביומא (פ"ד ע"ב) דאין
לעשות על ידי עבדים וקטן. ולפי זה לא קשה גם מה שכתב
דלפי דברי הרמב"ם דסובר דשבת דחוייה אין אפשר שיחוקו
חז"ל לעשות דוקא בגדולים בשביל החשש שלא תהא השבת קלה
בשינויים, דכרי לפי הכ"ל אין לתיך מן התורה לעשות ע"י עבדים
אף אם נאמר דשבת דחוייה, ולהכי בלא החששא דינאול להקל
בחיולל שבת לא הו"ה איסור לעשות ע"י עבדים אם רואה כגון
שהוא רואה להחמיר על עצמו או שאינו רואה לפרוח בעלמו, אבל
לאחר הגזירה שלא תהא השבת קלה בשינויים איננה איסור דרבנן
לעשות ע"י עבדים וקטן. והנה כל זה הוא לפי הכוונה בדברי
הרמב"ם דמטעם שלא תהא השבת קלה בשינויים קאי גם לעבדים
וקטן. אבל לענין תמוהים דבריו בזה, דכרי כבד ביארנו לעיל
(אות ב') מדברי המגיד משנה והכסף משנה דמה שכתב הרמב"ם
"כרי שלא תהא השבת קלה בשינויים" הוא פירוש למה שאמר
מקודם "לא על ידי נשים ולא על ידי עבדים", והטעם דאין
לעשות ע"י קטנים ונשים הוא משום דשמא יאמרו הרחוקים
בקושי חתירו פיקוח, וכרי גם הוא כתב דלעטם זה אף אי
נאמר דשבת דחוייה אין לעשות ע"י עבדים מהששא דפיקוח
נפשות, ולי"ע.

מז) והמתבאר מכל זה דאף אי נאמר דשבת דחוייה מכל מקום
כיון דאין דרך להנילו אלא בעשיית מלאכה
שפושט בחול, כרי הוא כחול לענין זה ואין כאן חיולל כלל, ולהכי
אין לתיך לעשות ע"י עבדים, ואם כן לתיך ביאור למה גבי שינוי
פוצרים בני פוסקים המוצאים לעיל (אות ל"ב) דלתיך לעשות
ע"י שינוי. ולתיך לומר דאין מדמין גזירת חז"ל זה לזה כמ"ש
לעיל (אות י"ב), ולהכי גבי שינוי גזרו משא"כ לענין שיטענו
ע"י עבדים גזרו איפכא דאיננה איסור לעשות ע"י עבדים מטעם
דנפיין מיניה חורבא לעמיד, וכבד כהבנו לעיל (אות ל"ז) דרק

סוף ס"ח) דאם היכ לו במזן שחוק או פמנים שחוקים מצטיי
 ומלו את הקטן ולחייב נתפזרו שוחקן. בשעת מפני הכנסה. ולא
 בעיר. דיטענו צשינוי. מראה דכוצר דא"ל שינוי בחולה רק. ציוולדה
 וכמש"כ בפי של (ס"ח). ובי"ב בגר"א ציויד (ס"ח רס"ו). אלף
 כיון דרבינו הרמ"א כתב גם על דינא דשינוי די"בן. וכו"ס"י. ואין
 מי שחולק בזה אלף הרמב"ם צודאי דכפי הלכהא. ופי"ע בחבליד
 (ס"ה שלי"א חו"א *) שכתב דצרי הרמ"ש (שם סקט"י) שצואר
 דצרי המ"מ ב"ה שעה (פי"ו ב"ה"א) דהא דצטין שינוי גבי מילה
 בעטם כיון שכיב יכול לפשותו מצי"ש. ולפי זה נפק"מ בכל סכנה
 נפשות שכיב נודע מערב שנה צפו שינוי לכוי"ע עוי"ש. גם משי"כ
 הקלות השלחן (שם) דכ"י כשכושאל עושה צשינוי לריק להודיע
 לטומדים שם שא"ס. אי אפשר צשינוי מותר בלא שינוי. אינו מוכרח
 לפע"ד. ואדרבה מוכתב כרב ז"ל. כן רק לענין עשיית המלאכה
 ע"י נוי ולא כהצ"כ גבי שינוי ע"כ דאין לריק להודיע. ועוד
 יותר כרי בר"ן דחושש לחתך מכשילן לשחיד לבוא גם כן סובר
 דלריק שינוי. וצ"ל לדידיה לא מחייב הודעה לרבים כמו שכתב
 ה"מ"ן (סק"ה). ועל כרחק דצשינוי ליכא השפ"א זו וכמו שכתבנו
 לעיל (ח"א ל"א). [ועי"ע בספר עמק דברה (ש"ק ק"ה יוכ"כ)
 ג') שכתב צדעה ברמב"ן ד"ל דאף אם שנה כותרה מכל מקום
 לריק לשנות. ועי"ע מור וקטיטה (ס"ה ש"ל ד"ה דמ"מ) שכתב
 דכ"א דציוולדה לריכין לשנות הוא לדצרי בכל אפילו למ"ד דשנה
 כותרה. ויש להאריך.]

L

ו.

74 (ג) ומעתה מראה לפע"ד דאם אין החולי צבול אף דכדצ
 יתאחר מטע ע"י עשיית צשינוי או ע"י עשיית
 המלאכה ע"י עכ"ס גם כן לריק לעשות ע"י שינוי ועכ"ס, דצרי
 לפי ש"ה ברצ"ה"ה הא דלריק לעשות ע"י שינוי ועכ"ס הוא
 מטעם דזמניה להא דמאכילין הקל הקל, ופשוט דמאכילין הקל
 הקל אף אם יתאחר מטעם א"ס אין החולי צבול כמו שיתבאר
 לק"ן, ומ"כ שכתבו ברצ"ה"ה וברמ"א "אם אין דימוי ואיחור"
 היינו לפי שפ"ס חולה מסוכן זמנו צבול, וכן מראה מה"א
 דמספקין במנחות (ס"ד ע"ה) אי צתרי עוקלין או תלחא צחדא
 עוקלין אלמא דכיבא דאינו צבול השצין בכל דצרי להקל החילול.
 ובי"ב להדיא בגבול מדצ"ה (שנה ס"ה חס"ג) והא"ו"ן (ח"ב ס"ה
 ק"ח) בשם בר"ה"ה דהא דדיוק צמנחות צין שני חלנים צשי
 עוקלים לשלש צעוקן אחד איירי בחולה שאין זמנו צבול. וכן
 פסק הרמ"א (שם סע"ו). ועיין עוד צערוך השלחן (ס"ה ש"ח
 ס"ג) שדיוק מדצרי בגבול מדצ"ה ואור זרע דזה שנתבאר
 דהשואל כרי זה מנוגה והנשאל שופך דמים, וכו' בחולה שזמנו
 צבול שבו מסוכן גדול וכל רגע מרובה אללו, וכו' ודאי אין
 שאלה ואין חשבה ועושים כל מה שצ"ה להעשות לצ"ה לדקדק
 ויכיב שנה בחול ממש, אבל בחולה שאין זמנו צבול ודאי יש
 שאלות שצרי אמרו צמנחות (ס"ד ע"ה) צשי רבא חולה שאמזוהו
 לצי גרוגרות ויש שחי גרוגרות צשי עוקלין ושלש צעוקן אחת
 אחת מה"ס יצוא, ומסיק דיצ"ה השלש עוי"ש. כרי זיכול להיות

ספיקות צפיקוח נפש וצכרתי שישאל והמשיב ישיב, אלף דכ
 בחולה שאין זמנו צבול, ולפי זה בחולה שמסוכן מאוד זמנו
 צבול אסור לעשות שום שאלה ויעשו כפי הראות צלי. ש"ס חשש
 ופסקו וצריה כרי זה משונה, אמנם בחולה המורגל יכול
 להחייב ולשאל שאלות וכן מנהג בעולם, ע"כ. כרי דפשוט
 ליה דאף דיתאחר הדצרי מכל מקום לריק לשאל מקודם. וא"ס
 כן כל שכן לענין עשיית המלאכה צשינוי או ע"י עכ"ס כיבא
 דאין החולי צבול. דלריק לעשות כן. [ואף דצריצ"ה סובר
 כהרצ"ה"ה דהא דאין עושין ע"י עכ"ס הוא דוקא כיבא דחוליו
 צבול וכמו שנתבאר לעיל, מכל מקום הא ודאי דבגמרא מנחות
 איירי לכוי"ע בידי דאין החולי צבול. וכן מראה מדצרי בערוך
 השלחן שכתב. דצרי בר"ה"ה לענין שאלת חכם, אף שבתלמי
 (שם סע"ף ז') דאסור לעשות ע"י עכ"ס]. וכ"כ המשנה ברורה
 (שם סק"ה) מדפשי"ה דאף אם יתאחר הדצרי מטע. לריק
 לעשות ע"י שינוי א"ס אין החולי צבול.

נד) וכן יש להוכיח מדצרי ברצ"ה"ה צחשונה (ח"ג ס"ה רי"ד)
 וצ"ה"ו. וצ"ה"ו (סוף ס"ה ק"ד). שכתב לענין חולה שיש
 צו סכנה, ח"ל: ואין אנו מחייבין כל האיסורין לכל מי שיש לו
 קדחת. ולכל מי שנפל למשכנו אפילו ג' ימים דאם כן חולה שחלה
 ג' ימים ואבילבו ציום ככפורים. ולא ליצ"ה אומדנא וכו', ועוד
 דאפילו חדין. כל הקדחת. כשעת סכנה אין אומרים שכוה"ו כל
 האיסורים אלף חולה. שיש צו סכנה שא"ס כן אפילו יש דצרי
 מותרים. ויש אסורים נאטיל אחו מן האיסורים, אלף דחוי"ם
 אללו, וכל שאפשר להצ"ה לו מן הכיתור אין נותנים לו מן האיסור,
 וצרי חולה זה אינו מסוכן אם אינו משקבו אחו משקב לעשותו
 שאינו כחמזוכי לה' ימים שאין לריק, אלף שימתין חצי שעה
 ויעשה לו מן הכיתור לו, וצ"ה לא נעשה כן צמקומינו ולא בכל
 מקומות ישראל ששמענו שחפ"ס, וכל העושה כן יבדל מן הקבל
 וכו', ע"כ. וצ"ה במקור דצרי הרמ"א ציויד (ס"ה ק"ה ס"ג)
 שכתב "ואין מחירין שום דצרי איסור לחולה אם יוכל לעשות
 הרפואה צביתר כמו צאיסור, אעפ"י שצריך לשכות קלח קודם
 שימלא כביתר מאחר שאין סכנה צדצ"ה. וכונתו מצו"רת דמאחר
 שאין סכנה צכשכ"י"ה אסור לעשות צאיסור. [ויצ"ה ציארנו לעיל
 (ח"א ח') מדצרי שו"ת ברצ"ה"ה המיוחסות להרמב"ן (ס"ה
 רכ"ז) דאף איסור דרבנן אין לעשות לחולה שיש צו סכנה אם
 אפשר בלא זה עי"ש]. וכ"כ צשו"ת כצ"ה החדשות (ס"ה ו')
 לענין חמץ צפ"ס להחולה ח"ל: מיכ"ה כל חולה שמאכילין לו
 איסור לריק שחב"א ברפואה ידועה וכו' וגם לריק שלא יוכל
 לעשות הרפואה צביתר כמו צאיסור וכמו שכתבין ברצ"ה"ה
 צחשונה, צצ"ה"ה מבר"י קארו (סוף ס"ה ק"ד), וא"ס כן צחמץ
 צפ"ס נמי דכחתיבו א"ס ברפואה חולה צשיית שבר של שצרי"ס
 או שאר רפואות שפוש"ס צחמץ אין לאכול ולשתות אלף אם כן
 יש צו סכנה וגם ברפואה ידועה וגם אי אפשר לעשות הרפואה
 צביתר כמו צאיסור, ופסק כן מבר"ס איסורלי"ה ציויד ס"ה ק"ב,
 ע"כ וכן כתב בגר"א שם (סק"ד) וצ"ה לדצרי הרמב"ם (כל
 שנה פי"ב ב"ה"א) דשנה דחייב ולכ"א דמנחות (ס"ד ע"ה) דצ"ה
 רבא חולה שאמזוכי כר"ל, וגם צ"ה להא דצ"ה (פי"ג ע"ה)

דמחילין קבל קבל. [ונבטיק רררי מגמרח מנחות, קן כתב גם האשכול (כל מילה ויולדת עמוד קט"ז) וז"ל: וכל כיבא דאפשר למיטבד בהיתר עבדין ולא מחללין שבת, ואף אי עבדין עיי חילול שבת ממטענין בחילולי. כמה דאפשר כיון דלא הותרה אלא דחויי היא, והכי נמי אמרינן במנחות אמדוכו לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא צי גרוגרות בשני עוקלין וגי צעוקן אחד, כורחין העוקן שיש בו שלשה שלא להרבות בקצירה, ע"כ. וכ"כ הג"ר יהודה עייאש בספרו מעב יהודה (סי רע"ז סק"א) מעטל צרור החיים, אלא דשז דחאו די"ל דאף למ"ד שבת הותרה עדיף טפי למטע בקצירה עיי"ש]. וכ"כ הרב ז"ל. (סי שכ"ח ריש סי"ג) "והטעם לפי שהשבת דחויי הוא אלא פיקוח נפש ולא הותרה לגמרי וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נידחת בשבילי", ודון מינה ואוקי לחתין דכ"כ אס אפשר להצילו בלא חילול שבת דאורייתא כגון עיי שינוי דלריך לעשות כן אף דיחאחר הדבר מעט.

(כ) וכן נראה מה שכתב באמונת שמואל (סי כ"ז) דמי שיש לו חולי בנטנו שרפואתו שמשלשן עטורין או שכולת שועל ומניחים על בטנו, דאם אירע חולי זה בפסח ויש בו סכנה דמותר לישראל עלמו לעשות החמץ ולרפואתו, אך אם אירע חולי זה בפסח ויש בו סכנה דמותר לישראל עלמו לעשות החמץ ולרפואתו, אך אם אפשר עיי עכ"מ יעשה, ואם אי אפשר ירחיק המים היעב ואח"כ יטיל בחוכו השעורה לחולטן ולא יבוא לדיד חימוץ עיי חליטה, אפי"ג דלנו נובגין לאסור החליטה מכל מקום כל מה דאפשר לעשות בהיתר עבדין וכמו שכתב מור"ם ביו"ד סי קנ"ה בסופו, ואם אפשר צמי פירות יעשה דאז אינו מחמוץ, עיי"ג: הרי דיש לזכך לחזור אחר היתר ולהמתין עד שירחיק אף שיחאחר הדבר מעט עיי הרתיחה. והעתיקו דבריו לדינא כתקן יעקב (שם סק"ב) והפרי מגדים (שם א"ח סק"ג) והבאר היעב (שם סק"ב), וכ"כ הא"ר (סי חנ"ד סק"ד) דאף בחולה שיש בו סכנה אס אפשר בהיתר יעשה בהיתר והביא דברי האמונת שמואל. וכ"כ הרב ז"ל. (סי חס"ו סי"ה). [וכ"כ הגר"ש קלוגער בספרו האלף לך שלמה (סי רל"ו)]. ועיי לעיל (אות י"ח) מה שבעדנו על דבריו שם]. ומה שזיינו להט"ז (סי שכ"ח סק"ה) הכוונה דהאמונת שמואל סובר כשי הרמ"א (שם סי"ג) אבל לפי שי הט"ז אין לעשות עיי עכ"מ בחולה שיכ"ם. וכ"כ השערי השובה (שם סק"א). אמנם מה שבעיר השערי השובה (שם) על דברי האמונת שמואל דהרמ"א ביו"ד איירי בחולה שאין בו סכנה אבל ציט סכנה אין להמתין עד שירחיק אס אפשר לעשות קודם כיון דיש סכנה צדבר, כנראה דלא עיין בדברי הרשב"א דמבואר שם להדיא דאף בחולה שיש בו סכנה לריך לעשות באופן היתר אס אין סכנה בהשכיח, וזהו המקור לדברי הרמ"א. וכן העיר החולה לוד (סי שכ"ח סק"ד). וכן פשיטא ליה להנשמת אדם (כלל סי"ט ד"ה ועוד שכבר) דהרמ"א איירי בחולה שיכ"ם. וכ"כ בשו"ת חשורת ש"י (מה"ת סי ע"ג), אלא דכתב שה"ח בחולה שאין בו סכנה לענין איסור דרבנן. ומה שכתב שם החשורת ש"י דהשיעור להמתין הוא שיעור חצי שעה, אינו מוכרח לעני"ד דהכל תלוי לפי מהות החולה, דאם אמדוכו

19

דאפשר להמתין כגון שני שעות לריך להמתין שיעור הזה ולעשות באופן הכיחור, ומשי"ב הרשב"א השיעור חצי שעה הוא לפי דבריהם ליה בלוחו החולי דאפשר להמתין שיעור הזה, וזה פשוט: [ועיי לעיל (אות ח') שהארכנו להביא כמה ראיות דגם איסור דרבנן אף לעשות אף בחולה שיש בו סכנה אס אפשר באופן הכיחור, וזהו בכלל דבריו הרמ"א (סי קנ"ה) שכתב "ואין לעשות שום דבר איסור לחלכ"י]. ועיי מאמר מדוני (סי שכ"ח סק"ו), וחידוש שלא העיר מכל זה עיי"ש.

(ו) ובזה יכ"ה מיושב קושיית החוס' וירושלים (סי שכ"ח סי"ב) על דברי בירושלמי (פירושין פ"י כ"ב), דארי"א ובר צנו שילדחו אמו בשדה, נותן לחבירו וחבירו לחבירו וכו', מתיב ליה חבירא בחינוק של סכנה יצואו ציד, א"ל זיכול להביאו דרך היתר עבדין שינוי, וכחז דלי"ע דצנותן לחבירו וחבירו לחבירו כרי י"ג צה איחור קלה ולמה לא יצואו ציד. דברי בירושלמי איירי כיכי שאלו יודעין בודאי שח"ח ח"ח צהיי"ה קלה וכמ"ש הרמ"א (סוף סי קנ"ה). ואם כן אדרבה גם מדברי בירושלמי איבא ראי' מפורשת לדינא כ"ל דאם אפשר לעשות בשינוי אף שיחאחר קלה לריך לעשות בשינוי. וכ"כ הג"ר יחזקאל הלחן בשו"ת עין יחזק (תארי"ח סי ע"ו עקף ח' אות ב') לדיק מדברי בירושלמי אלו דשבת דחויי עיי"ש. וכ"כ צדמת חורה (סי שכ"ח סי"ב). וכ"כ לשי הראצ"ה לענין עכ"מ, ומה שהדגיש הרמ"א יבלי שום דיחוי ואיחור" היינו בפסח חולה שיכ"ם שהוא צבול ודוק.

L

7 (ז) ועפ"י"ז לא הבנתי מה שהעיר הגאון מוהר"ר שלמה זלמן אויערבאך שליט"א בצמור"ה (סיון תמוז תשל"א ד"ה עכ"פ חזיון) על דברי המשנה ברורה. (סקנ"ה) דאם אף החולי צבול יש לעשות עיי שינוי אפי"ג שעל ידי זה יתאחר הדבר מעט, דמנין לו חידוש זה דהא אפשר דכיון שרוחץ שמתאחרין קלה בהלכותו משום שבת יבואו לאכדורי בחריהו גם במקום שהחיתור יגרום לדי סכנה, וכיון שאמרו בשו"ע דאין עושין על ידי עכ"מ בלא איחור כלל ה"ב נמו דקא"ו על ע"פ בשינוי דאין לשנות אלא צבחהי גוונא שאין שוכין כלל אפילו רגע אחד. והביא לשון האור זרוע (ח"ב סי ק"ח) שכתב "במקום שיכול ישראל עלמו עיי שינוי ואין לו דיחוי בהשינוי מוטב ודא"ו שיעשה בהיתר ואל יעשה באיסור" עיי"כ. דברי לפי דבריו נפל באי דינא דהרשב"א והרמ"א ביו"ד (סי קנ"ה) צבירה, דלפי"ז גם שם נירוש שלא יעשו באופן היתר מעטם דפעם אחת יסתכן החולה. ועל כרחק דלא חיישינן לזה. וכבר צארנו לעיל דדינא דשינוי לא חיישינן להמכשול לעתיד לבוא, ואם כן הוא הדין אף אס יתאחר הדבר מעט. ועוד דברי הראצ"ה אינו חושש כלל להא דנפיק מנייה חורבא לעתיד גם לענין עכ"מ, ואם כן הוא הדין גם צאם יתאחר הדבר מעט עיי השינוי און לחוש לזה, דברי המשנה ברורה איירי שם לפי שי הראצ"ה: ועוד יותר הרי בירושלמי מבואר כן וכמו שיבארנו לעיל. ועל כן נראה דנכוני' דברי הבבן הגדול המשנה ברורה דאם אפשר לעשות בשינוי יעשה בשינוי אף אס יתאחר הדבר מעט כיבא דאין החולי

20

צבול. וכיכ לשפעות כסוכרים לזריך לעשות עיי עק"ם חף
 אם יתאחר כדבר היכא דאין החולי צבול.
 (ה) ריש לעיין צבול שיש בו סכנה לזריך לעשות חילול דרבנן
 או לזריך ב"כ לעשותו צנינו או לא. ולכאורה לפי
 ש"י הר"ן שסובר דהא לזריכות לעשות צנינו חף צאיסור דאורייתא
 הוא רק דרבנן. יש לומר דאמנם צאיסור דרבנן הוא גזירה לגזירה,
 משא"כ לפי ש"י הראשונה שפסק הרמ"א כוחוהי דכוא מן
 החורה יש לומר דהוא הדין צאיסור דרבנן דכל מה דתקנו רבנן
 כפיין דאורייתא תקנו. ומדברי הרמ"א צו"ד (סוף סי ק"ה)
 וממשי"כ גבי נדה וגבי כיבוד אב ואם (המובא לעיל) אין כל
 כך הכרח דיש לומר דשם איירי לעשות צאופן המותר לגמרי
 ולכתי לזריך להמתין חף צאיסור דרבנן. ומכל מקום גבי חולב
 שאינ"ם חף שחור איסור דרבנן לא הותר לגמרי, דהרי חף
 איסור דרבנן לזריך לעשות צנינו וכמו שכתב המחבר (סי שכ"ה
 סי"ז) להדיא. ומשי"כ האבני נזר (סי ק"ה אות ה') דאיסור
 דרבנן הותרה לגמרי גבי חולב שאינ"ם יש לעיין לפי זה. וכ"כ
 הישועות יעקב (סי שכ"ה אות ז'). צפשיעות דאיסור דרבנן
 שחור לחולב שאינ"ם הוא רק "דחוי" ולא "כותרה" עיי"ש.
 [ובתקו"א הארכנו בזה]. וראיתי בנחל איתן על הרמב"ם (כל
 שבת פ"ב ה"א) שכתב דצבול שני"ם חף דאיסור דאורייתא
 "דחוי" אלל פיקו"י מכל מקום איסור דרבנן "כותרה" לגמרי
 עיי"ש. ולפי"ז יש לומר דאין לזריך צאיסור דרבנן לעשותו עיי
 שינוי והדבר לזריך בירור. אמנם אם עושה רפואה כי יוכי ולא
 ליפחכן, נראה דאפילו איסור דרבנן לזריך לעשות עיי שינוי וכמו
 שהאריך בזה הקצות השלחן (בדי השלחן סי קל"ה אות ה')
 להביא כמה ראיות מהש"ס עיי"ש.

נ"ט) ונראה עוד דלפי מה דאמרינן (שבת ל"ב ע"ב) דשנים
 שטעו מלאכה פטורים צשיחוד יכול גם כן לעשותה
 כולב, הוא הדין כיכי לזריך לעשות מלאכה דאורייתא לחולב
 שינ"ם אם אפשר לעשותה עיי שנים בלא איחור יעשה כן. וכ"כ
 הרמ"א צו"ח (סי ע"ז) לעיין מילה בשבת דיש לומר דיוחר
 עוב לעשותו על ידי שני מוהלים כדי שלא יעשה מהם מלאכה
 שלימה והוי כשנים שטעו מלאכה דפטורים כמו זה עוקר
 וזה מניח כדאי"ת צמ"י שבת צכמה מקומות. אלל שבחמה בכל
 ענין שרי דמאחר שמילה דוהה שבת אם כן הוי אללו כחול לכל
 דבריו וכמו שכתבאר לעיין פיקוח נפש ע"כ. ומעשה לפי מה
 שבארנו דלהלכה קו"ל דשבת דחוי צודאו לזריך לעשות על ידי
 שנים שטעשו"כו. וכ"כ צתורה שבת (סי שכ"ה סקו"ד) דלפי
 מה שפסק הרמ"א שיעשה על ידי שינוי הי"כ שיעשה עיי שנים
 דהוי כשנים שטעשו"כו שפטורים. ומצואר מדברי הרמ"א דהא
 דשנים שטעשו"כו פטורים היינו דאפילו מלאו פטורים, וכן נראה
 מדברי רש"י פסחים (פ"ב ע"ב ד"ה דעבד ל"י) דאפילו מלאו
 פטורים. אמנם המקור חיים בהגהותיו לה"י שבת (סי רס"ז
 סקו"י) העלה דרק מקרבן פטורים אלל בלאו הם עוברים עיי"ש.
 (ס) ובהיותינו בזה, נראה לעי"ד להעיר בדברי רבינו הרמ"א
 בשבועה (סי ע"ז) שכתב דהא דאמרינן צמנחות

(סי"ד ע"ה) דדוקא ג' צעוקן אחד שרי אלל ג' צבי סוקין משמע
 דאסור, יש לומר דה"ה לעיין חולב גמי שרי ג' גרוגרות צבי
 סוקין, והא דנקט ג' צחד סוקן לצבול דצבי קאמר דהוב
 אמינא דאפילו צבי הוי גוונא אסור, והא דקאמר דקא מפי"ש
 קצירה ולכן אינו מצוי שחיס היינו דוקא חליבה דרי ישתעאל
 דחייב לריבוי מלאכה אלל לחכמים שרי, ע"כ. ולא זכיתי להביין,
 דברי הר"ן (צ"ח י"ז ע"ה) והרשב"א (חולין ע"ז ע"ב). וצו"ח
 הר"ש (כלל כ"ז סי ג') כתבו להדיא דאם היו שתי גרוגרות
 צעוקן אחד ושלש צעוקן אחר לא יכרות אלל הצעוקן שיש בו
 שתי גרוגרות שאסור להצרות צשיעור אפילו שאין בו ריבוי
 צעורה המלאכה. וכן פסק הש"ע (שם סע"ז) בלי שום חולק,
 ואם כן הוא הדין אם אמדוהו לבי גרוגרות אם יש שתי גרוגרות
 צבי סוקין וגי גרוגרות צבי סוקים גם כן לזריך לחתוך הסוקין
 צבי גרוגרות. ועוד דלכאורה לפי דבריו ז"ה ריבוי צשיעורים
 שרי. גם לזריך ביאור מה שכתב דהא דנקט ג' צחד סוקן לצבול
 קאמר דהוב אמינא דאפילו צבי הוי גוונא אסור, דלכאורה למה
 היה צ"ה לאסור ג' חף צעוקן אחד. ועוד יש לעיין דמדבריו
 שם נראה דלפי זה שרי לעשות מלאכה צחרי גצרא אפילו צמקום
 דיש לעשותו צחד גצרא, והרי הגמרא צמנחות איירי צאופן שאין
 החולי צבול, ואם כן לדבריו יולמח דחף צאין. החולי צבול יכ"ה
 שרי לעשות מלאכה צחרי גצרא. ועיין צאי"ד (סי שכ"ה סק"ה)
 שכתב מדברי הרמ"א דאפילו שנים יכולים לעשות מלאכה אחת,
 וכתב ביאור הלכה (שם סע"ז ד"ה ו"ט) דאיירי דעיי שנים
 יהיב נגמר המלאכה מהר אלל בלא"ה אסור עיי"ש. ונראה
 דלא עיין צדברי השו"ב צפנים וצ"ע. ואולי דהרמ"א שם קאי
 אמר שכתב מקודם צדברי הרמב"ם דשבת כותרה. וצ"ל לפי מה
 שפסק בהגהות הרמ"א כשי הראשונה דשבת דחוי לזריך לעשות
 עיי עכ"ם ושינוי, אינו כן. וכן נראה ממה שפסק צו"ד (סי ק"ה
 סוף סי"ג) יב"ש הגר"א (שם סק"ד) והרב ז"ל (סי שכ"ה סי"ג).
 [ועיין מה שכתב מן הפרי מגדים (סי שכ"ה מ"ז סק"ז) דמשמע
 שמה שכתב בהגהות הרמ"א הוא הפיקר ולא מה שכתב צכחשוב
 כיון שכתבוצות לא נכתבו על הסדר. וכ"כ הגה"ק הישמח משכ
 צו"ח השיב משה (סי ל"ה). אלל ד"ע ממה שכתב הפרי"ג
 צשער ההפירות (ח"ב פ"ג ד"ה והנה) דהתשובות חיבר
 צאחרונה. וע"ע צפתי"ג (יו"ד סי ק"י מ"ז סק"ו). וע"ע צבוי
 חמד (כללי הפוסקים סי י"ד אות ז') וצמשמרה שלום צכקדמה
 (כלל ע' צאי"ד כ"ז) עיי"ש]. וראיתי כמה צשו"ת שאגת ארי
 (סי נ"ט ד"ה שוד כתב) שבעיר על דברי הרמ"א צב.
 גם בעיר על דברי הרמ"א שם (המובא צאות הקודמת), דמה
 ענין שנים שטעו מלאכה ציחד לבי מוהלק, דהתם אינו חייב
 עד שיעשה עקירה והנהה וכיון שנעשו עיי שנים פטורים דגי
 אחד לא עשה מלאכה שלימה, וכן צבי שהוליו חפן אחד ציחד
 אין הולאתו נעשית עיי אחד לפיכך פטורין כדאמרינן בשבת
 (ג' ע"ה), משא"כ צמולב אם מל ולא גמר הא ודלוי חייב וצ"ה,
 ואם כן צשעשה עיי שנים חייב כל אחד ואחד משום חובל, אז
 צכחחלק וצ צגמר המילה עיי"ש. וע"ע צשו"ת חת"ם (ח"י סי

21

שאל כל דבר כחיוס אשפיי שאלה לו לכמה חזומין חיוס
 חייב עד שילך מאותו מקום כשישור חזומי שנת, עיי. ומבואר
 להדיא דאף משום קידוש החודש שדוחה בשנת לא ספיי אוסור
 דאורייתא משום טעמא "דחאה מכשילן לפסחיד לבא" רק אוסור
 דרבנן. וכן כתב הרמב"ם (רי"ב כ"ג ע"ג) משום דאוסור חזומין
 דרבנן הוא להכי החירו. וכ"כ המנחת חינוך (מלוה כ"ד) דנראה
 פשוט הא דמבואר בש"ס עירובין (מ"ח ע"ג) ורמב"ם (כלי
 שבת פכ"ז ב"יז) דכל היוצאים חוץ לתחום ברשות יש להם חלפיים
 אמה במקום שהגיע וכן אם נעשה מעשה יש לו במקום האם
 חלפיים כאילו שנת בין השמשות, זה דוקא תחום דרבנן, הם
 אמרו וכו', וזה תקנות רבן גמליאל צראש בשנה, אבל אם יאל
 חוץ לגי. פרסאות לשיטות אלו ודאי אינו ראוי לילך שם אפילו
 אמה, ועד עתה היה מהלך ברשות מחמת הסכנה, אבל אם
 בלתי בסכנה ודאי אוסור לילך ואיך יכולים חז"ל לעקור דבר
 מן החורה בקום ועשה, ח"פ, ומכל מקום תקנות רבן גמליאל
 היה מוטיל לענין קידוש החודש כי בודאי רוב עדים היו בלתי
 מחוץ גי פרסאות רק חוץ לתחום דרבנן ועל זה היה התקנה,
 ולבוא ממקום החוק לא היה שנית, עיי. וחידוש שלא בעיר מכל
 בראשונים כ"ל. וגם הא דאמרינן צביה (י"א ע"ג) דגי
 דברים החירו סופן משום החלתן אינם אלא באוסור דרבנן ולא
 באוסור תורה. גמו שכתב הב"ה להדיא באריח (ס"ח ת"ז) וכ"כ
 המג"א (שם סק"ח) עיי"ש. וכן נראה מדברי החו"ס (רי"ב
 כ"ג ע"ג ד"ה ש"ה"ו) דהדיון שלא להכשילן לעמוד לבוא והא
 דהחירו סופן משום החלתן אחרים ניבחו עיי"ש. ואם כן אין
 שום ראיה משם להחיר אוסור דאורייתא. [ומה שנראה מדברי
 מן החת"ס האריח (ס"ח ר"ג) וח"ו (ס"ח ל"ט) דבפיקוח נפש
 החירו אפילו אוסור תורה כדי שלא להכשילן לעמוד לבוא ואפילו
 אי אמרינן דשנת דחויב הוא עיי"ש. כבר בעירו בלתי חזומים על
 דבריו ז"ל. ובמקרי"א בארכנו צ"ב].

א) וציהדר אנפין לידון דידן, והנה הע"ז (סק"ה) בארין
 לדחות דברי הרמ"א (שם ס"ג) שכתב דאם
 אפשר לעשותו על ידי עכו"ם בלא אוסור עושין עיי עכו"ם,
 דבר זה חומא, וכי היכא דיש אוסור לעשות עיי עכו"ם אם
 יש לחוש שיטעלל כמ"ש אח"כ כאן, הכי נמי יש חשש שמא אחר
 מכשילן לעמוד בלתי יראו עכשיו שאין עושין רק עיי עכו"ם
 יסדרו שיש אוסור על ידי ישראל ולפעמים לא יהיה עכו"ם
 מלוי ועל ידי זה יסחן החולה במה שימחירו על עכו"ם, והרבה
 פעמים מלינו בגמרא נמלא אחר מכשילן לעמוד לבוא, וגם צ"ב
 אמרינן בירושלמי (יומא פ"ה ה"ה) השואל ברי זה שופך דמים
 והשואל ברי זה מגונה כמו שכתב בעור ס"ח זה מטעם שהשואל
 היה לו כבר ללמוד דבר זה עם רבים שפיקוח נפש דוחה שנת
 כמו שכתב הב"ה, כל שכן שאין לעשות מכשילן ויחן מקום לעשות,
 וחו דבא אמרינן צ"ב וכל הארץ ברי זה משוכה אם כן למה
 לא יהיה הישראל רזי קודם לעכו"ם, והאריך לבאר גם דברי
 הרמב"ם (ה"ל שנת פ"ג ה"ג). וסוים שם צ"ב: והבא לעשות
 על ידי עכו"ם החומא, לכל הפחות יגלה לרבים נאותו פעם
 שיש אוסור לישראל עלמו אלא שהעכו"ם הוא חומא כ"ל, אבל
 עיקרה דמילתא שלא ישגיח על העכו"ם כל עיקר, אם רואה סכנה
 צבירור ויש אפילו ספק בללה הזרף ברי זה משוכה אם יעשה
 הוא בעלמו, כי אשפיי שהעכו"ם לפנינו ועושה ההלכה מכל
 מקום הישראל יעשה עפי צריחות, ואף שכתב הרמ"א כאן "וכן
 נוקבין" אין מה ראיה דלאו מנהג ותיקון, גם מדברי הר"ן
 שצ"ב הבית יוסף משמע כן שכתב שמא יבוא הדבר וכו' משמע
 דחש על העמוד אשפיי שאין חשש, עכ"ל.

ב) ומעחה לא קשה מדברי בירושלמי והשואל ברי זה
 שופך דמים וגם שאר הקושיות שם, דבריו כבר
 הוצא לעיל (אות כ"ו) דברי האור זרוע (ח"ב ס"ח ק"ח) והגבול
 מרדכי (שנת ס"ח ח"ג) שכתבו "דכיון שהוא צבול וכפ"פ
 צינה לבין המות הוא כשאר פיקוח נפש ואין מדקדקין
 בדבר כדאמר פרק בתרא דיומא (פ"ד ע"א) דאין עושין דברים
 הללו על ידי עכו"ם אלא בגדולי ישראל, ואמרינן נמי דהזרז
 משוכה ואין לרץ ליעול רשות מצות דין. [וכ"כ בראשונים (ס"ח
 חקל"א) הוצאו דבריו לעיל (אות כ"ה)]. ואמרינן בירושלמי
 הנשאל ברי זה מגונה והשואל ברי זה שופך דמים, והא דחיק
 במנחות בין שני חתנים צנוי טוקלין לשלשה צעוקין אחד איירי
 בחולה שאין זמנו צבול. ומבואר דהא דאמרו הזרז ברי זה משוכה
 איירי רק בחולי צבול, וכן הא דאמרינן השואל ברי זה שופך
 דמים איירי גם כן היכא דחולי צבול. והכוונה מבוארת דכיון
 שהוא מסוכן מאוד וכל רגע מרוב אלו וכו' שהדגיש
 האור זרוע יוכפש צינה לבין המות, צ"ב בודאי דעושין כל
 מה שניכילת לעשות מצלי לדקדק ולחשוב מחשבות לעשותו עיי

ב) ובאמת דכמעט בדברי הראשונים וסויעתו אשר רבינו
 הרמ"א הכריע כוחייהו יראה דהראשונים
 נשמר מכל קושיית הע"ז, דברי לפי מה שציחרנו לעיל ש
 הראשונים שבין שהשנת דחויב הוא ולא הותרה כלל לרץ מן
 החורה לעשות כל מה שאפשר שלא יהא חילול במלאכה מן
 החורה, הן על ידי שינוי או על ידי נכרי, דומיא להא דמאכילין
 סקל, אם כן לא קשה מה שהקשה הע"ז מהא דמלינו הרבה
 פעמים בגמרא "נמלא אחר מכשילן לעמוד לבוא" דברי משום
 דחאה מכשילן לעמוד לבוא המוצא במסכת ראש השנה (כ"א
 ע"ג) לענין קידוש החודש, לא החירו רק אוסור דרבנן, וכמו
 שכתב הרמב"ם (עירובין מ"ד ע"ג ד"ה וגדולה) להדיא דממה
 שהקפין ר"ג בזקן (רי"ב כ"ג ע"ג) שיהיו מהלכין אלפים אמה
 לכל רוח יש להוכיח דבליאח ד' אמות חוץ לתחום ליכא אוסור
 חורה אלא אם כן הולך מיל או גי פרסאות לכל חד כדאית
 ליה, וז"ל: ברי העדים הללו הלכו גי פרסאות עד מקום הועד,
 ואם היוצא חוץ למקום שניתחו גי פרסאות על כל פסיעה ופסיעה
 הוא עובר מן החורה, איך רבן גמליאל מחיר להם חלפיים אמה
 והלא עוברין הם מן החורה בכל יוחר מדי אמות, וכי בית דין
 מחנין לעקור דבר מן החורה אלא צ"ב ואל תעשה, ושמע מינה

22

ואר איכה צוי שיכול לנחך איכה מדכוחא אמרו יעשו מי גוי, ולא כהירא דברי אמרו חץ עושין דברים הללו מי עכרים שמה יאמרו בקושי החירו פיקוח נפש, ע"כ. ועל כרחך מדוברי בגמרא דאין עושין מי עכרים לא קשה דיש לומר דברים מרומנוברג ובראשית סוגרים דלכתי אין עושין משום חששא דפלות, והם חיירי באופן דליכא חששא דפלות אי שרי לומר לעכרים לנחך כעופות או לא. ומבואר דגם הם לא נקטו בסדרת ברין ובראשית דחיישי למכשול לעמ"ל. ועוד דלפי מה שביארנו דבראשית סובר דמן החורב לריך לעשות מי עכרים זעמי שנינו, מהיכי חיתי לומר דחששא זו היא חזקה כל כך עד שבוחר לחלל שבת באיסור דאורייתא בשביל זה, דשלא לאשי ברין ודעימי דסוגרים דאף מן החורב שרי לעשות מי ישראל כמו שנתבאר לעיל, שפיר יש לומר דמשום חששא דנפיק מיניה חורבא חסרו לעשות על ידי עכרים בכל אופן. משא"כ לשי' הראשית דאיכה איסורא דאורייתא בזה מהיכי חיתי דשרי, הלא אלו רואים לענין שנינו ולענין דמאכלין הקל הקל ולא חששו לזה לכי, וסובר הראשית דה"ה לענין עשיית המלאכה על ידי עכרים. וכנראה דזהו כוונת החורב שבת (שם סקט"ו) שהקשה על כע"ז יואין נראה דבריו לחלל שבת באין לורך, שברי יכול לעמוד אלל האינו יהודי בזריות, ומשום שמה יאמרו שאין מחללין שבת מפני פיקוח נפש אין לחלל שבת בדרי"י עיי"ש.

סו) עוד יש לעיין בדברי הע"ז, דבראשונה מתחיל לבאר דבעיקר הוא כשיטת ברין דיכול לנאח מה חורבא ואם כן אין לעשות מי עכרים אף אם יודעים שיפגעו בזריות, ובסוף דבריו כותב ייבצא לעשות על ידי עכרים המחומן לכל הפחות יגלב לרבים בלוחו פעם שיש ביחר לישראל עמנו אלל שהעכרים מומן. כאלו, אבל עיקרא דמילתא שלא ישיגה על העכרים כל עיקר אם רואה סכנה בזירור ויש אפילו ספק הלכה בארזי הרי זה משונה אם יעשה הוא עמנו, כי אפ"י שהעכרים לפנינו ועושה בהלכה מכל מקום ישראל יעשה טפי בזריות, ושיב סיוס בדברי ברין עיי"ש. ולנראה דברים אלו סתראי ויבא דלברין אין לעשות מי עכרים אף אם יודעים שיפגעו בזריות. גם לריך ביאור מה שהדגיש "אם יש סכנה בזירור", הלא אפילו על ספק וספק ספיקא מחללין שבת.

אולם נראה בכוונת הע"ז, דמקודם כתב דלשיטת ברין צדור דאין לעשות מי עכרים בין אם יש סכנה בזירור כגון חינוק שפגל לים וכדומה דכל רגע מצדכ אללו אף אם יודעים בזירור שהעכרים יעשהו בזריות כמו בישראל, או אפילו אם יש חולה דאף שיש בו סכנה מכל מקום אין זמנו צבול ויכול להמתין שעה קצת וכדומה, לפי שיש לחוש דלחכ מכשינן לכתיד לבוא. ומזה מוכה דהוא כדון דאין לעשות מי עכרים אף בהפק סכנה. [וכן נראה ממשי"כ בהשג"ח (ח"א סי' נ"ז) וז"ל: דאין לריך לומר דצדור שיש בו ודאי סכנה נפשות אלל אפילו ספק נפשות דוחה בשבת, ואין לריך לומר ולל דפלא בקי אלל כל שידוע שיש בזה ספק נפשות אי נסחפק לו אם יש סכנה בשרי זה מחלל עליו את השבת, ואין לריך כוראת בית דין, דהני

עכרים או על ידי שתי או צבול ליק לשאל שאלה, והרי גם הראשית מודה דבאופן זה יעשו בישראל כמו שכתב הרמ"א (שם סי' צ).

76

סד) דבעיקר השגת הע"ז ממשי"כ ברין (כשנה וציומה) דיכול לנאח חורבא ומכשול על העמיד לבוא, דלפעמים לא יכיה עכרים תלוי ויסברו שיש איסור על ידי ישראל ועי"ז שימחינו לעכרים יסחכן החולב עיי"ש. יש לעיין לכאורה, דברי סגרת ברין אינו מבואר בגמרא להדיא אלל שהרין ביאר כן הא דאמרו דאין עושין על ידי עכרים זכר, ואם כן מה קושיא היא אם הראשית וסויפתו סוגרים אחרת מדברי ברין וסויפתו, ואלו גברא אגברא קרמית בלא ישנס כמה ראשונים שלא הסבירו בגמרא דיומא כדברי ברין. דהתוס' (יומא פ"ד ע"א) כתבו כעטם דלכתי אין עושין מי עכרים דיש לחוש שיחטל העכרים ולא נקטו בסדרת ברין מטעם לעמיד לבוא, והרי איכה נפקוחא לדוגמא דלברין אף היכה דידעינן צירור שהעכרים יודרו כמו בישראל חסור להניח להעכרים לעשותו ולדברי התוס' שרי. ועוד יש חילוק היכה דאין החולי צבול ואין לורך לזריות כל כך דלכתוס' שרי ולברין חסור. [ולכתי לריך ביאור מה שבי הע"ז "דכי כיכי דיש איסור לעשות מי עכרים אם יש לחוש שיחטל, ככי נמי יש חשש שמה אהכ מכשינן לעמיד לבוא", דברי זה תלוי במחלוקת התוס' וברין]. וכן נראה מדברי הראשית בלוחו זרע (ח"ב סי' ק"ה) והגהות מרדכי (שבת סי' תס"ג) שכתבו דהא דאין עושין מי עכרים הוא משום דחולי צבול. ולא חששו לסגרת ברין. וכ"כ השלטי גבורים דרי"א (שבת פרק ח' שר"ס), יומא פ"ד ע"ב) דכיכי דאפשר לעשות ביהור חסור לעשות באיסור, וכמו שכתב הדרכי משה (סי' שכ"ח סקט"ו) עיי"ש. וכן נראה מדברי המחירי (יומא שם) שגרס דאין לריך לעשות על ידי עכרים. הרי דסובר דאין איסור לעשות מי עכרים. וכן נראה להדיא מדברי הר"ם מרומנוברג הביאו הראשית (יומא פ"ח סי' י"ד) והשלטי גבורים (שם) והגהות מרדכי (שבת סוף סי' תס"ד) שדן אי נאמר לעכרים לנחור עופות להחולב דליכא אלל איסור דרבנן דאין שחיטת לפוף מן החורב עיי"ש. וכן דן הראשית בזה הוצאו דברי דרי"ש (שם) וברין (שם) והכלבו (סי' ל"ח) עיי"ש. ואי נאמר דחסור לעשות מי עכרים משום דיכול לנאח חורבא ומכשול למח לא השיבו הראשית וברין (שחששו בלחמא לזה) כן דפשיטא דחסור לעשות על ידי עכרים, וסיקר שאלה זו שייך היכה דנצילה מוכנה לפנינו אי מותר לשחוט לו או לא.

סה) ובאמת דכן אלו רואים בהשונה הרשצ"א (ח"א סי' תרפ"ט, הוצאו דבריו לעיל אות ל"ז) שכתב, דלכתי אין לנחור על ידי עכרים מטעם שנינו דיומא דאין עושין דברים הללו על ידי עכרים. וכ"כ בהשג"ח (ח"ג סי' ל"ז) בדבריו. [אלל דמכל מקום אין כפרע אי סובר כהתוס' דכעטם הוא משום עללות, או דסובר כהרין, ואולי מדסתם נראה דכל אופן אין לעשות על ידי עכרים מטעם דנפיק מיני חורבא וכדברי הרין]. וכ"כ האשכול (הלכות מילב ויולדת עמוד קט"ז) וז"ל:

23

דבן (וימלא פ"ד: ע"ב) משקחין פיקוח נפש בשנה והזרח הרי זה משונה ואינו לריך לטול רשות מביה דין וכו', ומפני מה אין מושין דברים אלו ע"י קטנים ועכו"ם לפי שיש לחוש שיבואו הרואים לומר שאין פיקוח נפש דווקא שנת על ידי המחוייבים במאות, ושמה יבא הדבר ששאלה ימלא עכו"ם וקטנים לא ירלו לחלל את השנה על ידי ישראל גדול וימות החולה ויבואו לידי שפיכה דמים, הלכך אין עושין אותה כלל על ידי עכו"ם וקטנים, ע"כ הרי דסובר דאף בספק סכנה אין לעשות ע"י עכו"ם מטעם זה, ונראה דקאי על מה שכתב מקודם]. ושוב כתב בע"ז דאפילו אם יחמיר המחמיר ויעשה כשי' הרמ"א בסובר י"דאם אפשר לעשות ע"י עכו"ם בלא איחור כלל עושין על ידי עכו"ם ויסמוך על מה שמגלה לרבים עכ"פ, מכל מקום לא יעשה כן רק היבא דאין החולי צבול כל כך, אבל היבא דאם רואה סכנה צבירה כלומר בחולה שמסוכן מאוד וכל רגע מרובה אללו לא יעשה על ידי עכו"ם אף אם צרור אללו שהעכו"ם יעשה צרירות. ופדיון היבא חשש סכנה ועדיף שיטענה בישראל, כי אף אם צרור לו שהעכו"ם יעשה צרירות מ"מ לא יעשה כל כך צרירות כמו בישראל שחזרה ע"י, אלא דשז כיום ה"מ והביא דברי הר"ן דלפי דבריו צ"ל אופן אין לעשות על ידי עכו"ם כלל, ומולא הביא הר"ן הסברה שגילה לרבים, סובר ה"מ דאין לסמוך על זה כלל, כנלע"ד בדברי ה"מ.

7 (סח) ובאמת מדברי המג"א (סי' שכ"ה סק"ט) שכתבתי לדינא דברי הגהות מרדכי (שנת פ"ז) דאם לריך להרחיק יין עבור החולה שיב"ם ימלא ישראל ויחם בלוינו יהודי ומוטב שיחנך ה"ן ולא יעשה בישראל, שאיסור זה של סח"ס יינתן קיל יותר משאר איסורים דרבנן, וגם אין נפשו של אדם קנה זו. נראה דפשיטא ליה דאף לחוש להחשש דנפיק ממשול לעחוד לבוא, ועל כרחק דהחליט כהרמ"א. וז"ל. [וכ"כ הפמ"ג (שם א"א סק"ט) והרב ז"ל (שם סע"ז) דדינא דהגמ"ד הוא רק לשי' הרמ"א ולא לפי דברי ה"מ]. וכן העתיקו דבריו החו"ס שנת (סי' שכ"ה סק"ז) והמטנה צרורה (שם סק"ט), אלא דבסוף הביא המשנה צרורה דברי השלחן ע"י שמים (סי' א' אות י') דהמקיל לחולה שיש בו סכנה להחם בעלמו אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך כמו שכתב ה"מ (סק"ה) וכ"כ בשט"א (שם סק"ה), ומבואר מדברי המשנה צרורה דלא החליט כה"מ. וע"ע משנה צרורה (סי' שכ"ה סק"ט), וא"ר (סי' ש"ל סק"ט) ומשנה צרורה (שם סק"ה) לענין עשיית מדורה לחולה, ומשם אין ראיה כל כך כיון דאפשר לחממו בצנדים, וכמו שכתב הרב ז"ל (סי' שכ"ה סכ"ד) ע"י"ש. ולריך פ"ן בדברי הערוך השלחן שכתבתי (סע"ז) לדינא דברי ה"מ שאסור לעשות ע"י עכו"ם, ולעומת זאת כתב שם (סע"ז כ"ח) דאם הקח דם ונלטנו ה"ב סכנה ועושין לו מדורה אפילו בחקופת חמה, וכן כל חולה שנלטנו ה"ב סכנה ועושין לו מדורה, אך אם אפשר ע"י אינו יהודי טוב לעשות ע"י עכו"ם ידברה ליבא צה"ל ואינו נחוץ לזה כרגע. דברי לפי דברי הר"ן אין לעשות ע"י אינו יהודי אף אי ליבא צה"ל מטעמא דאח"כ ממשולן לעחוד לבוא, ואם כן אף דליבא צה"ל כל כך פדיון אין לעשות ע"י עכו"ם וכמו שכתבנו לפ"ל.

סע) אלא דמה נעשה ביום שזיבנו בנו כמה מהראשונים וגדולי האחרונים שנקטו לדינא כשי' הר"ן וה"מ, הי"ב החשב"ן (ח"א סי' נ"ד), והנכר שלום (סי' שכ"ה סק"ט), וכן הבאר היעב (שם) העתיק כל דברי ה"מ. וכן נראה מדברי מ"ן הפמ"ג (שם מ"ז סק"ה) שכתבתי עיקר טעמו של ה"מ דהיינו שיחמרו שקל פיקוח נפש ע"י"ש. וכן נראה מדברי החק יעקב (סי' חס"ב סק"ג) דאחר שהביא דברי האמונת שמואל (הובא לעיל אות נ"ב) ל"ן לדברי ה"מ (סי' שכ"ה סק"ה) וכ"כ הבאר היעב (שם) והפמ"ג (שם א"א סק"ג), והשערי

סז) ועל פי זה נצ"ך דברי הא"ר (סי' שכ"ה סק"ט) שכתב ז"ל י"הב"ז האריך דלאו מנהג ותיקון הוא, אלא אם רואה סכנה צבירה אף שיש ספק הלכה משונה העושה בעלמו, דאף שיש עכו"ם לפנינו מכל מקום בישראל יעשה צרירות ע"י, ע"כ. וכ"כ החו"ס שנת (שם סק"ט), ולאחריהם נמשך המשנה צרורה (שם סק"ט). מבלי להביא שי' הר"ן דנפיק מיניי ממשול וחורבא לעחוד. ועל כרחק דה"ס נקטו בעיקר כשי' הרמ"א דלריכין לעשות ע"י עכו"ם ולא חשו כלל לשי' הר"ן, אלא דמכל מקום היבא דהחולי צבול אף שידוע בודאי שגם העכו"ם חזרו ולפי דברי הרמ"א יעשה על ידי עכו"ם מכל מקום צלופן זה סוכרים המה דיעשה רק על ידי ישראל, דהישראל יזרו יותר צדבר, משא"כ היכי דאין החולי צבול כל כך נראה דסוכרים כהרמ"א שיעשה ע"י עכו"ם, ומסחימת דבריהם נראה דאין לריך אף להודיע צריות צלופן זה, והטעם משום דלא חשו כלל לשי' הר"ן, וגם היבא דהחולי צבול דיעשה ע"י ישראל הוא משום דהישראל חזרו ביוח. וכן נראה שהלך צשיטה זו היעב"ן ז"ל בספרו מור וקליטה (סי' שכ"ה סק"ט) שכתב דאין לעשות ע"י עכו"ם כיון שאמרו והזרח הרי זה משונה ואין עושין ע"י גוים היבא דאפשר בישראל ידמדרז ע"י. [והובא להלן אות ע]. הרי דסובר דלהכי אין לעשות ע"י עכו"ם מטעם זרירות ודוק. וכן פסק הישועות יעקב (סי' שכ"ה סק"ה) דבאמת אין קי"ל כשריך לעשות דבר צבול חולה שיש בו סכנה אף אם אפשר לעשותו ע"י שינוי או ע"י עכו"ם אין עושין אותו רק ע"י ישראל. והטעם משום דזרירות הסכנה מלוא הוא, ואולי כשירבה לעשותו ע"י שינוי או ע"י נכרי יחממה הדבר ויבא לידי סכנה. וז"ל נראה דכשאין צמיעות הדבר שום סכנה אף

24

הדין דלמונת שמואל לא הביא כלל דלמי שי רמיה לריך שיחם
העכרים, וזמן שסובר בלחם האמונת שמואל.

ח.

7 (גא) ונלע"ד לחדש ולומר דעד כאן לא חששו לשמא יאמרו
ברואים נקושי החירו פיקוח נפש ולא מחירים אחוה
על ידי המחוייבים במלוות, אלא היכא דהוישראל משמע עלמ
כלל ואינו עושה כלום לנורך החולה, ולכתי שפיר ית לחוש שהמוני
העם ילמדו לחסוד לעשות על ידי ישראל, דהרי כל אחד יודע
שמלות פיקוח נפש דוחה כל המלוות ואם יראו שהישראל עושה
הכל ע"י העכרים יסברו דשבת חמור ולא ניתן לדחות השבת
על ידי ישראל המחוייב במלות, משא"כ היכא שגם הישראל מערית
עלמו בשביל החולה ועושה ג"כ אחי מלאכות בשביל החולה,
אלא שגם העכרים מסייע ועושה אחי מלאכות אף לחוש שיסברו
שלא ניתן השבת לדחות בשביל החולה, דהרי רואים שגם הישראל
מערית עלמו ועושה אחי חילול שבת בשביל החולה. ונראה דה
כוונת רבז ז"ל (שם ס"יג) שכחז יונא עוד אלא אפי"ט אס
בא הישראל להחמיר על עלמו על ידי נכרי או קטן או מחמת
שאינו רוצה להעריח בעלמו יש איסור בדבר מדברי סופרים
שמה יאמרו ברואים נקושי החירו פיקוח נפש. ומבאר דהישראל
רוצה לשמע עלמו כלל מצלי לעשות שום מלאכה להחולה, ולכתי
יש לחוש שמא יאמרו ברואים, ולא היכי שהישראל עושה ג"כ
אחי מלאכות להחולה.

עב) ומצאתי אף לי ממה שכתיר בספר לימודי הי (סי' פ"ט)
על שיטת הראש"ד (הוכח ברין ור"ש יומא פ"ח)
שהקשה למה שחטין ע"י ישראל נאמר לגוי נחור שף דאין
שחיטה לעוף מן החורב וכו', ואין לומר משום דחגיגה בהם אף
עושין לא ע"י גויים וכי שברי מעיקרא כך היחב השאלה לראש"ד
שנאמר לגוי וינחור לו וכו'. אלא ודאי שלא אמרו אף עושין
ע"י גוי אלא כל המלאכות בכללן אבל ע"י ישראל וגוי עושין,
שברי כחז הר"ן שם טעמא שמא יאמרו ברואים נקושי החירו
פיקוח נפש ואין מחירין אחוה לכתחילה ע"י המחוייבים במלוות
ע"ש. ואם כן אס עושין על ידי הגוי הנחירה לבד ושאר המלאכות
בגון הצטרה ובישול וכיוצא על ידי הישראל לא אחי למעבי, ע"כ.
כרי דפשיטא ליה סברא זו דרק אס הישראל משמע מבלי
לעשות שום מלאכה איכא חששא דעפיק מנייה חירבה ומכשיל
נאחמס כבר ביארנו לעיל (אות ס"יה) דיש לומר דהראש"ד סובר
בסברת החוס' דעממא הוא משום עלויות ולא בסברת ברין,
יחס כן בל"ה לקי"מ.

עג) ויש להרחיק לכת ולומר דהיא הדין היכא דהישראל ע"כ
איסור דרבנן והעכרים עושה כל איסורי דאורייתא
גם כן שייך סברא זו, וכמו שכחז לבריא בשמ"ה הלכה קטנה
(סי' ק"ד ד"ה הנה) וז"ל ולענין משעה מראה דכל דיר האבא
למיחש לעירוף דעת החולה אס אף עושין לו כל ארבי שבת.

השובב (שם סק"ט). וכן פסק רבז ז"ל (סי' ש"ה ס"יג)
בז"ל: והעיקר בסברת הראשונה (דמוחר לעשות מן החורב
ע"י ישראל אף שיש עכרים לפנינו, וחז"ל החמירו משום דעפיק
מכשול), ואעפ"כ המנהג בסברת האחרונה (דכחא ע"י הרמ"א),
אבל טוב שלא לנהוג כן כי יש חשש שמא יראו עכשוו שאין
עושין ע"י נכרי יסברו שיש איסור בזה לעולם על ידי ישראל,
ולפעמים לא יהיה נכרי מלוי ועל ידי זה יסחכן החולה במה
שיחמורו על הנכרי, ועכ"פ הרוצה לעשות ע"י נכרי יגלה בלוחו
פעם שיש ביחוד לישראל עלמו, אלא שהנכרי מזומן כאן, ע"כ.
כרי דפסק בפשיטות כה"פ ומחירי שלא לנהוג בדברי הרמ"א,
אלא דמי"מ מי שרוצה לעשות בהרמ"א יעשה עכ"פ יבא לה פורחא
ויגלה לרבים שיש ביחוד לישראל עלמו. [ודברי הכפ החיים (שם
סק"ט) שכתוב ש"י הא"ר והח"ש ורבז ז"ל ז"ע, דהרי לפי
מה שברנו חלוקים המה]. וכן פסק בערוך השלחן (שם ס"ז).
וכ"כ בג"ר אליעזר נויס דגור ז"ל בספרו גדולת אליעזר (סי'
ש"ח אות כ"ד) דכיון דמין ז"ל זכמה מצוותא הכי ס"ל
וסדר הוא פיקוח נפש ודאי לא שמעינן למנהגא אלא עושין ע"י
גדולי ישראל אף אם אפשר בנכרים.

ט) ודבריהם ל"ע שהעתיקו דברי המג"א (שם סק"ט) לדינא
דאס לריך להרחיח יין עבור החולה שיב"ס
ימלא ישראל ויחס החינו יהודי. והעתיקו רבז ז"ל (ס"ט). וכן
נראה מדברי בערוך השלחן (שם ס"ב) שכחז מקודם דוחס
החינו יהודי ולא הישראל, אלא דשני הביא דיש סוברים שיעשה
הישראל שלא יעבור על כל עיפה ועיפה של יין נסך. ולא בעיר
כלל ממה שכחז מקודם ולריך לעשות כל המלאכות לחולה
שיב"ס ע"י ישראל כה"פ בע"ז. וכן בעיר היעב"ן צמוד וקליטה
(סי' ש"ח סק"ט) שהביא דברי הגמ"ר דאס לריבין לחמס לו
יין. ימלא ויחס כגוי וכו', וכתב: לא הבינותי עטס חומרא
באיסור שבת ולהקל מחמתה במגע יין, אחר שכבר אמרו בארז
כרי זה משונה, ואין עושין על ידי גוי היכא דאפשר דישאר
מחר עפי, ואס כן דל איסור סתם יינס מהכא לגמרי בלאו הכי
נמי לריך הישראל להחס לו כל שכן בהערף אל זה אף איסור
כל דבו שהחולה קן צב, ע"כ. אמנם בלחם לפי ש"י היעב"ן
שלא חש לעממא דהר"ן והע"ז לא קשה מזה, דיש לומר דהגמ"ר
איירי היכא דאין החולי צבול ולא שייך טעמא דהישראל יודח
טפי, או דאיירי שהישראל עומד על גביו דלא שייך תששא דעללות
כמו שכחז הוא בעלמו שם (הוכחא דכריו להלן אות ע"ח),
ולכתי בודאי דיעשה העכרים וכמ"ש הרמ"א. משא"כ השיטות
הי"ל דחששו לעממא דהר"ן והע"ז קשה אף העתיקו בסחמא
האי דינא דהגבות מרדכי דוחס העכרים, הלא לדבריהם אפילו
אס אף כחלי צבול או שהישראל עומד על גביו גם כן איכא
למיחש דעפיק מנייה חורבה ומכשול לעמיד לצוא, ולריך לומר
דכתבו כן רק לשיטות הרמ"א וכמו שכחז מן הפמ"ג להדיא
(שם ח"א סק"ט). וכן נראה דהו כוונת רבז ז"ל (שם ס"ט)
שכחז יאכל אס הוא לריך להרחיח לו יין ימלא הישראל ויחס
כותו, לפי המנהג שנתבאר למעלה, וכוונתו לשי
הרמ"א. אלא דלע"כ למה צבלי פסח (סי' חס"ו ס"ה) כשהעתיק

מיכו. לקיים דברי רבותינו ז"ל ה"ב נראה שימפל הגזול בדבר
 שהוא משום שבות. כגון שזולתך המחתה שבצער הגוי או שיקח
 נר בירו או יסור הקדירה מן האור וכיוצא בזה, והשאר יעשה
 ע"י גדולים או ע"י קטנים, וכיון שרואין אותו שמחלל אין
 מבחיניו ב"ו דבר גדול לקטן, דהיכא דאפשר למטע צאיסורא ולא
 יכא בו שום מיהוש דנפשות עושין, ע"כ. ותיין לדברי הלומדי כ"י.
 הרי דנשיטא ליה דאף אם עושה הישראל רק איסור דרבנן לא
 חיישוק לחששא דברין דיפצרו בקושי בחירו פיקוח נפש. ונרוויח
 צוה דלא תהיה הפלוגתא בין הרין דעמייה לבראצ"י וסויטתו
 רחוקה כל כך. וידוע בשערים המצויינים בהלכה דאפשי פלוגתא
 לא מפשינן וכל מה דאפשר לקרב בספרות ולומר לא נחלקו אלא
 בבאי גוונא אבל בבאי גוונא כ"י מודי הכי עדיף וכמו שכתב
 הש"ך (ח"מ סי' כ"ה סק"ד אות י"ד) דלמטע צמחוקת עדיף
 עפי' וע"י שדי חמד (כלל הפוסקים סי' ט"ז אות י"ב). וכ"כ
 החכם ז"ל (סי' קל"ד) שזה כלל גדול ופיקר מיסודי החלמוד
 דלמטע צמחוקת עדיף. ואף גם זאת דהוי ספק דאורייתא, דכ"י
 לשי' הראצ"י ודעמייה היכא דאפשר לעשות בעכו"ם ועשה ע"י
 ישראל היכא איסורא דאורייתא, ואם כן היכא דאפשר לומר דגם
 הרין מודה צוה צודאי דעדיף עפי'.

25 ישתתף כיון ע"י בשכשוך לא יתחא לגוי בשכשוך. ואנו אוסר
 עיי"ש. [אולם מלשון כ"כ ז"ל (שם סכ"ז) נראה ק"ל דאסור
 שלא יגע בעכו"ם. כלל בהקדירה אלא יתם לבד, ה"ש להאריך].

7 (סב) ומצתה אחרי שבודיע כ"י. אומנו כל זאת, נראה דנכון
 מדינא לסדר שיכינו עכו"ם מומחה. (המקרה
 "מעדיקטל עפנישען") מערב שנה וכו' יתבא את האמבולאנס
 אל בית החולים או לבית החולה לעת הצורך ח"ו, וישראל מומחה
 גם כן ילך עמו, (וכל שכן שרק בעכו"ם יוכלו צמחה כמו
 שכבר נהגה לעיל אות כ"ג). דלא מבעיא לשי' הרמ"א צודאי
 דלריבין מדינא לסדר כן, ואפילו לשי' הא"י וה"ש והע"י
 והמשנה ברורה הסוברים דהוי דחולו צהול יעשה ע"י ישראל
 כיון דהישראל ח"ו. עפי' מכל מקום זכו שיך דוקא צמחוקת
 שאפשר לעשותה בשכ"ו ק"ל ולהכי יעשה ע"י ישראל שירז
 עפי' משא"כ צענין בהגהת האמבולאנס הלא ידוע ומפורסם לכל
 דכל מי שמנהג האמבולאנס וכו' מוליך צמחוקת האפשרי ואין
 חילוק צוה בין עכו"ם או ישראל, וצערנו היכי שהיא עפ"י
 מומחה ומלומד צוה יש לומר דגם הם מודים דאפשר לעשות
 כל המלאכות להחולה על ידו, דהרי גם הוא ידור עפ"י כיון
 שהוא עכו"ם מומחה ואומן לא מרעה אומתיה וכמו שכתבו
 להב"ן (אות ע"ח) וכל שכן בהגהת האמבולאנס עכ"פ. אלא
 אפילו לשי' הע"י וכו' ז"ל שחששו לשמא אתה מבזיין לטחיד
 לצוה גם כן נכון לעשות בהכונה עכ"פ על ידי העכו"ם, דכ"י
 כבר ביארנו דהכי שגם הישראל עושה איזה מלאכה להחולה
 לא שיך החששא דרואים, ואם כן כל שכן צנידון דידן שדישאל
 עושה כל העיפולים הצריכים להחולה ורק בעכו"ם מנהג את
 האמבולאנס ליכא חששא זו, וזה צדור.

עד) ואין לדחות סברה זו מדברי הראצ"י (סי' תקל"א)
 והגמ"ר (פרק משנין) והמג"א (סק"ט) שכתבו דאם
 צריכין לחתם לו יין ומלא ישראל ויחם בעכו"ם. וכו' פסק
 הרמב"ם (הל' שבת פ"ט ה"ד) והב"י והמג"א (סי' ע"ח
 סק"מ"ב). דאם שפת הקדירה תחילה וצוה אחר ונתן את המים
 וכו', וצוה אחר ונתן את האור וצוה אחר ונתן עינים על האור
 וצוה אחר והגיס עינים באחרונים בלדד חייבים משום מצל
 והשאר פטורים. וכתב המג"א (סי' רנ"ג סק"מ"א) שאפי' ש
 שהאחרים פטורים מכל מקום יש גם עליהם איסור דרבנן עכ"פ
 וכו"ל. פטור אבל אסור, ולהכי אסור להישראל להעמיד הקדירה
 על הכונן כדי שיוסיקנה בעכו"ם אחר כך דמכל מקום הישראל
 פטור אבל אסור. וכ"כ כ"כ ז"ל (שם סכ"ז). ואם כן כיון
 שהישראל נתן היין לתוך הקדירה ומשמידו על הכונן הרי עשה
 הישראל עכ"פ איסור דרבנן. ולמה טרחו הכ"י (סוף סי' עכ"ח)
 והדרכי משה (סק"ט) בדברי הגמ"ר שחולק על הרין דאין
 לעשות ע"י עכו"ם, הלא באופן זה גם הרין מודה שיעשו
 בעכו"ם דלא חיישין דנפיק מנייה חורבא וכמו שביארנו מקודם.
 אולם צמח כד נעייין במקור הדברים והוא בדברי הראצ"י
 (סי' תקל"א) נראה דאיידי שאין הישראל מניחו על האש אלא
 בעכו"ם, והישראל רק שופך היין לתוך הכלי, שכתב יואם היכה
 צריכה ליון לחתם לה צמחה וסניח על גבי גחלים לוחשות וליחחות,
 קרוב הדבר צעניו שמוטע שימלא ישראל הפך יין והגוייה מניחו
 על האש. ומבואר דהישראל ממלא היין בקדירה שעל השלחן
 וכדומה, ובאופן זה לא עשה הישראל אף איסור דרבנן לצורך
 החולה, ולהכי ליכא שום היכר מה שעשה הישראל בצביל החולה,
 ועדיין איכא החששא דרואים יעשו. וכ"כ המהלכ"ש (שם סק"ט)
 לצד דאפי' דהגוי מניח הקדירה על האש ומגביה ומשכשך
 ואיכא איסורא דיון נסך מכל מקום כיון דהכלי רחב וצקל

עו) והשנית, דהרי צע"ס בהגהת האמבולאנס צריכים לעשות
 כמה וכמה חילולי שנה שאינם לצורך החולה
 כגון צהדלקת הנרות (הנקרא "עמורזשענסי לייטס") וגם צמחצ
 הדרך צריך להדליק ולכבות כמה פעמים ה"סינגל לייטס"
 וכדומה, וגם כל ענינה שהוא עושה צמחצ הדרך איכא איסור
 דאורייתא שעל ידו נדלקים האורות האחרים. ובאופן זה לא
 שיך חששא זו, דהרי הכל מצויים זאת צמחצות בהגהת
 האמבולאנס כדכ"ס כמה חילולי שנה שאינם לצורך החולה, ולהכי
 הכינו עכו"ם לזה. ומוכרחו אנו לומר כן דהרי נחלקו הראשונים
 אם מותר לעשות צריכי חולה שיש בו סכנה כשאין צמחיות אותם
 הדברים סכנה צעבילו, דהר"מ (שבת פ"ד ה"ד) — וכ"כ
 המג"א (סק"ד) לדיוק כן מלשון השו"ע — סוברים שפושט לו
 כל צריכי כדרך שפושט בחול. ויש חולקים וסוברים שכל שאין
 צמחיות הדבר סכנה אין מחללין על כך השבת כמו שכתב הכ"י
 (סי' עכ"ח) לדיוק מלשון רש"י (שבת קכ"ט) וכמו שהאריך
 הביאר הלכה (שם ס"ד) באריכות ממכה ראשונים. והב"י
 האחרונים צוה דיש לעשות ע"י עכו"ם כמ"ש צמחיות חתן סופר

26

הר"ן והע"ז יודו דיכול לעשות ע"י עכו"ם. ודוגמא לזה יש להביא
 ממה שכתב הגאון המכרש"ם ז"ל בשו"ת (ח"ג סי' רס"ה
 במפתחות) בענין אי יש להחזיר להבעל נתינת כים גומי בשעת
 תשמיש דלפי פקודה הרופאים איכא סכנה להאשה שתתעבר,
 וכתב שהמקיל בזה עתיד ליתן אח הדיון, ואף שהחזירה הכורה
 למחוק אח שמו יתברך לעשות שלום וכו' אין ללמוד מזה להחזיר
 בגידון דיון, דשאני התם שהוא רק פעם אחת ולא להחזיר לעשות
 כן בחמידות, וכבר כתב הר"ן סי' יוס הכפורים לעצור על לאו
 כמה פעמים חמור מלעצור על איסור סקילה פעם אח, ועיין
 חוסי כתובות (כ"ח סוע"צ) וב"ש (פי"ח דאבלות) דמהאי
 פעמא אסרו נתינת הפרס אף דהוי ספק עומאה ברשות הרבים
 מפני שהוא איסור חמדי, וכ"כ החוסי (גיטין י"ז ריש פ"ב)
 גם כן, פ"ב. ודון מינה זאוקי לאהרין.

(סי' ל"ד) דאין לחוש בזה להא דרואים שיעשו למקום אחר כיון
 דאין במניעת אותם הדברים סכנה בשבילם. וכן כתב פר"ז ז"ל
 (שם סי' ד). וכן פסק המשנה ברורה (סק"ג) דהנכון להחמיר
 בזה באיסור של תורה. ומעתה הדברים ק"ו בניד"ד דאין שום
 אורך להחולק בהחילולים שעושה באמצע הדרך כמו ה"סיגנעל
 ליעסי וכדומה דבדולאי לוכא חששא דרואים, ולריך לעשותה
 ע"י עכו"ם. [ובעיקר דין זה עיין בשו"ת אבני חר (ח"ג סי'
 ח"ג וסי' תנ"ד) שביאר ש"י המ"מ דאף אם לא נעשה לו דברים
 אלה שיש בהם אורך קנה לפעמים יבוא לידי סכנה, שהאיל ואף
 אם יעשו לו כל זרכיו עדיין הוא מסוכן לכן כל מה שיחסר לו
 חשוב סכנה, ע"י"ש. והמאירי (יומא פ"ד ע"ב) ביאר דעל ידי
 עשיית אותם הדברים יתחזקו איבריו של החולק עושין לו כיון
 שהוא בסכנה. וע"ש שו"ת נמה נדק (או"ח סי' ל"ח) ובתורה
 שנה (ס"א) חכמה סק"ה) ובשו"ת חלקת יואב (ח"א סי' י"ד)
 בזה].

7 פה ועל ארבעה אשינה, דבניד"ד שאנשי החברה עומדים על
 המשמר להגיל כל השכונה, והרי כמה פעמים חזרנו

מקרה שאינו ספק נפשות ממש כגון לחולה שאי"ס וכדומה,
 ואם כן יש לומר דעד כאן חשו העו"ם והרמ"א לחשש מכשול היכי
 ישראל פרטי משחמע מלחלל שנה, משא"כ בחזרה שעומדים
 להגיל יצינו ולהבי עושין ע"י עכו"ם לפי שאינו ברור אם הוא
 פיקוח נפש או לא. ומה גם היכי שיחפרסם שהעכו"ם הם מומחים
 וזרחים ביותר דיש מקום לומר דלא שייך חששא דהר"ן והע"ז
 דיאמרו דלהכי לוקחים עכו"ם לפי שהם מומחים ביותר. ופשיעה
 דחששא דעלולה לא שייך במומחים עכו"ם כמו שכתב בע"צ
 צמור וקליטה (סי' שכ"ח סק"ח) לענין פתיחה המנטול אם נעל
 הדלת צפני החינוק שיעשו ע"י עכו"ם מומחה ולא על ידי
 ישראל, דלא שייך בזה החששא דעלולה שיטמוד ישראל על גביו,
 וגם אומן לא מרעא נפשיה, פ"ב. וכן נראה מדברי הר"ן (יומא
 פ"ד ע"ב) שהביא נוסחא בגמרא דאבל מלטרפין לדעת אחרת
 והכי פירושה אין מוסרין לנשים וכוחים לבדם בעסק וכפקוח
 הוא שיעשה על ידם שמא יתעללו או יפגעו אבל מלטרפין מכ
 ישראל. וכ"כ הרמב"ן (שם) ובתורה האדם (שער הסכנה).
 ואעפ"כ כתב הר"ן שם דפקוח נפש דחיה זיוולתה היא אומנות
 המסורה לנשים ובקויאים זה יוחר מאלשים. וכל כרחך דבין
 דהם אומנים בזה אומן לא מרעא אומנותיה. וע"ש בבדי השלחן
 (סי' קל"ב אות ט) שכתב דזמן הזה שמסרו הפיקוח לנשים
 ומלמדין אותם בחכי החולים לטפל עם החולים וקורין להם אחות
 בית חולים, נראה דאין חשש שמא יתעללו או יפגעו, כיון שכתבו
 ביתור צעול הזה של הלל נפשות החולים, ועיניו רואין שממלאה
 חפקידן בצריחות ע"י"ש. וכל שכן בניד"ד שהישראל עומד על גביו.
 נוסף על זה מה שפסק המשנה ברורה (סי' שכ"ח סק"ט)
 וביותר ציאר ציאר הלכה (שם ד"ב ויש מי שאומר) דאם
 לא התלום הרופא במכה שאינה של חלל דריך לחלל השנת ישבה
 החילול ע"י עכו"ם, ואם כי מסתומת דברי השו"ע (שם סי'
 וכן מדברי פר"ז ז"ל (סי' ג) נראה דאפילו באופן זה שרי לחלל
 ע"י ישראל, מכל מקום חוי לאיצטרופי עכ"פ בניד"ד לנצח
 שהעכו"ם יוכג האמצולאנס.

עו) ועוד זה שלישיה, דידוע כמה ערמו הראשונים לבאר נמה
 שחשטין לחולק ואין מאכילין אותו נבילה, הרי גם
 נבילה שרי לחולק שיש בו סכנה. ותי הר"ן (יומא פ"ד ע"ב)
 לפי שלבני החולק אין איסור נבילה קל כלל מאיסור שנה, שאעפ"י
 שנבילה הוא רק איסור לאו מכל מקום האוכלה עוצר על כל
 כזית וכזית שנה בלאו, ולעומת זה איסור שנה לא עבר אלא
 פעם אחת בשחופה, ומוטב שיעצור פעם אחת באיסור חמור
 ולא יעצור על הרבה איסורי לאוין. וכ"כ האשכול (הלכות מילב
 יולדה עמוד קע"ז). וכן הביאו בע"ז (שם סק"ו) והמג"א
 (שם סק"ט). והבוסף המג"א דאפילו אם אינו לריך אלא לפחות
 מכזית יש איסור מן התורה על כל חלק וחלק שבו. וע"ש אמרי
 בינה (שנה סי' כ"ח). ומיושב בזה קושייה ההש"ב"ן (ח"ג סי'
 ל"ז) והרדב"ן (ח"ג סי' הקל"ח) שהעירו דעל פחות מכזית
 ליכא איסור סקילה, ונשאר בקושיא ע"י"ש. וכ"כ פר"ז ז"ל (שם
 סע"ז). וכ"כ הפרשת דרכים (דרוש י"ע). וע"ש שיה ילחק
 (יומא שם) ותוסי' יוס הכפורים (שם) מה שכתבו בדברי הר"ן
 כן לא רחוק הוא לומר דעד כאן לא פליגי הר"ן והע"ז עם
 הראב"י והרמ"א רק היכא דהישראל לריך לעצור על איסור
 דאורייתא אחד או שנים להחולק כגון ביטול ואפיה או הדלקת
 הנר וכדומה, משא"כ היכא דכמעט בכל רגע ורגע הוא
 עושה כמה איסורי דאורייתא מאן יימר דגם באופן זה סובר
 הר"ן דאסור לעשות ע"י עכו"ם, הרי גם נבילה שרי להחולק
 מדינה ואעפ"כ בחרו חז"ל והתירו איסור סקילה כדי שלא
 יעצור אף על כמה חללי שיעור, ודון מינה לנידון דיון דיודה
 הר"ן דשרי לעשותו ע"י עכו"ם. ואם כן בניד"ד בהנהגת
 האמצולאנס אשר כרוך ממש בכל רגע באיסורי דאורייתא
 מחחילה פתיחה הדלת עד הגיעתו לבית החולים, וגם באמצע
 הדרך בכל לחץ על ה"גפעו פעדלי דאיכא כמה הצערות ע"י לחץ
 אחד, וגם בלחיתו על ה"צערעוקם" הוא עושה איסור דאורייתא
 שעל ידו נדלקים האורות האחריים, מסביר בכגון דא לומר שגם

27

בכס, הא למדח שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים
 וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאופרים שזה חילול שבת
 ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל כ') וגם אני נתתי להם
 חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם. ועיין עוד בבני יששכר
 (חודש סיון מאמר ה' אות כ"ו) שצ"ח דברי הירושלמי דהשאל
 הרי זה שופך דמים והשאל הרי זה מגונה, ולכאורה יקשה אם
 השאל אינו יודע הדין וזה לשאל מה יעשה כיון שאינו יודע
 הדין אם פיקוי' דוחה שבת, וברי גם בגמרא שאלו לידע מנלן
 דפיקוי' דוחה שבת. וי"ל דכתיב קאמר, דהשאל יודע ודאי
 דפיקוי' דוחה, רק דסלקא דעתיה דהי מסוג עבירה לשמה
 (וכואל כמלצה שלא לשמה), וילכח לברוח מן העבירה, מפני
 שעבירה גוררת וכו'. זה אסור לעשות, כיון דעל כל פנים אין
 כאן עבירה בעצמה זו, ופיקוח נפש הוא בשביתה השאלה אסור
 לו לשאל, וגם זה לא נכנס תחת סוג עבירה לשמה רק מלזה
 הוא, ומי שזכר על השבת לקדשו הוא לזה לחללו בפיקוח נפש,
 וכשם שמלזה הוא להקריב קרבנות ליגור הצלות מוצב בשבת
 ואין זה תחת סוג עבירה לשמה, וכדן. וזהו יתבאר בפסוק
 (ויקרא י"ח) ושמתם את חקותי וכו' אשר יעשה אותם האדם
 וחי בהם, ודרשו מה (יומא פ"ד ע"ג) פיקוח נפש דוחה וכו',
 הנה מסיים אני ה', כלומר אין זה בכלל סוג עבירה לשמה, רק
 הוא מלזה, אני המלצה על מלזה זו כשאר המלוות, ע"כ. מכל
 מקום לעומת זאת לריק לשמור את השבת להזכר ולעשות הגבלות
 בחילולים ויש למעט ככל האפשר בעשיית האיסורים. ובזכות שמירת
 השבת כהלכתה נזכה שלא יהא לריבין לחללו אף באופן הכיחור.
 וקוב"ה ישיע לנו כל הצרכות שסיים הרמב"ם (סוף הלכות שבת)
 יוכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדו וכו' כבר מפורש בקבלה
 שצדו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לשלם הבא, שנאמר אז
 תחטנוג על ה' וברכבתוך על צמתי ארץ והאכלתוך נחלת יעקב
 אבך כי פי ה' דבר, והלש"ן כתבתי.

הק' יהודה משולם דוב פאלאמזשעק

שט) וכעת מלאחי נשוי' אגרות משב הגד"מ (תלמי' סי' פ')
 שכתב גם כן שהנהגת המכונית או האמבולאנס
 יהיה על ידי הטובים, ואפי"כ דאיתא ביומא (פ"ד ע"ג) אין
 עושין דברים הללו ע"י נכרים מ"מ אם אפשר יש להשיב חיבב
 נכרי לכוונת אח הרכב, אף שבע"ז (סי' שכ"ה סק"ה) פליג
 על הרמ"א וסובר שאף שאפשר ע"י נכרי נמי בלא איחור כלל
 נמי יעשה הישראל בעלמו מחשש שמה אחת מכשינן לעתיד לבוא
 ולכסוף מסוק שיש לחוש גם שלא יעשה בצריחות כל כך, מכל
 מקום לענין הולכה רכב כשיש צורך שאינו ענין ההלכה ממש
 ואיכא בזה חילול שבת אף שאין צורך להחלטה כגון לענין בעמדה
 הרכב במקום שניחוחו מלד הנהלה העיר, שענין המחשבה איך
 לעשות להקל האיסור נמי הוא שיהיו קלח ולא ירגיש צטיהוי
 זה, וגם בעלם הולכה הרכב לא שייך ענין שיהיו דכל מוליך רכב
 במהירות האפשרי, עוב יוחר על ידי נכרי כשמלוי ליקחנו חיבב
 בלא איחור, ע"כ. ומבואר דפשיעא ליה דאף כשאין הנכרי מומחה
 גם כן לריכוס ליקח סחם עכו"ם להנהגת הרכב, ולא שייך
 בזה חששא דבע"ז דאחיה מכשינן לעתיד כיון דבהנהגת הרכב
 לריבין לעשות גם חילולי שבת שאינם שייכים להחלטה, והיוסף
 עוד יוחר דאדרבה ע"י ישראל יש לחוש לשיכוחי שיתשוב איך
 לעשות להקל האיסור משא"כ בעכו"ם. (ול"ש קלח דברי כל
 הראשונים הסוברים דלריך לעשות ע"י ישראל לא חששו לזה.
 ונראה דכתב כן לרווחא דמילתא). ואם כן כל שכן היכא
 שמכונים עכו"ם מומחים להנהגת האמבולאנס כו"ע יודו דכן
 ל"ל לעשות מדינא.

פ) בהא נחתין ובהא סלקין לדינא : דנכון מדינא שהחברה יבינו
 מערב שבת עכו"ם מומחים להנהגת האמבולאנס וגם
 הישראל יסע עמו, ועי"ז יפלו כל החששות. והיסוד העיקרי בדיונים
 האלו הוא, דכשם שמלזה לחלל את השבת לחולה שיש בו סכנה, ומי
 שאומר שאסור הוא נחשב למין ואפיקורס כמו שפסק הרמב"ם
 (הל' שבת פ"ג ה"ג) "ואסור להתמכמה בחילול שבת לחולה שיש
 בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם ומי בהם ולא שימות

סימן יא

דין שתית מים הרעוערוארים בפסח בעיר נוא יארק

מן הנמצע לשמור כל האוצרי מים הן מצד המציאות והן מצד
 הממשלה. והרי קיי"ל (פסחים ל' ע"א) ובשו"ע (סי' תמ"ז סי"א)
 דחמץ בפסח אסור במשהו. ואמרתו אדברה אשיחה וירווח לי
 ואעבור פרשתא דא ביר ה' המובה עלי, וזה החלי בעור צורי
 ובנאלי.

תשובה. הנה פרס נפוא לפתרון שאלתינו יש צורך להבין בפירור
 התהליך והמציאות של מעבורת המים מהרעוערוארים
 להעיר. ואלה הדברים אשר נתבררו לי אחרי שיחות ארוכות

בס"ד. חודש כסלו תשמ"ח לפ"ק
 שאלה. נשאלתי מאיזה רבנים שלישי"א בפה לפרר הרין ע"ר
 הרים שכעיר נוא יארק הבאים מני מקומות המאפסים
 מי גשמים מהמה מאת מילים של הרים ושטחים ונהרות ואנבים
 לתוך כמה אצורים (רעוערוארים), ונהרות האלו פתוחים אי
 ישרי להשתמש במים בפסח לשתיה ולשאר צורך, כי יש לחוש
 שישלו או שזרקו שם חמץ במשך כל השנה וגם פסח בבבל,
 והם אפשר שהרוחות והעורבים והעופות מביאים חמץ לשם, וכמעט

כשישראל מנהיג האמבולאנס הוא מנהיג בזריזות טפיו, גם מה שממך ע"ד הלק"ט הנה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קנ"ד) כ' בזה"ל.. בדבר דאיכא למיחש לטירוף דעת החולה אם לא יעשוהו לו כל צרכיו עושין לו, אלא כדי לקיים דברי רבותינו ז"ל (אולי כוונתו להפוסקים הסוברים שיש להשתדל לעשות ע"י גוי) היה נראה שיטפל הגדול לעשות דבר שהוא משום שבות כגון שיוליך המחתה שהבעיר הגוי או יקה נר בידו או יסיר הקדירה מן האור והשאר יעשו ע"י גוים וקטנים, וכיון שרואין אותו שמחלל אין מבחינין בין דבר קטן לגדול, דהיכי דאפשר למעט בתורפא (ולא יהא שום בית מיחוש דנפשות) עושין וכו' עכ"ל, ואולי י"ל שלא כ' כן סגני כשהישראל יעשה דבר שהוא משום שבות וכו', אלא שלא בפקודי. ממש רק במה שעושין משום חשש שלא תטרף דעת החולה, ובעיקר הדבר בס' למודייה' (למודי פ"ט) פ' שאף שקיי"ל שאין עושין מלאכה פקודי ע"י גוים היינו כשעפוי"ם יעשה כל המלאכה בפללו. אבל ע"י ישראל הגוי עושין פתח שגוי ונתור העוף ושאר המלאכה תפעה תפעה ופיסול יעשה הישראל יעשה, מופת דחולק ופ"ל דדוקא כשהישראל עושה ג"כ מלאכה דאורייתא.

ינהגו עצמם בחילול שבת ויזל שבת בעיניהם (מובא נמי בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' נ"ד).

עוד י"ל לפמ"ש"כ במהרי"ל (הל' יוהכ"פ) דכשמאכילין את החולה באונס מאכילין אותו חשובי גדולי העיר שאין הכל בקיאים ושמה יפשו בנפש שיסברו שאין צריך יותר וימות.

7 ואגב ראיתי משם החזו"א ז"ל שיעץ לחולה הנוסע בשבת באוטו שיתלבש בטלית שלא יחשבו שנוסע סתמא (ויהי' חילול השם), ומשם אדמו"ר א' שמעתי שאמר כשנוסעים לבית חולים יסעו מלובש עם השטריימ"ל בעקטש"ע, ולפי"ן כשחברה הצלה מובילים עם אומביולאנס"ס או עם אוט"ו שכתוב עליו שהוא בשביל אימערדזשענסיי אי"צ להנ"ל שלא יחשדוהו שהרי יבחינו מיד שנוסעים בשביל פקודי, אבל אולי טעם אדמו"ר הנ"ל הי' כדי שיזכרו על כל הדרך שהוא שבת ולא יבואו לחללו בדברים שאינם הכרחיים להפקודי, והמקור לזה בשו"ע סי' ש"א (סט"ו) שלא יצא בשבת כמו שהוא יוצא בחול כדי שיפעה שבת ולא יבוא לחלל שבת, על כן גם הנ"ל ילפו עם בגד של שבת (עכ"פ עם הפעקטש"ע) ולא יחליפו לגמרי לבגדי חול ומה שפ' בסו"ת שוגל ומשיב (מהדו"ת ל ח"ב סי' ק"ט) כעוסע בשבת לא ילבש בדרך שיפיהו בו שחזי יחזי כדי שלא יהיה חילול ה' ופ"י עיי"ע, היינו כדעם מנולח שממילא אין צוהתו החיצוני כדרכו יחזי, אבל במי שיש לו זקן שממילא יחזי בו צוהתו שחזי יעשה פניל דמפיהו ג"כ ליעזר חילול ה' כל פ"ה.

לפניו
לבקש
לינ
תשו
מחמת
נוסע ו
יבינו
שביק
אסור
הטעם
בעייר
נוסעיו
טרעפי
בהקדו
(או"ח
שיסע
בהחזו
לעשו
יש ח
שפת
האוט
במקו
מחזיק
שיש
זעפ

המא

o o o

המא